

הישיבה המאה-ושלוש-עשרה של הכנסת השתים-עשרה

יום רביעי, י"ז בחשוון התש"ן (15 בנובמבר 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:03

א. שאילתות בעל-פה

היו"ר ד' שילנסקי:

אני מתכבד בזה לפתוח את ישיבת הכנסת.

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אולי אפשר להעביר את השר מילוא לש"ס?

היו"ר ד' שילנסקי:

כן, אבל מי שביקש רשות לשאלה נוספת הוא חבר הכנסת כיבי, ואני מבקש מכם לאפשר לו לשאול. בבקשה, חבר הכנסת כיבי.

יגאל כיבי (המפלגה הרחית הלאומית):

אני מודה לכבוד השר על הצעתו בדבר בדיקה עליידי משרד העבודה והרווחה. אשמח מאוד אם אכן ייעשה הדבר. נוסף על כך, אבקש לבדוק בהודמנות זו גם האם הקרקע היא בבעלות מינהל מקרקעי ישראל; האם ייעודי הקרקע שהוקצתה למושב אכן היו למטרה זו?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה. חבר הכנסת ורדיגר, בבקשה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני השר, כבר בעבר היינו עדים לפתיחת שטחים — בעיקר בצפון הארץ, ליד חיפה, אך גם במקומות אחרים — ביום השבת. גם בקניונים מסוימים קיים חילול שבת.

הייתי רוצה לשאול, אדוני השר, מה בדעתך לעשות כדי למנוע את קיום המצב הזה? במקרה נודע לחבר הכנסת פרוש על המקום המסוים הזה, אבל אנחנו יודעים, שדברים כאלה, למשל פתיחת שווקים וקניונים, קיימים כמעט בכל מקום ומקום. מה בדעתך לעשות כדי למנוע את התופעות האלה ולסגור את העניין בצורה המטית, בהתאם לחוק שעות עבודה ומנוחה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת ורדיגר. כבוד השר, בבקשה.

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

אדוני היושב-ראש, בתשובה על השאלה הנוספת של חבר הכנסת ורדיגר אני רוצה לומר, שמשרד העבודה והרווחה נוקט פעולות נרחבות כדי לאתר מקרים של עבודה בניגוד לחוק בימי שישי ושבת.

לדוגמה, בביקור פיקוח שנערך ב־10 בנובמבר 1989 בהיכל-התרכות בכרמיאל הוברר, שמפעילים בית-קולנוע בניגוד לחוק בימי שישי ושבת. בביקור נכחו גם עובדי המקום, והוברר שבקולנוע יש אולם שבו מוקרן סרט כל יום שישי. כתוצאה מחשיפת העובדות האלה, נמצא היום הנושא בטיפול. יש גם דוגמאות אחרות, כמו מפעל "העוגנפלט" שבקיבוץ העוגן, אחר בנייה כנתניה — ואני יכול להביא עוד רשימה ארוכה של מקומות שנערכו בהם ביקורי פיקוח ועניינים טופל עליידי משרד העבודה והרווחה.

אני מקווה, שבקרוב ישוב למשרד העבודה והרווחה נציג אגודת ישראל, והוא יוכל לפקח אישית על חוק שעות עבודה ומנוחה, ועל כך שלא יהיו חריגות בשבתות. בינתיים, כמי

הסעיף הראשון על סדר-היום: שאילתות בעל-פה. השר רוני מילוא ישיב על שאילתא בעל-פה מס' 173 של חבר הכנסת מנחם פרוש, בנושא: פתיחת שוק המוני בשבת. בבקשה, חבר הכנסת פרוש.

173. פתיחת שוק המוני בשבת

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, השר מילוא, בעיתון "יום השישי" מיום י"ב בחשוון התש"ן, 10 בנובמבר 1989, פורסם כי פשפשוך, שוק המוני, נפתח בימי שבת כמושב כרם-מהר"ל שבכרמל, ולצורך זה הוכשר שטח של 25 מ"ר עם חנייה ל־1,000 כלי רכב.

ברצוני לשאול:

1. האם ניתנו למושב ולמפעילי שוק השבת היתרי עבודה בשבת כחוק?
2. אם לא — האם יינקטו צעדים כדי להפסיק את חילול השבת ואת הפרת החוק במקום?
3. מה בדעתך לעשות בנרון?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. כבוד השר, בבקשה.

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

אדוני היושב-ראש, אני מודע בהחלט לבעיה שהעלה חבר הכנסת מנחם פרוש.

1. לא ניתן היתר עבודה למושב ולמפעילי השוק, כמתחייב מחוק שעות עבודה ומנוחה.

2 — 3. אנו בודקים עם משרד העבודה והרווחה אם אכן הידיעות נכונות ומדויקות. אם יתברר כי השוק מופעל בניגוד לחוק, יינקטו כל האמצעים המשפטיים נגד האחראים לכך.

אני מודה לחבר הכנסת הרב פרוש, שהעלה את הנושא הזה. מייד עם תום הבדיקה נעביר אליו את הפרטים ואת העובדות שיימצאו, וכן נודיענו דבר על האמצעים שיינקטו בהתאם לקבוע בחוק.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

תודה רבה. אני מודה מאוד לשר מילוא.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יגאל כיבי, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אחרי תשובה כזאת? לא יכול להיות דבר טוב מזה.

היו"ר ד' שילנסקי:

בהסכמה כללית נקבע שהקומץ הזה משביע את הארי.

אברהם בורג (המערך):

ואין הבור מתמלא מחולייתו.

— — — אפילו פקקי התנועה בדרכו של שר הפנים לכאן בגלל הגשם הגדול אינם יכולים להצדיק את הזלזול הזה בחברי הבית.

היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת בורג, אני מסכים אתך. למעשה יש פה הסכמה כללית בעניין זה.

חבר הכנסת מירום, בבקשה.

חגי מירום (המערך):

לדעתי, מצב זה אינו יכול להימשך. הכנסת מתכוזה בפני הממשלה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חגי מירום (המערך):

חבר הכנסת גולדשטיין, לא אנחנו צריכים להתפטר, ייתכן שהממשלה צריכה.

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

לא כולה. אלה שלא הגיעו.

חגי מירום (המערך):

וראי שאין דברי מכוונים לשר מילוא, הממלא את חובתו כראוי.

אני רוצה לבקש ממך, אדוני יושב-ראש הכנסת, להביא את מחאת הכנסת בפני ראש הממשלה והממשלה כולה ללא דיחוי, בישיבה הקרובה של הממשלה כיום ראשון, ולומר במפורש שלא ייתכן שהממשלה חבוזה כך את מערכות השלטון בישראל. אם אפשר, אני מבקש שתביא את תשובת הממשלה בישיבה שתחיקים בשבוע הבא.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. בבקשה, חבר הכנסת אברהם פורז.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, ראשית, אני חושב שלא צריך להגזים. הממשלה אינה מבזה את הכנסת כזה שהיום לא הגיע שר. העובדה שראש הממשלה לא בא בפתיחת המושב לתת הצהרה מדינית חמורה בעיני יותר. כואו לא נגזים, אם כי נכון שצריכים לדייק, אבל אנחנו, חברי הכנסת, לא תמיד מגיעים בזמן לכל מקום. טול קורה מבין עיניך.

עמנואל ויסמן (המערך):

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

קורה לפעמים שמישהו מאחר. לא צריך לעשות מזה טרגדיה לאומית. הבעיה אינה איחורים. היחס של הממשלה לכנסת, שהוא די מבזה, בא לידי ביטוי בתחומים אחרים.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חבר הכנסת פנחס גולדשטיין, אחרון.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, תופעה זו של היעדרות שרים היא תופעה הנמשכת כבר זמן רב. אני יודע שיושב-ראש

שמחזיק בתיק זה כפיקדון, אני משתדל לפעול בהתאם להצעות שהועלו פה ולהערות שהושמעו פה על-ידי חברי הכנסת פרוש וורדיגר.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. שר החינוך והתרבות ישיב על שאלתא בעל-פה מס' 172, מאת חברת הכנסת שרה דורון, בנושא: חלוקת חומר תעמולה בבית-הספר "תיכון חדש".

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

השר איננו כאולם.

היו"ר ד' שילנסקי:

קודם הייתי צריך להכריז על הנושא. כן, חברת הכנסת שרה דורון.

שרה דורון (הליכוד):

לדאבוני, אינני רואה כאן את שר החינוך והתרבות.

היו"ר ד' שילנסקי:

לדאבוני, גם אני לא.

שרה דורון (הליכוד):

לכן אולי נדחה את זה ונשנה את סדר-היום.

היו"ר ד' שילנסקי:

תיקף אחיחס לזה, כי יש בעיה דומה גם בהמשך. שר הפנים ישיב על שאלתא בעל-פה מס' 175, מאת חבר הכנסת יגאל ביבי, בנושא: מצוקי הכורכר שבין דרום-יפו לנתניה. אני רואה שגם כבוד שר הפנים איננו כאולם.

אני מביע אי-שביעות רצון מהעובדה, ששני השרים הנכבדים אינם כאן בזמן להשיב על שאלות. אם חבר כנסת איננו כאולם, אני אומר שהשאלה והתור שלו בטלים והוא איבד את זכותו. אבל אינני יכול להעניש את חברי הכנסת על כך ששרים אינם כאולם. אני מבקש מזמכירות הכנסת לבדוק את העניין. אני חוזר ומביע אי-שביעות רצון. בינתיים נעבור לתשובות על השאלות הרגילות. בתקווה שהשרים יגיעו, אבקש מחברי הכנסת השואלים להישאר כאולם. שמעתי ששר הפנים בדרך. אני רואה שגם לתשובות על שאלות רגילות איננו יכולים לעבור עכשיו, כי שר הפנים איננו כאן.

חגי מירום (המערך):

— — —

היו"ר ד' שילנסקי:

אתן לך את רשות הדיבור, אבל חבר הכנסת אברהם בורג הרים את ידו לפניך. בבקשה, חבר הכנסת בורג.

אברהם בורג (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מניח כי דברי כווננו לדבריו של חברי חגי מירום, ולכן אני משאיר לו זאת.

אני חש נכלם ונעלב נוכח הזלזול של הממשלה בחברי הכנסת. כל הזמן מטיחים בנו שאיננו עובדים, שהמליאה תמיד ריקה, והנה סוף סוף יש קומץ של חברי כנסת שטורחים לבוא, ואלו הממשלה אינה נוכחת.

קריאות:

קומץ?

אברהם בורג (המערך):

קומץ שאינו משביע את הארי.

קריאות:

— — —

לפחות לא לעמוד כשגבו אלי. הרי אתה עורך-דין במקצועך — אני מנצל את העבודה שהאיש שאני מפנה אליו את ההערה הוא עורך-דין, והוא יבין זאת יותר, ויוכל להסביר את הדבר לשאר חברי הכנסת, כי זה מופנה לכולם — ואחא יודע שלא יעלה על הדעת שעורך-דין יעמוד כשגבו כלפי כס השופט; וכך גם כלפי כס נשיאות הכנסת. אינני מתכוון דווקא אליך, אלא אני רוצה להעביר באמצעותך את הדברים גם לאחרים.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —
היו"ר ד' שילנסקי:

חסלח לי שאני מעביר את הדברים באמצעותך, אבל השתמשתי בדוגמה של בית-המשפט גם משום שאחא סגן יושב-ראש וגם בגלל היותך עורך-דין.

חברי הכנסת, יושב פה השר רוני מילוא, שהוא גם המקשר בין הממשלה לכנסת, ואני מבקש ממנו להביא בפני הממשלה את כל הדברים שהושמעו כאן.

ב. הצעה לסדר-היום

העסקת ילדים ובני נוער במופעים מפוקפקים הפוגעים בנפש הילד

שהכנסת צריכה לתבוע מיידית מינוי קבוע של שר העבודה והרווחה, ולא להשאיר את התיק הזה פתוח, אינני יודע לכמה זמן.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, תופעת העסקת הקטינים בישראל בניגוד לחוק, מן המפורסמות היא. אפשר לפוגשם כמעט בכל משק חקלאי, במסעדות רבות. מדובר בעיקר בילדים תושבי יש"ע, המועסקים ללא שום פיקוח. אך מה נלין על הילדים, כאשר גם רבים מן המכורים שם מועסקים שלא על-פי תנאי הצווים המתירים להעסיק עובדים מי"ע.

באתי היום להעלות על סדר-יומה של הכנסת סוג מסוים של עבודת קטינים, ההולך ומתפשט בישראל. הדבר חמור מאוד בעיני לא רק מפני שהוא מהווה עבירה על החוק אלא גם מפני הפגיעה המוסרית והחינוכית החמורה שיש בכך.

לאחרונה התגברה תופעת האמנים והאמניות הצעירים המופיעים באולמות כשעות הלילה במועדוני לילה או בסתם שמחות. אמנים ואמניות צעירים אלו רוקדים ריקודי בטן בערטול כמעט מלא — — —

היו"ר ד' שילנסקי:

אני מבקש את סליחתך לרגע. אני מבקש שוב מחבר הכנסת וירשובסקי ומחבר הכנסת דן תיכון או לשבת או לצאת ולא לדבר בעמידה.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

ובכן, אני חוזר, האמנים והאמניות הצעירים האלה רוקדים ריקודי בטן בערטול מלא כמעט, משתתפים במופעי קוסמות, היפנוזה, סלפתיה ועוד, ברוב הפעמים בהסכמת הוריהם ובכנסה נאה לארגון המשפחה.

תלונות על כך מגיעות למשרד העבודה והרווחה, לגופים ציבוריים אחרים, אך זה לא מרתיע איש, ולעתים אפשר לראות מודעות בעיתונים מטעם בעלי מועדוני לילה המודיעים על הפעת קטינים או קטינות רקדניות בטן או שיש מודעות שקטינות, רקדניות בטן, מציעות את שירותיהן לשמחות.

הבית ויושבים ראש אחרים נקטו פעולות בנושא זה והעלו חרס בידם. השאלה היא, אם צריך לפעול דרך הממשלה, או אישית, עם כל שר ושר.

רוד ליבאי (המערך):

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אבל, חבר הכנסת ליבאי, ראש הממשלה לא הוזמן לכאן להשיב על שאילתות. לעומת זאת, מי שהתבקש להגיע לכאן ולהשיב על שאילתות הוא סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות, המוכיח אי-חינוך בהתנהגותו.

עמנואל זיסמן (המערך):

היו"ר ד' שילנסקי:

רבותי, כבר אמרתי שחבר הכנסת גולדשטיין הוא אחרון.

אודה לחבר הכנסת וירשובסקי אם יואיל בטובו לשבת, או

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, הסעיף הבא הוא הצעה לסדר-היום מס' 1779, בנושא: העסקת ילדים ובני נוער במופעים מפוקפקים הפוגעים בנפש הילד — מאת חבר הכנסת יצחק לוי. בבקשה.

קריאה:

שר הפנים הגיע.

היו"ר ד' שילנסקי:

כבר הכרזתי על הסעיף העומד על סדר-היום, לכן התשובה על שאילתא זו תינתן לאחר ההצעה לסדר-היום.

כבוד שר הפנים, חברי כנסת — ואני הצטרפתי אליהם — הביעו כאן אי-שביעות רצון מהעדר שרים. אינך היחיד, אתה בחברה טובה גם היום, אבל הבענו אי-שביעות רצון, ולא אחזור על כל הדברים שהושמעו כאן. השר רוני מילוא, כמתאם בין הממשלה לכנסת, התבקש להביא את הדברים בפני הממשלה.

חבר הכנסת יצחק לוי, בבקשה.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להפנות לשר מילוא עניין נוסף, שאולי הוא יביא אותו בפני הממשלה, והוא ההזנחה של תיק העבודה והרווחה. אף שהשר מילוא הוא היום שומר האינטרסים של תיק העבודה והרווחה, תיק זה, שהוא אולי התיק החשוב ביותר כיום מבחינה חברתית, במצב של אבטלה ומצוקה, הוא ככרוך פינג-פונג בנושאים הקואליציוניים. כל יום קוראים אנו כעיתון, שתיק זה יימסר למישהו אחר, והתיק הזה לא נמסר, הוא נמצא עכשיו במשמרת של חודשיים, אולי, ואין שר שיטפל בו, עם כל הכבוד לשר מילוא, שכנראה עושה כמיטב יכולתו בעניין. כך יוצא שהעניינים העיקריים של עם ישראל בנושאי רווחה ובנושאי עבודה מוזנחים.

לכן במכלול הדברים שתביא בפני הממשלה, כמצוות יושב-ראש הכנסת, אבקש ממך להוסיף גם נקודה זו. אני חושב

מאחרות מכפי שאושר לו, הודענו להורים, שהם גם האמרגנים של הילד, כי ננקוט נגדם צעדים משפטיים.

באחד מביקורי הפתע שערך המפקח על סמך מידע מוקדם שהופיע בעיתון התגלתה קטינה, רקדנית בטן מטורקיה, ולאחר התערבות המפקח היא גורשה מהארץ והוחזרה לטורקיה.

כדי לקבל אישור להעסקת ילד בהופעה, יש לפנות לוועדה המורכבת מנציג משרד החינוך והתרבות, המשמש כיושב-ראש, מנציג משרד הפנים, מנציג מרכז השלטון המקומי וממפקחת עבודה, המשמשת גם כמרכזת הוועדה, וכן מעוברת סוציאליית-פסיכולוגית. רק לאחר שהוועדה בודקת אם אכן ראוי לתת אישור וקובעת סייגים, ניתן אישור על-ידי המפקח על העבודה.

שירות הפיקוח במשרד העבודה והרווחה מבצע מדי שנה למעלה מ-40,000 ביקורי פיקוח ובהם, בין היתר, נבדקת העסקת נוער והקפדה על שמירת הוראות חוק עבודת הנוער.

העסקת נערים מתחת לגיל 14 אינה תופעה בעלת היקף רב-ממדים, ואנו עושים כל אשר ניתן כדי למנוע העסקתם שלא כחוק, גם כממדים הלא-גדולים שקיימים היום, ובמיוחד על רקע תופעות שצוינו בהצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יצחק לוי.

עם זאת, אני מבקש להדגיש כי העסקת ילדים כמופעים מפוקפקים, כפי שתיאר כאן חבר הכנסת יצחק לוי, היא בראש ובראשונה עניין חינוכי מדרגה ראשונה, ועל מנהלי בתי-הספר, המפקחים והגורמים המטפלים לפעול כדי להפסיקה. לא רק המפקחים על העבודה צריכים לטפל בבעיה, ולא די בתפיסת העבריינים הנוהגים לילדים ולקטינים לבצע הופעות כאלה, אלא יש להקדיש מאמץ דווקא במישור החינוכי במסגרת בתי-הספר, כלפי ההורים, כלפי הילדים, ועל-ידי כך אפשר יהיה להפסיק את התופעה.

היות שהנושא, על-פי תפישתי, הוא במהותו נושא חינוכי, אני מסכים בהחלט להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת. אם היא תמצא לנכון לערב גם את ועדת העבודה והרווחה, אנחנו כמובן לא נתנגד לכך. תודה רבה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה לשר רוני מילוא, ובכך, יש לנו רק הצעה אחת, להעביר את הנושא לדיון בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת. נא להצביע. ההצבעה האלקטרונית נבדקה והיא כבר בסדר. אפשר להצביע בהצבעה האלקטרונית, הצבעה מס' 1. מי בעד? מי נגד?

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא	
לוועדה	— 28
נגד	— אין
נמנעים	— אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות נתקבלה.

היו"ר ד' שילנסקי:

28 הצביעו בעד, אין מתנגדים, אין נמנעים. הוחלט להעביר את הנושא, העסקת ילדים ובני-נוער כמופעים מפוקפקים הופגעים כנפש הילד, לוועדת החינוך והתרבות של הכנסת. תודה רבה.

המפרסמים, כרוך חוצפתם, מתעלמים מהחוק ומהמוסר ואין פוצה פה. העיתונים המכובדים מפרסמים מודעות אלו ושוב אין פוצה פה.

מתחקיר שפורסם בשבוע שעבר בעיתון "מעריב" עולה, שמדובר כתופעה של ממש ולא במקרים בודדים. הגיעו תלונות מערים רבות, מעכו, מכאר-שבע, מפתח-תקווה, מתל-אביב ועוד. ידועים לפחות 12 מקרים של ילדות מתחת לגיל 12 המופיעות כמופעי ריקודי בטן באולמות כשעות הקטנות של הלילה.

תופעה נוספת היא דוגמנות של קטינות: ילדות כנות 13, 14 ו-15 יוצאות מבתי-הספר לימי צילומים, לא מופיעות בבית-הספר, שוב בניגוד לחוק, ושוב הכול כדי למלא את הארנק המשפחתי. אלה הם דברים הופגעים במוסר, בערכי יסוד של חינוך ועבודה, ואין תגובה.

התופעה רחבה יותר ממה שכתוב בכתבה זו. אם לא היה טיפול מידי כתופעה הזאת, היא תתרחב עוד יותר. מאותה כתבת חחקיר יוצא, שאין מעקב אחר מועדונים אלו ולא מוגשות תלונות למשטרה.

דעת משרד העבודה והרווחה ודעת ראשי הגופים הציבוריים שרואיינו בתחקיר זה, מר יצחק קרמן, יושב-ראש המועצה הלאומית לשלום הילד, ומר הרוביץ, האומבורסמן לילדים, יש חוק כזה? היא, שהחוק הקיים אינו עונה על הצרכים.

על כן, אני שואל את כבוד השר: האם יש כוונת המשרד להביא בהקדם הצעת חוק לחיקוק חוק העסקת קטינים, שתחמיר בעניין וותרתיו את המעסיקים וההורים מלהשתמש בילדיהם לצורכי רווחים קלים?

אך לא רק חוק חסרים. כנראה, חסר פיקוח מתאים ואולי תשומת לב לבעיה זו. הרי הנוק הנגרם לילדים הוא עצום — ההתמכרות לרווחים קלים, לעבודה בעלת אופי של פריצות, ליציאה ממסגרת מסודרת של לימודים וחינוך.

אדוני השר, יש לעשות פעולה נמרצת כדי שתופעות אלו לא תהפוכנה למכת מדינה, אולי מן החמורות שהדע המדינה. אני מציע לדון בכך, כדי להיערך למניעת רעה חולה זאת.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני השר, בבקשה.

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התופעה של העסקת ילדים ונוער קיימת, אם כי מדובר במקרים בודדים בלבד.

שירות הפיקוח על העבודה במשרד העבודה והרווחה מבצע חקירות, והוא התרה לא אחת בהורים המעסיקים את ילדיהם כמופעים שונים. אולם, ברור כי לא ניתן להציב מפקחים בצורה קבועה במקומות הבידור השונים כדי לכרוך, אם אכן מתקיימת בהם הופעה של קטינים. עם זאת, כאשר יש למפקחים מידע מוקדם על הופעה של קטין שלא אושרה, דואג הפיקוח לבקר במקום כדי להתריע או כדי להפסיק הופעה מעין זו.

לאחרונה טיפל שירות הפיקוח שבמשרדנו בכמה תלונות שהגיעו אליי, ובהן הופעת ילדה בגיל 10 מעכו כרקדנית בטן. המפקח התרה בהורים, ההורים הגישו בקשה לקבלת היתר להעסקת הילדה, אך לא ניתן להם אישור. לגבי ילדה בת 8.5, מפתח-תקווה, שגם בה דובר בכתבה, וחבר הכנסת לוי התייחס אליה, המפקח התרה בהורים, וגם להם לא אושרה בקשה להעסקת הילדה. אשר לילד שערך מופעי טלפתיה מספר פעמים רב יותר משאושר לו, שלוש פעמים בשבוע, וכשעות

ג. שאילתות בעל-פה

בעקבות ההמלצות הללו, שהובאו לידיעת גופי התכנון, מנעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה אישור בנייה למגורים בתחום 100 מטר משפת המצוק החופי המצוי בחופי יפו. מכך יבין חבר הכנסת כיבי כי נקטו צעדים למניעה.

בדיקה שערך מינהל התכנון העלתה, כי במרבית המקומות נקטו האמצעים שציינתי, אמצעים שעליהם המליצה הוועדה. הנחיות לרענון הנהלים יופצו על-ידי משרדי לרשויות המקומיות הנוגעות בדבר.

אדוני היושב-ראש, הרשה לי לומר משפט אחד נוסף. היות שהבנתי שהשר מילוא אמור להעביר נזיפה של הכנסת — אני מתנצל, יש כאן אולי אי-הבנה. אנחנו השרים הרי יושבים במשרד, ואנחנו שואלים את מזכירות הכנסת מתי להופיע. אמרו לי שאני מספר 3 ברשימה. הנחתי, לשם הזדירות, שעלי להגיע הנה בשעה 11:10. אני מצטער. תודה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. נכון הוא שאתה, אדוני השר, היית רשום כמספר 3, וקדם לך שר החינוך והתכנון, אך הוא לא הגיע. מכאן ברור שהתור שלך הגיע. הכלל תקף גם לגבי השרים וגם לגבי חברי הכנסת, צריך להביא זאת בחשבון. אבל לפחות הגעת וגם התנצלת, ואני חושב שהכול מקבלים זאת בהבנה. תודה רבה.

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יגאל כיבי, אחריו — לחבר הכנסת אברהם בורג, ואחריו — לחבר הכנסת רענן כהן.

יגאל כיבי (המפלגה הרתית הלאומית):

אני שמח על כך שכבוד השר הודיע, שבמרבית המקומות נקטו אמצעים בעקבות המלצות הוועדה. אשמח מאוד אם הדברים יתקיימו בכל המקומות ובכל האזורים.

אני רוצה לשאול את השר שאלה נוספת. בכתבה נאמר, שהמועצה שכתחומה נכלל היישוב בית-ינאי פנתה פעמים מספר למשרד הפנים בבקשה לתקצב אותה בכספים ההכרחיים להכטחת הבתים, שחלקם עומד להתמוטט, אך עד כה היא לא נענתה. האם נכון הדבר הזה, ומה בדעת השר לעשות, כדי לעזור למועצה לפתור את הבעיות?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אברהם בורג.

אברהם בורג (המערך):

אדוני השר, דומני שתיאור הבעיה כבעיה נקודתית של המצוק בנתניה או באזור הגיאוגרפי שחבר הכנסת כיבי הצביע עליו, יש בו משום ראייה מצומצמת מדי של בעיה רחבה הרבה יותר. הרס החופים בישראל נובע משתי סיבות עיקריות. הסיבה האחת היא סכר-אסואן. בגלל סכר-אסואן לא זורמת לים התיכון אדמת סחף ואין חומר לבניית החוף. הסיבה השנייה היא בניית מזחים או שוברי גלים, כשכל מה שמדרוס להם נעצר על גדות הסכר כשל אפיקי הזרימה התת-מימיים של הים התיכון לאורך אגן הים התיכון.

אני חושב, שכאשר ניגשים לטפל בבעיה כזאת, אזי שילוט וצעדים דומים — היתה אפילו, כמדומני, הצעה לצקת בטון על-ימנת למנוע הידרדרות וכו' באותם מקומות — הם טיפול של מיקרו, שלא ייתן לך תשובה לאורך זמן. דומני שראשית עלינו להתייחס לכל נושא ההרשאה לבניית מזחים פרטיים או שוברי גלים ממלכתיים, לראות איך להקים אותם בדרך

היו"ר ד' שילנסקי:

הסעיף הבא בסדר-היום — שר הפנים ישיב על שאילתא בעל-פה מס' 175 מאת חבר הכנסת יגאל כיבי בנושא: מצוקי הכורכר שבין דרום-יפו לנתניה. חבר הכנסת כיבי, בבקשה.

175. מצוקי הכורכר שבין דרום-יפו לנתניה

יגאל כיבי (המפלגה הרתית הלאומית):

מכתבת חקיר שהתפרסמה במוסף "תל-אביב" של "מעריב" ביום שישי, 10 בנובמבר 1989, עולים נתונים, שלפיהם קיימת סכנת קריסה של מצוקי הכורכר שבין דרום-יפו לנתניה והתמוטטות שרשרת הבניינים באזור. מיוזמים אוויריים שנעשו מעידים על נסיגה ברורה של קו החוף באזורים אלה בגלל גלישת המצוקים. מן הכתבה מתברר, כי קיימת קביעות במפלול של קרקע, ושטחים שלמים הולכים וקורסים. למרות זאת קיימת אדישות לנושא, והשלטונות אינם שועים להתרעת המומחים על סכנה ועל כבייה לדורות.

ברצוני לשאול:

1. האם נכונים הנתונים דלעיל?

2. האם נכונה הידיעה, שלפיה ועדה מיוחדת של משרד הפנים דנה לפני שנים בנושא זה, התריעה על הסכנות וקבעה שיש להיערך לקראתן?

3. אם כן — מה היו ממצאי הוועדה דאז, והאם פעל משרד הפנים בהתאם להמלצותיה?

4. מה בדעת המשרד לעשות נוכח הנתונים המדאיגים שהתפרסמו, כדי למנוע אסון כעתיד?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני השר, בבקשה.

שר הפנים א' דרעי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להשיב על שאילתא בעל-פה מס' 175 של חבר הכנסת יגאל כיבי.

הנתונים המופיעים בכתבה שעליה מסתמך חבר הכנסת כיבי נכונים בחלקם, ויש להעמיד דברים על דיוקם. המצוק שמדובר בו, כמצוקים אחרים הנמצאים לאורך קו החוף של מדינת ישראל, הגיע למצבו כתוצאה מתהליכים טבעיים, תהליכים שהם חוצר של אדמת כורכר, שהיא רכה מטבעה ואינה עומדת בקרוזיה הנגרמת על-ידי גשמים ולעמים אף כתוצאה מחציבה בידי בני-אדם.

הקביעה המופיעה בכתבה, כאילו כתייהמלון ושכונות שלמות תלוים על בלימה, היא מופרזת.

הוועדה שעליה מדבר חבר הכנסת כיבי מונתה על-ידי מר דב שיש, הממונה על מחוז המרכז, המשמש גם יושב-ראש הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה, ועדה זו עסקה בבעיות הקשורות למצוק החופי של נתניה. הוועדה הגישה המלצות ביניים, ובהן המלצה למוסדות התכנון הסטטוטוריים להימנע מלאשר תוכניות בניין ערים או להוציא היתרי בנייה לאורך המצוקים של נתניה. כמ-ר-כן המליצה הוועדה על קביעת קריטריון למגבלות בנייה במרחקים מסוימים משפת המצוק. המלצה נוספת של הוועדה היתה לנקוט אמצעי זהירות, שימנעו מהציבור התקרבות לשפת המצוק או לבסיסו, כגון גידור, שילוט ואמצעי הסברה.

שעבר חולק בבית-הספר "תיכון חדש" בצפון תל-אביב חומר תעמולתי, הקורא לשמיניסטים לסרב לשרת בשטחים מטעמים מצפוניים, כביכול. נוסף על כך מתבקשים התלמידים לחתום על עצומה המופנית לשר הביטחון, ובה הוא מתבקש שלא לדרוש מהתלמידים "להשתתף בפעולות דיכוי וכיבוש בשטחים, שכן הדבר נוגד את מצפונם", והם יסרבו ליטול חלק בפעולות דיכוי. כמו כן מובאות כמה דעות של פרופסורים, החומכים בנישה זו ומצדיקים זאת ככתיבו של עצמאות, גבורה ובשלות פוליטית.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

1. כיצד מאפשרים לחוגים קומוניסטיים הקוראים לסירוב לשרת בשטחים לחלק חומר ללא הגבלה בבית-הספר?

2. מה היא תגובתך על התופעה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני השר, בבקשה.

שר החינוך והתכרות י' נבון:

1. הטלנו על מנהל מחוז תל-אביב לבדוק את הנושא עם מנהל בית-הספר "תיכון חדש". לאחר הבירור אתו, להלן התשובה: להנהלת בית-הספר ולשום תלמיד י"ב בבית-הספר לא ידוע על חומר תעמולה כלשהו שחולק בתחומי בית-הספר. כנ"ל לגבי השטח הציבורי הסמוך לבית-הספר, שבו אין סמכות לבית-הספר למנוע חלוקת חומר.

בשער בית-הספר מוצב שומר בשכר, המונע כניסה מזרים שאינם מזוהים. אם חולק חומר במקום אחר — לנו לא ידוע על כך. אם יש לך עדות של תלמיד או של מורה, היכולים להעיד באופן קונקרטי, שהם אומנם ראו חומר המחולק בין כותלי בית-הספר — אודה לך מאוד אם תביאי אותו לידיעתי, ונקיים בירור נוסף. זו התשובה כרגע.

2. חזרתי והודעתי פעמים רבות, לא רק בכנסת, אלא גם באמצעות חוזרים אל המחנכים ובחוזרי מנכ"ל, שמדיניות משרד החינוך והתכרות ברורה: אין לסרב לשרת בצוה"ל בשום תנאי ובשום אזור. חלוקת חומר מפלגתי מכל סוג כתחום בית-הספר אסורה, אלא אם כן הדבר נעשה באופן מבוקר ומאוזן, על-ידי מורה, כחלק מלימודי האזרחות והכרת משטרה הדמוקרטית של ישראל.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת שרה דורון.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני שר החינוך, אנחנו עדים להתפשטות תעמולה אנטי-ציונית ואנטי-ישראלית במוסדות חינוך. אתמול חגגו על הרהצופים, באוניברסיטה העברית בירושלים, את הולדת המדינה הפלשתינית.

לגבי החומר שהופץ ב"תיכון חדש", החומר בידי, ואני אשתדל בימים הקרובים להמציא את שמות התלמידות והתלמידים שהמציאו לי את החומר. החומר בידי, אדוני שר החינוך. תודה.

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת חגי מירום, ואחריו — לחבר הכנסת תופיק טובי. חבר הכנסת גולדשטיין אומנם הצביע ראשון, אבל יש חישובים של אותה סיעה.

חגי מירום (המערך):

אדוני השר, נמסר בעבר, גם ככלי התקשורת וגם בכנסת,

שחאפשר את המשך הזרימה — בנייה על עמודים או כל דבר אחר. הדבר השני הוא לכוא כמגע עם שלטונות מצרים לצורך העניין הזה, כי בנייה והרס החופים היא לא רק בעיה של מדינת ישראל, היא בעיה של כל האזורים שמצפון וממזרח לשפך הדלתה של הנילוס. תודה רבה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חבר הכנסת רענן כהן, בבקשה.

רענן כהן (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, לא מזמן התקיים דיון ציבורי, שהדיו הגיעו לכנסת, בנושא רעידות אדמה. נוכח האינפורמציה שהעלה התחקיר בדבר סכנת קריסה של מצוקי הכורכר שבין דרום-יפו לנחניה והתמוטטות שרשרת הבניינים שבאזור, האם לא יכולה, לדעת השר, להיגרים בקטע זה, שממילא מתחוללת בו התמוטטות הדרגתית בשל נסיגת קו החוף, רעידת אדמה? האם נותן משרדך את הדעת על סכנה אפשרית כזאת?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אני רוצה רק להפנות את תשומת לב רענן כהן, לאור הערה שלו בישיבה קודמת, לכך שבדיוק עכשיו דיברו שני חברים מאותה סיעה זה בעקבות זה. אין פה כללים נוקשים, יש סדר מסוים ושיקול דעת. תודה רבה.

אדוני השר, בבקשה.

שר הפנים א' דרעי:

לשאלתו של חבר הכנסת ביבי — אמרתי כדברי, ואדגיש זאת שוב, שבמיים הקרובים יופץ חוזר מנכ"ל, שמטרתו לרענן וגם לחזק את אלה, שעדיין לא כיצעו את כל ההמלצות של הוועדה.

לגבי בית-ינאי — אכן היתה פנייה. הבעיה היא, שמדובר בהיקף כספי גדול מאוד; לכן הם לא קיבלו תשובה. הם לא קיבלו תשובה שלילית, אלא אנתנו מחפשים כמשרדנו דרך לעזור, לפעול יחד עם משרדים נוספים כדי שנוכל לטפל בבעיה. לא מדובר פה בסכום קטן, מדובר בסכומים גדולים מאוד. אבל אני רוצה להדגיש לגבי בית-ינאי, שהבתים אינם בסכנה.

לשאלתו של חבר הכנסת בורג — הוועדה מימי חופין מודעת לדברי חבר הכנסת, והיא אכן מונעת כתנון של שוברי גלים במקומות שונים. לגבי נושא מצרים — שמעתי את הדברים, וצריך להביא זאת לידיעת שר החוץ. רשמתי את הדברים לפני.

לשאלתו של חבר הכנסת רענן כהן — איני סבור שנושא רעידת האדמה קשור לשאלתא הזאת. אגב, הנושא הזה לא קשור למשרד הפנים. יש כמשרד האנרגיה מכון מיוחד, האמור לטפל בדברים האלה, והוא נותן את התחזיות. מכל מקום, הנושא לא קשור לשאלתא זו, ואין קשר בין שני העניינים. תודה.

היו"ר ד' שילנסקי:

שר החינוך והתכרות ישיב על שאילתא מס' 172, מאת חברת הכנסת שרה דורון, בנושא: חלוקת חומר תעמולתי בבית-הספר "תיכון חדש". רשות הדיבור לחברת הכנסת שרה דורון.

172. חלוקת חומר תעמולה בבית-הספר "תיכון חדש"

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כבוד שר החינוך והתכרות, בשבוע

יגאל הורביץ (הליכוד):
אחם צופים פסיכיים, מה קורה כאן?

קריאות:

יגאל הורביץ (הליכוד):
אני רוצה שכירושלים לא יחגגו את חג אש"ף.

שר החינוך והתרבות י' נבון:
יש הבדל בין בתי-ספר ובין האוניברסיטאות. האוניברסיטאות הן אוטונומיות, ומי שיש לו דעה כזאת צריך להשפיע על האוניברסיטה בדרכיו שלו, שינהגו כך או אחרת לפי הבנתו. לא המשרד יכתוב להם איך לנהוג. זה מחוץ לסמכותו.

לחבר הכנסת חגי מירום, יש אומנם תוכניות של הכשרה לגיוס לצבא. אלה תוכניות משותפות לנו ולמערכת הביטחון, ומטרתן להכשיר את החניך לעומד להתגייס לצבא לקראת בעיות שבפניהן הוא אמור לעמוד בשירותו בשטחים.

בנושא הסירוב לשרת בשטחים — וכאן אני משיב גם לחבר הכנסת טוביוגם לחבר הכנסת מירום — אנחנו מסבירים במערכת החינוך שלנו, בכל הבהירות ובכל התוקף, שאין לסרב לשרת בכל תחום שצה"ל שולח אליו את החיילים. אם ירצה כל חייל להחליט לעצמו לאן הוא הולך והיכן ישרת והיכן לא ישרת, זה לא יהיה צה"ל אלא התפוררות של צה"ל. מי שיש לו דעה אחרת, יש לו דרכים להביע אותה. אם יש בחירות לכנסת — בבקשה, יציבע בעד רשימה הנראית לו קרובה להשקפתו. כל עוד הוא משרת, הוא ישרת בכל מקום שצה"ל ישלח אותו אליו.

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה לשר החינוך והתרבות.

ד. שאלות ותשובות

שר הפנים א' דרעי:
1. עדיין לא.

2. החשבה על שאלה זו מורכבת. במסגרת מרכז השלטון המקומי קיימת קרן לשיפור סככות המתנה לאוטובוסים. קרן זו משותפת למשרד הפנים, הרשויות המקומיות, משרד התחבורה ו"אגד". באמצעות קרן זו, ובהתאם לתקציב העומד לרשותה, מוחלפות סככות המתנה לאוטובוסים. ברור שהיקף תקציב הקרן אינו עונה על הדרישות, ועל כן הפיתוח מתקדם בשלבים.

3. הסככות ברמות ובהר-נוף תותקנה בשלב ג' של הפרויקט, בהתאם להתקדמות העבודה ולמצב הקרן.

4. בשנים 1985 — 1986 לא הותקנו סככות. אשר לשנים שלאחר מכן, הנני מציא לחבר הכנסת רשימה של הסככות שהוקמו ומוקמות. תודה.

1132. פטור ממסים לסניפי מפלגות

חבר הכנסת ר' פנחסי שאל את שר הפנים ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

נמסר לי, כי סניפי מפלגות פוליטיות בקריית-ים זכו בפטור מתשלום מסים עירוניים.

ברצוני לשאול:

1. האם נכונה הדיעה?

שמשרד החינוך הכין תוכנית לימודית-חינוכית, העוסקת בנושא השירות בשטחים. האם, אדוני השר, תוכנית זו מופעלת, האם יש כבר מסקנות ממנה, והאם הוקרש בה פרק מיוחד לנושא סוגיית הסירוב לשרת בשטחים ומשמעויותיו? תשובת השר תקבל משנה תוקף היום לנוכח היציג המלא בכני נוער.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, אדוני השר, לנוכח העובדה הברורה שיש היום בארץ חוגים רבים — לא רק קומוניסטיים אלא גם ציוניים, לידיעתך, חברת הכנסת שרה דורון — שמטעמי מצפון רואים בשירות בשטחים ובלקיחת חלק בפעולות דיכוי כלפי עם אחר דבר הנוגד את מצפונם, אני מקווה שהשר לא ייכנע לשיסוי וללחצים לאומניים אנטי-הומניים כדי למנוע הבעת דעה חופשית-דגליווי מצפון בעניין השירות בשטחים הכבושים.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה. אדוני השר, בבקשה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

לחברת הכנסת שרה דורון — האוניברסיטה איננה מוסד המצוי תחת פיקוחו של משרד החינוך והתרבות, ואיננו יכולים להורות או לשנות מה שנעשה שם. האוניברסיטאות הן אוטונומיות, וכל אחת פועלת על-פי התקנונים שיש לה. רקטור האוניברסיטה העברית דיבר על כך גם בתקשורת, והסביר שלפי התקנון מותר לקיים אספות סגורות ופתוחות בשטח האוניברסיטה.

היו"ר ד' שילנסקי:

הסעיף הבא על סדר-יומנו — שר הפנים ישיב על שאלות. כבוד שר הפנים, בבקשה.

1130. סככות לתחנות אוטובוסים
בירושלים

חבר הכנסת ש' דיין שאל את שר הפנים ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

ביום ד' בטבת התשמ"ח הודיע ראש העיר ירושלים לחבר מועצת העיר הרב נסים זאב, כי העירייה תתקין בקרוב סככות לתחנות האוטובוסים בשכונת רמות בעיר. כמ"כ הודיע ראש העיר, כי ברחוב כנפי-נשרים בשכונת הר-נוף תותקן סככה לתחנת אוטובוסים.

ברצוני לשאול:

1. האם קוימו הכטחות ראש העיר לגבי רמות והר-נוף?

2. אם לא — מדוע?

3. מתי אמורה העירייה להתקין את הסככות לתחנות האוטובוסים בהר-נוף וברמות?

4. כמה סככות לתחנות אוטובוסים התקינה העירייה בכל אחת מארבע השנים האחרונות בכל שכונה ושכונה משכונות העיר?

להכנת תוכניות ל"בניינים אפורים" הפעילות המתכצעת ברוח מסמך זה ככפר הלא-מוכר חרוכיה, שבקרב שפרעם, ברצוני לשאול:

1. מה היא מטרת הכנת התוכניות ל"בניינים האפורים"?

2. האם מיועדת התוכנית גם ל-40 הכפרים הלא-מוכרים?

3. אילו תוכניות מתגבשות במשרד לפתרון בעיית "הבניינים האפורים"?

4. כיצד נערך המשרד להתמודדות עם בעיית 40 הכפרים הלא-מוכרים?

שר הפנים א' דרעי:

1 — 4. התוכנית האמורה היא תוצר המלצות דוח הוועדה הבין-משרדית ליישום החלטות הממשלה לעניין הבנייה הבלתי-חוקית, הנקראת ועדת-מרקוביץ. ועדה זו המליצה לנקוט צעדים שיביאו למתן היתרים לאותם מבנים שנבנו בבנייה בלתי חוקית והוגדרו על-ידי הוועדה כ"בתים אפורים". בעקבות ההמלצה הוכנה התוכנית שעליה אתה מדבר בשאלתך האמורה.

משרד הפנים מקיים דיונים לגבי יישובים חסרי סטטוס מוניציפלי, על-מנת להביא לפתרון הבעיות. עם זאת, קיימת חובה על כל אזרחי המדינה ותושביה להקפיד על קיום הוראות החוק, ומשרדנו עומד על ביצוע ההוראות כמתחייב.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת חיים אורון. בבקשה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני מודה לשר על תשובתו.

לפי מיטב ידיעתי מדובר בכ-600 בתים אפורים. כאשר עוסקים בתכנונם, האם מדובר רק בהלבנתם או גם בשילובם בחוף מערכות כוללות מבחינת כבישים, מים, חשמל וכי' וכי'?

שר הפנים א' דרעי:

אכן מדובר בכ-600 בתים, אבל אם אנחנו מדברים על מספרים, צריך להוסיף מספר נוסף. הדוח התייחס לקבוצה של עוד אלפי בתים.

יש להפריד בין "הבתים האפורים" שאתה מדבר עליהם, 600 הבתים, לבין כ-6,000 יחידות דיור שאותם אכן "ילבינו" ויצרפו לתוכנית המתאר. את "הבתים האפורים" אין שום אפשרות לשלב בתוכנית מתאר, כי דינם יהיה להיהרס, אך בהתחשב בבעיות המיוחדות מצאו יצור חדש, לא תהיה תוכנית מתאר, אלא תוכנית נקודתית לגבי הבתים. הכוונה היא שהם לא יורחבו אבל תינתן להם האפשרות להמשיך להתקיים, מתוך תקווה שאולי במשך הזמן אפשר יהיה לצרף את דיירי הבתים האלה לתוכניות מתאר קיימות.

אין כוונה לצרף את הבתים האלה לתוכנית מתאר ולהפוך אותם ליישובים או למקבץ של בתים. הכוונה היא, לאפשר לדיירים להמשיך לגור בבתים אף-על-פי שיש עליהם צווים משפטיים, שהם צריכים הריסה. תודה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הפנים.

2. כאלו סניפי מפלגות מדובר?

3. מה גובה התשלום שהרוויח כל סניף מפלגתי?

4. האם יחויבו המפלגות הללו לשלם את הארנונה?

שר הפנים א' דרעי:

1. אכן, עד שנת 1986/87 פטרה עיריית קריית-ים מפלגות שונות מתשלום מסים עירוניים. פטור זה ניתן מכוח הסעיף שפטור מוסדות תרבות, מועדוני נוער, מרפאות ומועדונים. החל משנת 1987 גובה העירייה, על-פי הוראות חוזר המנהל הכללי של משרד הפנים, ארנונה מהמפלגות.

2. מדובר במפלגות: עבודה, מד"ל, מפ"ם ול"ע.

3. אין בדינו תחשיב היכול להצביע על הרווח שהמפלגות הרוויחו בגין האי-תשלום.

4. כאמור בתשובתי על שאלה מס' 1, כיום מחויבות המפלגות בארנונה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת פנחס.

רפאל פנחס (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, אני מודה לכבוד השר על תשובתו.

שאלתי: האם ידוע לשר מהו הנוהג בערים אחרות בעניין פטור ממסים לסניפי מפלגות, ומה בדעת המשרד לעשות בנדון?

שר הפנים א' דרעי:

אין מידע בידי, אם חבר הכנסת מכקש מידע, אני מציע שישאל שאלתך ואענה עליה. עכשיו אין לי תשובה.

1164. חתימת שר הפנים על תעודות זהות

חברת הכנסת ש' אלוני שאלה את שר הפנים ביום כ"ח בתמוז התשמ"ט (31 ביולי 1989):

רצ"ב דוגמה אחת של תעודת זהות, שהונפקה באוקטובר 1988, ולא מופיעה עליה חתימתו של שר הפנים. מצויות בידי תעודות נוספות, שגם הן אינן חתומות.

ברצוני לשאול:

1. מתי חדל שר הפנים לחתום על תעודות זהות?

2. מה היא הסיבה לאי-חתימה על התעודות?

תשובת שר הפנים א' דרעי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. בבדיקה שערכתי הסתבר, שכבר קודמי כתפקיד שר הפנים לא חתמו על תעודות זהות.

2. אין שום חובה בחוק לחתימת שר הפנים על תעודת זהות.

1183. תוכניות ל"בתים אפורים"

חבר הכנסת ח' אורון שאל את שר הפנים ביום כ"ח בתמוז התשמ"ט (31 ביולי 1989):

נוכח פרסום מסמך הנחיות של משרד הפנים בנוגע

ה. הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989 *
 (הצעת חבר הכנסת י' צבן)

היו"ר ד' שילנסקי:
 הסעיף הבא בסדר-היום: הצעת חוק רנ"ח, הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989, של חבר הכנסת יאיר צבן.

חבר הכנסת יאיר צבן הודיע, שסגן שר האוצר מסכים שהוא ינמק את הצעתו מהמקום, כלי תשובת סגן השר. הודעתו של חבר הכנסת צבן אמינה עלי. בבקשה.

תודה רבה. לאיזו ועדה אתה מציע להעביר את הצעתך?
 יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
 לוועדת העבודה והרווחה של הכנסת.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
 תודה רבה. אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להגיש לקריאה טרומית הצעת חוק מס' רנ"ח, הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989.

היו"ר ד' שילנסקי:
 תודה רבה. מאחר שחברת הכנסת לשעבר חייקה גרוסמן, כפי שצוין פה, הניחה את התשתית לחוק המוצע, אני מנצל את ההודמנות הזאת לברך אותה על כך שעל התשתית הזאת אפשר היה לבנות את ההמשך.

תיקון מס' 27 לחוק שירות המדינה (גמלאות) — שהתקבל כיוזמת חברת הכנסת לשעבר חייקה גרוסמן — שהוסיף את סעיף 20(ד) לחוק, מאפשר לגמלאי העונה על הקריטריונים שנקבעו בסעיף לקבל גמלה שלא תפחת מ-35% ממשכורתו הקובעת עבור 10 שנות עבודתו הראשונה כשירות הציבורי.

אנחנו ניגשים להצבעה, הצבעה מס' 2. מי בעד העברת הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989, מאת חבר הכנסת יאיר צבן, לוועדת העבודה והרווחה יצביע.

ה צ ב ע

הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989, מוקדם בוועדת העבודה והרווחה נחקבלה.	בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה	14 —
	נגד	— אין
	נמנעים	— אין

עולה חדש יכול שיהיה זכאי, בגין סיבה מיוחדת, כגון מצבו הכריאטי או היותו ניצול רדיפות הנאצים, להגדלת תקופת השירות לצורך חישוב הפנסיה שלו מעבר לשנות עבודתו בפועל, וזאת מכוח סעיף 100(ב) לחוק ועל-פי קריטריונים שנקבעו בתקשי"ר.

על-פי המצב החוקי הקיים, אם בעולה חדש כאמור מצטרפת לזכותו לפנסיה מוגדלת, על-פי תיקון מס' 27 הנ"ל, גם הזכות לפנסיה מוגדלת על-פי סעיף 100(ב) הנ"ל, אין אפשרות לצרף זכות לזכות, והגמלאי יקבל במקרה זה רק גמלה אחת מבין השתיים המגיעות לו, למרות העובדה שהמקורות לזכויות אלה הם שונים.

היו"ר ד' שילנסקי:
 אני קובע שברוב של 14 קולות, ללא מתנגדים וללא נמנעים, מועברת הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989, של חבר הכנסת יאיר צבן, להכנה לוועדת העבודה והרווחה.

מוצע בזאת לאפשר הגדלת תקופת השירות לגמלאי עולה חדש כאמור לצורך חישוב הפנסיה שלו, על-ידי צירוף שיעור ההגדלה מכוח תיקון מס' 27 הנ"ל לשיעור ההגדלה מכוח סעיף 100(ב) לחוק, ובלבד שהשיעור המצורף של הגדלת תקופת השירות לא יעלה על פיי-שניים משנות השירות בפועל של אותו גמלאי.

ו. הצעה לסדר-היום
 הוזלת מחירי הדירות

בשנה האחרונה עלה מדד מחירי הבנייה ב-39.7%, לעומת עלייה של 15.8% במדד המחירים לצרכן. בחודש ספטמבר 1989 עלה מדד הבנייה ב-4.5%, והוא היווה 0.8% מהמדד הכללי, שעמד אז על 1.6%. עלות הבנייה משפיעה על עליית מדד המחירים מעבר לעליית יתר סעיפי המדד ומביאה להאצת התהליך האינפלציוני. כתוצאה מכך אנו עדים לפער הולך ומתרחב בין הרצוי ובין המצוי בענף הבנייה.

היו"ר ד' שילנסקי:
 הסעיף הבא בסדר-היום — הוזלת מחירי הדירות, הצעה לסדר-היום מס' 1638 של חברת הכנסת שושנה ארבלי-אלמוזלינו. חברת הכנסת שושנה ארבלי-אלמוזלינו, בבקשה.

הרצוי — להבטיח בעוד מועד דירות לעולים הפוטנציאליים שיגיעו לישראל ולזוגות הצעירים. המצוי — פיגור גדול בהתחלות הבנייה. לדוגמה, בחודשים ינואר — יוני 1989 התחילו בבניית 9,350 יחידות דיור, לעומת 11,480

סגן ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון מחכה כבר קרוב לשעה להודמנות לענות על ההצעה שלך לסדר-היום.

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):
 כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאז 1987 נמצאים מחירי הדירות בעלייה ומשפיעים על מדד המחירים לצרכן.

הסיבה להארכת משך הבנייה נעוצה בעבודה, שמאז 1967 העדיפו רוב הקבלנים הנסקת פועלים זולים מהשטחים, דבר שגרם לכך, שענף הבנייה בישראל מפגר מבחינת התיעוש והטכנולוגיה בשנות דור. מציאות זו גרמה לכך, שקצב הבנייה הוא אטי, בלתי-מתועש ברובו, והתארכות משך הבנייה גורמת לעלות נוספת במחיר הדירה בהתחשב בהצמדת התשלומים למרד הבנייה.

היכולת להעסיק פועלי בניין זולים מהשטחים הרחיקה מענף הבניין פועלים ישראלים. חלק מהם יצאו לגמלאות, אחרים עברו לענפי עבודה אחרים, ובמשך השנים האחרונות לא נקלטו כמעט פועלים ישראלים חדשים. וכיום, כאשר הפועלים מהשטחים נעדרים מהעבודה, קמה צעקה של קבלני הבניין על הנוק שנגרם להם כתוצאה מכך. הפתרון המוצע על-ידם — ייבוא פועלי בניין זרים מטורקיה, מפורטוגל ומארצות אפן.

לדעתי, אין ללכת בדרך הקלה הזאת. על קבלני הבניין, בשיתוף עם הממשלה, לתת פתרון יסודי ומרחיק לכת לבעיית המחסור בעובדי בניין ישראלים. אני מציעה, ששירות התעסוקה, בשיתוף עם הסתדרות פועלי הבניין, יבצעו הסברה מקיפה בקרב המוכבלים, ובעיקר בקרב החיילים המשוחררים, כדי להפנות אותם לענף הבנייה, ולערוך להם קורסים להכשרה מקצועית. על הביטוח הלאומי להמשיך לשלם למתמדים בזמן הקורס את דמי האבטלה, וכאשר הם מתחילים בעבודה כאחרי הבנייה, צריך להוסיף להם על שכרם כמחצית מדמי האבטלה. זה כדאי יותר ומשתלם יותר, כי לאחר שהם ייכנסו לענף הם יכולים להישאר בו.

כדי לשמור על כוח עבודה ישראלי בענף הבניין וכדי למשוך פועלי בניין ותיקים, שנטשו את עבודת הבניין בשנים האחרונות, יש לשפר את שכר העבודה והתנאים הסוציאליים הנלווים לכל העוסקים בענף הבנייה, כדי להבטיח דיוק לעולים שיגיעו לישראל. נזכור שללא הבטחת כוח-האדם הדרוש לבנייה יתרחב הפער בין הצורך בהגדלת היקף הבנייה והיכולת ליישם משימה זו, והתוצאה מכך — חוסר יכולת לענות על הצרכים הדחופים הן של העולים החדשים והן של אזרחי המדינה.

אדוני שר הבינוי והשיכון, ללא פתרון נאות ומיידי של בעיית כוח-האדם, אנו נהיה עדים להתייקרות נוספת, מעבר לתחשיב הריאלי של הדירות, וזאת בעקבות ערעור האזון בין הביקוש ובין ההיצע.

כדי למנוע התייקרות הדירות ואף להוילן, על הממשלה לנקוט צעדים אלה:

1. קיצור משך הזמן הדרוש להוצאת רישונות להתחלת הבנייה. יש ליישם את החוק שהתקבל כחיקון לחוק התכנון והבנייה, המאפשר קיצור תהליכים, מניעת כיוורוקרטיה מיותרת ומניעת סחבת, הגורמת לכך, שהליכי תכנון ורישוי הבנייה מתמשכים על פני תקופות משנה עד חמש שנים.
2. מינהל מקרקעי ישראל חייב להעמיד לרשות הבנייה הציבורית והבנייה המיועדת לעולים ולזוגות צעירים את שטחי הקרקע הנדרשים, עם הולדת מחירים, וזה כתנאי שמחיר הקרקע לא יהווה מקור נוסף לרווחים לקבלנים, אלא יביא להולדת מחירי הדירות.
3. הבטחת מימון לקבלנים הבונים למטרות אלו בריבית נמוכה יותר.

בתקופה המקבילה אשתקד. הרצוי — להקטין את משך הזמן של הבנייה, אך המצוי — ישראל היא אחת המדינות שבהן הזמן מהתחלת הבנייה ועד לסיומה הוא שנתיים ולפעמים גם שלוש שנים. הרצוי — שמחירי הדירות יאפשרו לנוקקי דיוק מקרב חושבי המדינה, וזוגות צעירים ומשפחות הרוצות להיטיב את תנאי דיוון, לקבל דירה בתנאים שיוכלו לעמוד בהם. המצוי — מחירי הדירות עולה כאחוזים גדולים יותר מאשר מדד המחירים לצרכן.

אם לא תשונה מציאות עגומה זו ולא יצומצם הפער בין המצוי לרצוי, יכול ללכת לאבדון הסיכוי לקליטתם של רבבות עולים מצד אחד, ולהצטברות מרירות ותסכול אצל רבבות וזוגות צעירים נוכח מצוקת הדיוון שהם נתונים בה, מצד שני.

וכאן אני רוצה לשאול: כשהמשק נמצא במיתון, כיצד מאמרים מחירי הדירות? ניתן למצוא סיבות רבות לעלייה הריאלית במחירי הדירות — היצע נמוך של קרקעות חדשות לבנייה, התופעה החוזרת של העברת כספי משקיעים מנכסים פיננסיים להשקעה בנכסי דלא ניידים לאחר תקופת הגיאות בבורסה וירידה עקבית בתשואות של איגרות-החוב. לא נוכל גם להתעלם מהמחסור בכוח-אדם בענף הבנייה, מהעסקת הפועלים מהשטחים. לא נוכל להתעלם מאגרות הרישוי הגבוהות ומתשלומי הארנונה, ועוד מסיבות רבות אחרות, שאעמוד עליהן בהמשך דברי.

יש לראות, לדעתי, בפתרון קונסטרוקטיבי ומיידי של בעיית הבנייה כורח לאומי וחברתי בעל חשיבות עליונה, ועל הממשלה מטלת החובה להתמודד עם בעייה זו, כי דחייה של פתרון הבעיה עלולה לסכן את הסיכוי לקליטתם של רבבות העולים, שלפי כל הנתונים עומדים להגיע לישראל. העדר פתרון לאחת הבעיות האקוטיות, שהיא היסוד בכל חברה, דהיינו הבטחת דיוון, או יצירת אפשרויות לרכישת דירה, עלול לערער את חוסנה החברתי של מדינתנו.

רבתי, במציאות הקיימת, כאשר מחיר הדירות עולה מדי חודש כחודשו, מעבר לעליית מדד המחירים לצרכן, רכישת דירה על-ידי וזוגות צעירים ועולים חדשים, גם כאשר ירדה הריבית על המשכנתאות ל-5.5% — ואני מברכת את שר הבינוי והשיכון על פעולתו בנושא זה — הופכת למשימה בלתי-אפשרית.

עלינו לזכור, שמדד הבנייה עלה מאז תחילת השנה ועד סוף ספטמבר ב-26.7%, בו בזמן שמדד המחירים לצרכן עלה באותה תקופה ב-15.9%. וב-12 החודשים האחרונים, מספטמבר 1988 עד ספטמבר 1989, עלה מדד הבנייה, כפי שצינתי, ב-39.5% — ואני מדגישה 39.5% — כאשר מדד המחירים לצרכן עלה ב-21%.

מספרים אלה מוכיחים, שהתייקרות הדירות היא מעל ומעבר לעליית מדד המחירים לצרכן. וכתוצאה מכך, בעלי הכנסה בינונית מוטא אינם יכולים ליטול על עצמם את הסיכון לרכוש דירה, כי גם כאשר הריבית על המשכנתא היא רק 5.5%, הרי עיקר נטל התשלומים של ההלוואה נעוץ בהצמדה למדד הבנייה ובריבית דריבית, דבר שיאלץ את הלווה להשתעבד למשכנתה עד ליציאתו לגמלאות, וייתכן שגם מעבר לזה.

אך זו איננה המכה היחידה המונחת על רוכשי הדירות הפוטנציאליים. המכה השנייה נעוצה באטיות קצב הבנייה. ישראל נמנית עם המדינות שמשך הבנייה בהן הוא ממושך ביותר. בו בזמן שבאמריקה ובארצות אירופה יכולים לגמור בניית דירה כפחות משנה, הרי לאותו פריוקט בישראל נחוצות שנתיים ויותר.

2. נכון שאנו עדים במהלך 1989 לעלייה מסוימת במחירי הדירות, כשיעור של 3%-4% במוצע מעבר למדד יוקר המחיה, אולם יש לראות עלייה זו על רקע של ירידה ריאלית מתמשכת ורצופה במחירי הדירות מ-1984 עד 1988. במרוצת ארבע השנים אלה חלה ירידה ריאלית של 15% בקירוב במחירי הדירות, וירידה זו היתה שקולה כנגד עליית מחירי הדירות בין 1980 ל-1984. מכאן, שבמשך ארבע שנים רצופות, עד 1988, היו מחירי הדירות גורם ממתן וכולם כעליית אינדקס יוקר המחיה, ועובדה היא שכיום זהים מחירי הדירות, בערכים ריאליים, למחיריהן בשנת 1980. יתר על כן, מחירי הדירות נמוכים היום בהרבה במנחי שנות הכנסה ממוצעת ממחירי ראשית העשור. ב-1980 נמדד מחיר דירה צנועה כ-70 מ"ר כשכר ברוטו של חמש שנות עבודה בקירוב; היום ניתן לרכוש דירה כזאת כמחיר השווה לשלוש ורבע שנות עבודה ברוטו.

איני מתכוון, חלילה, שלא להתייחס לאותן הצעות ועובדות שהביאה חברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמזלינו, הקרובה לבעיות אלה, אך רציני. קודם כול, לצייץ דברים אחדים ביחס להתפתחות של מחירים כענף הכנייה. אני אגע גם בהצעותיה, שאת רובן אני מחייב.

3. עמתי על עובדות אלה בהרחבה כדי להעמיד את השומעים על כך, שענף הכנייה ומחירי הדירות שמרו על יציבות יחסית לאורך תקופה ארוכה. במשך עשור שנים עלה בידי משרד הבינוי והשיכון להבטיח איוון בין ההיצע לביקוש בשוק הדירות ולפתור את בעיית הדיור ללא זעזועים חברתיים ומשקיים. במהלך חמש השנים האחרונות נבנו בארץ כ-20,000 יחידות דיור, 22,000 יחידות מדי שנה כשנה, כאשר משרד הבינוי והשיכון מאזן את ההיצע לעומת הביקוש בכנייה שהוא מבצע באמצעות הפורגומה שלו. בנייה זו מבוצעת כמימון חלקי של המשרד ועל קרקעות שהוא מקצה לבונים, בהתאם לצרכים הלאומיים.

הי"ר ע' עלי:
רבותי.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

אני מבין שנושא זה איננו מהנושאים הכבועים שידעה הכנסת, אולי גם זו תופעה של עשייה מאומצת, אבל נזכור, כי בעיה זו תצוץ בקרוב אם לא ייתנו הממשלה והכנסת את דעתן עליה בהתאם לצפי — כך מתפללים כולם — של עלייה גדולה. זה יהיה נושא מרכזי בחיננו. אם נינרך כיאות, אם נקצה משאבים, אם נתיעל, אם נהיה רגישים — נוכל לראות בגל הראשון גל שנקלט היטב, והוא יאותת להמשך בואם של יהודים הנה. אם, חלילה, לא ניתן את דעתנו לעניין, לא נהיה רגישים לנושא, לא נפיק את הלקחים מן העבר ולא נהיה ערוכים — חלילה חלילה נהיה האשמים בכך, שלמרות ההזדמנות ההיסטורית העומדת היום על מפתן המדינה לא יבואו יהודים, ואנו נהיה האחראים לכך שהם לא יבואו. לכן, גלו קצת התעניינות כסוגיה החשובה הזאת.

בנייה זו מבוצעת, אדוני היושב-ראש, במימון חלקי של המשרד ועל הקרקעות שהוא מקצה לבונים, בהתאם לצרכים הלאומיים. הכנייה היציבורית הזאת גדלה או פוחתת ביחס הולם להיצע הדירות הנבנות בסקטור הפרטי לעומת הדרישה לדירות כמשק. במקביל, דואג המשרד להבטחת כוח הרכישה של הדירות, באמצעות תוכנית הסיוע לזכאי הדיור.

לפני שנתיים יומתי מבצע תיעוש בכנייה, שבמסגרתו ניתנים תמריצים מיוחדים לקבלנים הבונים בדרך זו. אנו כבר וואים ניצני הצלחה בתחום זה, אולם יש צורך בהרחבה, יש

4. התחייבות משרד הבינוי והשיכון לרכוש מספר מסוים של דירות בפרויקטים המיועדים לבנייה ציבורית, אם יתברר שחודשים מספר לאחר גמר הבנייה הן טרם נרכשו.

5. הבטחת הלוואות לבנייה ציבורית כמקדמה עם התחלת הכנייה. יש לפעול להחלת עלויות המימון ולהנהיג הסדרים של מימון ביניים.

6. אם רוצים לעודד בנייה ציבורית, יש לקבוע גג למסי הארנונה המוטלים על ידי הרשויות המוניציפליות, כאשר יש להזיל את הארנונה לבנייה המיועדת לעולים ולזוגות צעירים. לפי ההערכה, בערים מסוימות מהווים הרכיבים של אגרות פיתוח וארנונה כ-10% יותר מעלות הכנייה.

7. כדי למנוע תנודות ואי-ודאות לגבי היקף הכנייה, על משרד השיכון, כתיאום עם משרד האוצר, לתכנן תוכנית חומש של היקף הכנייה, מיקומה ואופיה, כדי שקבלני הכניין ויכלו להיערך כעוד מועד.

לסיום דברי ברצוני לומר, כי בעיה כאובה זו של מחירי הדירות אינה פוסחת על איש, היא שייכת לכולנו. המצוקה היא מצוקה חברתית חריפה, ולצענו רוב-רובו של הציבור עדיין דורך במקום ואינו יכול לצאת ממעגל הקסמים.

לכן יש להשיג פתרונות הולמים ומיידיים ולפעול להחלת מחירי הדירות, כדי שהיהו בהישג ידם של אלה הרוצים לשפר את תנאי מגוריהם ושל אלה הרוצים שתהיה להם קורת גג, במיוחד מעוטי היכולת.

ענף הכנייה היה אחד מענפי היסוד של המשק הישראלי, הענף המוביל, ובמשך שנים רבות שימש גם אינדיקטור ליציבות המשק ולמגמות התפתחותו. יש להחזיר עטרה ליושנה. תודה רבה.

הי"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמזלינו. שר הבינוי והשיכון דוד לוי ישיב.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, 1. מדד תשומות הכנייה עלה בחדש ספטמבר כ-2.5%, ולא כ-4.3%, כפי שסוברת חברת הכנסת ארכלי-אלמזלינו. בחדשים אוגוסט וספטמבר גם יחד עלה מדד תשומות הכנייה כ-4.2%, לעומת 2.8% כמדד יוקר המחיה.

השוואת מדד יוקר הכנייה למדד יוקר המחיה חייבת להיעשות במשך תקופה ארוכה, משום שבחודשי הקיץ עולה מדד יוקר הכנייה בעקבות הפחתת שעת עבודה אחת ביום, והוא חוזר ומתמתן בחודשי הסתיו. עובדה היא, כי בשנת 1988 לא היה כל הבדל בין שני המדדים הללו, ואילו בעשרת חודשי השנה הנוכחית עלה מדד יוקר הכנייה כ-3% לערך, לעומת מדד יוקר המחיה.

הסיבה העיקרית, אדוני היושב-ראש, לעלייה היחסית של מדד תשומות הכנייה היא שכר העבודה של פועלי הבניין, שחלה בו עלייה ריאלית של 7% מאז דצמבר 1988. שכר העבודה הוא, כידוע, מרכיב משמעותי בתשומות הכנייה. ואולם ראוי לציין, כי העלייה בשכר העבודה באה גם על רקע של תופעה חיובית: התחלת חזרה של פועלים יהודים לענף הכנייה. עובדה זו — וכדאי שהכנסת תדע זאת — באה לאחרונה לידי ביטוי כעליית מספרם של פועלי הבניין מישראל מ-70,000 ל-75,000, לעומת כ-50,000 פועלי בניין המגיעים לישראל מיהודה, משומרון ומעזה.

צורך דחוף להעמיד קרקעות בהיקפים גדולים יותר ובמחירים שיתרמו להוזלת מחירי הדירות.

ב. יש להוזיל את אגרות הבנייה, המהוות נטל כבד ומפוזר על מחירי הדירות. משרד האוצר, המבטא חרשים לבקרים חששות מפני השפעה אפשרית של התייקרות הדירות על קצב האינפלציה, צריך להיות הגורם המעורר והמדרבן להנהגת שינויים אלה.

ג. יש להוסיף ולהקל על זכאי הדירור כתנאי הסיוע, בעקבות השינויים המשמעותיים שחלו באחרונה בשוק ההון. יש לעודד באופן ריאלי ומעשי, וללא דיחוי, את התוכניות שהגשנו לעידוד המסלול הנוסף של בנייה להשכרה, בהקלות משמעותיות. אדם לא יבנה אם לא יהיה לו רווח מהבנייה; ובמלים לא נשגי שום דבר. צריך שבמשרד האוצר תהיה תזווה מן הקיפאון המחשבתי בתחומים אלה. אנחנו מנסים לשכנע, עד כה ללא הצלחה.

רכותי חברי הכנסת, בניו שנה זו עלה בידי לגרום להכפלת היקפי ההלוואות הניתנות לזכאי הדירור ולהוזיל את מחיריהן במידה משמעותית. הישג זה, כמו גם הטבה ניכרת כתנאי הסיוע לעולים החדשים, הביא בתוך חודשים מספר לגידול משמעותי במספר רוכשי הדירות מקרב זכאי הדירור, ואף הוציא את ענף הבנייה מן הקיפאון היחסי שהוא נקלע אליו.

בשבויעים האחרונים חלה התפתחות נוספת בשוק ההון, התפתחות חיובית בעיקרה. בנקים למשכנתאות, העובדים על כסיס מסחרי, מציעים לציבור הלוואות משכנתה בתנאים זהים כמעט לאלו הניתנים על-ידי הממשלה לציבור הזכאים. עובדה זו מלמדת הן על היכולת —

חיים רמון (המערך):

אדוני השר, את הנאום הזה כתבו לך זומן, כי יש בנקים שנותנים עכשיו הלוואות בתנאים יותר טובים.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

תסלח לי, לגבי התקופה עדיין יש הבדל. ואם קלטת מה שאמרתי, אז די לחכימא ברמיזא. והנאום לא כתוב לי זומן. אני נושם את הדברים האלה, ואני מנסה לדייק. לא תיאמתי עם חברת הכנסת ארכיליא-למולוניו את מועד הגשת הצעתה. לכן קצת רצינות, עם כל החברות שבינינו.

חיים רמון (המערך):

אדוני השר, לחמש שנים יש לך משכנתה יותר זולה מאשר מהממשלה.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

אני לא מקבל שזה מלפני חמש שנים. אני טוען שרק באחרונה.

חיים רמון (המערך):

באחרונה, זה מה שאני טוען.

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

הן עדיין לא יותר טובות מהסיוע שניתן על-ידי הממשלה. אבל זה מתקרב. ולכן זה מדליק אור אדום. אם הממשלה היא גורם ואם הממשלה חייבת לסייע לאזרחים בתחום זה, עליה שלא לפגור אחרי ההתפתחות הזאת בשוק ההון. אני מדבר עברית ברורה. ולא באתי להתנצח עם עמיתי השרים, גם אם הם מהמערך. יש לי אחריות קולקטיבית. אבל אני מערכן את הכנסת.

מקום לקרוא לקבלנים ולבונים לנקוט ביתר שאת ובהיקפים גדולים יותר שיטות תיעוש בכנייה. כידוע, אנחנו חברה שמרנית בתחום הזה. האזרח הישראלי כרןן ושמרן. יש גם טראומה של בנייה מסוימת, שנעשתה פעם בהיקפים גדולים והשאירה לא רק זיכרונות אלא גם צלקות קשות. שנבעו מטיב אותה בנייה, ואין לחזור על המשגים. אבל הישראלי שמרן ונוהר יותר ונוטה יותר לבחור בכנייה קונבנציונלית. ישראלי לא ייכנס לדירה, שהמחיצות בה אינן מחיצות קשות ואין טיח. ישראלי לא ייכנס לדירה שאין בה מרצפות. ישראלי לא ייכנס לדירה הדומה לאותה בנייה, שהיתה אז מתועשת כולה. ייתכן שבאמת נשארו כעניין זה טראומות, אבל צריך ללכת ולהתקדם עם הטכנולוגיה ועם הצורך בקיצור זמן הבנייה ולעבור לבנייה משולבת, שחלקה ייעשה במפעלים וחלקה בשטח. זה הכיוון שאנחנו מעודדים עכשיו.

רכותי חברי הכנסת, לפני עשר שנים ראתה המדינה חזיונות קשים של הפגנות וועמות וצמיגים כוערים כרחובות עריה הגדולות, שהיו ביטוי למצוקת דירור קשה של רכבות וזנות צעירה ומשפחות ברוכות ילדים, בהם חסרי דירור ובהם שהתגוררו בצפיפות בלתי-נסבלת. ההפגנות הללו נעלמו מנופנו כאשר נפתרו הסיבות שגרמו אותן.

ואולם, דווקא משכרי העבר והישגי העבר וההווה הם המחייבים אותנו לקדם פני הבאות. אנו עומדים בפני תקופה ברוכה של גידול בעלייה לישראל. תקופה זו מחייבת היחלצות לאומית והעמדת נושא הדירור בעדיפות הראויה לו, כפי שנהגה הממשלה לפני עשר שנים, כאשר הועמדו נושאי הדירור הרחופים כראש סולם-העדיפויות.

העלייה הצפויה לישראל תחייב בנייה רבת היקף, שתחרוג בהרבה מן המספרים שהורגלנו בהם בשנים האחרונות. הבנייה הציבורית תוכפל כמעט כבר בשנה זו, ותשולש בשנה הבאה, ובמקביל יגדלו היקפי הבנייה בסקטור הפרטי.

הממשלה חייבת לשאת במלוא האחריות לכל המשתמע מכך, הן בהעמדת המשאבים הדרושים והן בנקיטת צעדים נוספים, שהיא נתבעת להם זה שנים, להוזלת מחירי הדירות.

הממשלה והסוכנות היהודית הועידו לצורכי הדירור לקליטת העלייה תקציב, שיגויס כאן ובעולם היהודי, תקציב רב-שנתי, העומד על כמיליארד דולר. על חברי הכנסת לדעת, כי עד כה לא הועבר למשרד הבינוי והשיכון אף לא שקל אחד מתקציב זה, בעוד המשרד נערך להגדלת הפרוגרמה שלו ב-2,000 יחידות דירור נוספות כבר בשנה. הממשלה לא תוכל להניח את הנושא הלאומי הנכבד הזה על ספו של משרד הבינוי והשיכון, אם לא תעמוד בכל מחויבותיה הנגזרות מכך; ויפה שעה אחת קודם. כל נחכה עד שהעולם היהודי יגייס את הכסף. הרי לא נאמר לעולים שיבואו, שימתינו עד שיהיו לנו משאבים. חובה עלינו, כראש ובראשונה, להקדיש את המשאבים המחויבים מן ההיערכות הזאת כבר השנה, ולתת לכך עדיפות ראשונה במעלה, אם אנו אחראים, עם כל המשתמע מן המפנה ההיסטורי והחיובי הזה לעם ישראל ולמדינת ישראל.

הגיעה גם השעה, כי הממשלה תטה שכם להוזלת מחירי הדירות ותטה אוזן להצעותיו ולתביעותיו החוזרות ונשנות של משרד הבינוי והשיכון בתחומים אלה: א. על הכנסת לדעת, שאם חפצי חיים אנתנו ואם אנתנו רוצים להיות בטוחים כי בעתיד הקרוב ביותר דברים יזו, צריכה להיות היערכות אמיתית. משרד הבינוי והשיכון מנצל זה שנים מאבק לשינוי המדיניות של שיווק הקרקעות של מינהל מקרקעי ישראל. יש

אומר שהממשלה לא הסתלקה מחובתה לסכסד את ההלוואות בכ" 2% — 2.5%. אם הריבית בשוק החופשי היא 5%, סביר והגיוני שהיא חדר ל-2% — 2.5%.

חגי מירום (המערך):
תודה רבה.

חיים רמון (המערך):
הממשלה לא תרוויח על המרווחים — — —

היו"ר ע' עלי:

חברת הכנסת שושנה ארכלי-אלמוזלינו, האם את מסכימה שהצעתך תעבור לוועדה?

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):
כן, לוועדת הכלכלה.

היו"ר ע' עלי:

לפנינו, אם כן, הצעה אחת: להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה של הכנסת. אנחנו עוברים להצבעה מס' 3: מי בעד העברת הנושא לוועדה? מי נגד? נא להצביע.

ה צ ב ע ה
בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה — 32

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה נתקבלה.

עובדה זו מלמדת הן על יכולתה והן על מחויבותה של הממשלה להוסיף ולהחיל את ההלוואות לחסרי דיור, ואף להגדיל במקביל את נפחיהן.

בתקופה שהכסף הוזל, בעקבות הירידה הדרסטית של תשואת איגרות החוב, חייבת הממשלה לנהוג כך, הואיל ואין היא אמורה להרוויח על הלוואות שהיא נותנת לחסרי דיור. אם בנק מסחרי יכול לתת הלוואות בריבית של 5% ולהרוויח על שיעור ריבית זו, פירוש הדבר שהכסף שהוא מגייס זול הרכה יותר.

תפקיד הממשלה הוא אפוא לסייע לחסרי דיור הן בנקיטת דרכים שיגרמו להוזלת מחירי הדיירות והן בסכסוד ההלוואותיה הניתנות לצורך רכישת דירה.

אדוני היושב־ראש, אני סבור כי יש להחיל ב-3% נוספים את הריבית המוטלת על ההלוואות לזכאי הדיור, ובמקביל יש למצוא דרכים להקל על נוטלי ההלוואות כעבר שנטל החוזר ככד עליהם.

רבותי חברי הכנסת, מפאת האתגר שאנו עומדים בפניו, ובשל ההצעות והצורך והיכולת להשפיע על הענף, אני מציע להעביר את ההצעה לסדר־היום של חברת הכנסת ארכלי-אלמוזלינו לוועדה, שם נוכל לא רק לדון בנושא בכובד ראש, אלא גם לאמץ הצעות, שיביאו לנו אור ומוזר בדרך להתייצבות לאומית זו.

חגי מירום (המערך):

יש לי שאלה לשר: כשהשר דיבר על הוזלה ב-3% הוא התכוון לומר, שגובה הריבית יהיה 2% בלבד?

שר הבינוי והשיכון ד' לוי:

אני מתכוון לומר: אם היום הוחלט על אותה ריבית, הווי

ז. הצעה לסדר־היום מאסרו של אייבי נתן

היו"ר ע' עלי:

רבותי, אנחנו עוברים לסעיף הבא — הצעה לסדר־היום מס' 1702, של חבר הכנסת אריה אליאב, בנושא: מאסרו של אייבי נתן. בבקשה.

אריה אליאב (המערך):

כבוד היושב־ראש, חברי הכנסת, דרישת שלום אני מביא לכם היום מהאסיר אייבי נתן, שאותו ביקרתי בכל־איייל שלשום. שלום הוא מבקש, לא חנינה ולא רחמים. איש גאה פגשתי, איש גאה בכל מעשיו, לרבות פגישותיו עם ראשי אש"ף. איש אשר ידע את אשר הוא עושה וידע כי הוא עלול לתת על מעשיו את הדין, ואת הדין הוא נותן בנפש חפצה ובקומה זקופה.

גם אני, ואני מאמין כי רבים מאוד כבית הזה ובעם הזה, גאים על מעשיו של אייבי נתן. הבה אמנה כמה מציני הדרך בחייו: טייס בחיל האוויר הישראלי, ב-1948: טייס ב"אל על"; טייס שלום לפרוט־סעיד בימי שלטונו של נאצר, ב-1966; יוזם "ספינת השלום" ו"קול השלום"; עזר לפליטי חרב בביאפרה, ב-1968; עזר לפליטי רעש האדמה בגואטמלה, ב-1976; עזר לפליטי חרב בקמבודיה, ב-1979; עזר לפליטי רעב באתיופיה, ב-1984; עזר לפליטי רעש האדמה בקולומביה, ב-1985; עזר לפליטי רעש האדמה בארמניה, ב-1988; הקים מחסני לבוש ומזון לנצרכים ולעניים בישראל; ניסה בכל מאורו לעזור

לשחרורה של אידה נודל בכרית־המועצות: מתעתד להקים כפר לגמילת נוער מסמים.

איש מיוחד זה יושב בכלא, מפני שעבר על סעיף 4, סעיף קטן (ח), בפקודת מניעת טרור, סעיף שהוא תיקון הפקודה, שהתקבל ב-1986. על סעיף קטן (ח), על "חטא", ברצוני לדבר היום מכמה היבטים: משפטי, יישומי ופוליטי.

בהיבט המשפטי ברצוני להתבסס על דבריו ודעותיו של פרופסור ש"ז פלר, מורם ורובם הנערץ של תלמידיו הרבים ומגדולי המורים בתחום דיני העונשין והמשפט הפלילי בישראל. ב-1986, צמוד לקבלת התיקון בחוק בכנסת, כתב פרופסור פלר מאמר ב"דבר", ובו תקף בחריפות את לירתו של התיקון לחוק הזה. שם המאמר כבר מדבר בעד עצמו: "חוק לכיזיון עקרונות דיני העונשין". ברצוני לצטט כמה משפטים ממאמר חשוב זה. כתוב פרופסור פלר, ואני מצטט: "החוק סותר מכול וכול את עקרונות דיני העונשין המקובלים ככל מדינה חופשית"; "ניחנת בחוק סטירת לחי גסה לעקרונות דיני העונשין"; "שרייקת סטירת לחי לעקרונות דיני העונשין נשמעת מעצם לשון החוק המתקן". ועל החריגים בתיקון החוק אומר פרופסור פלר, ואני מצטט: "כלום אין אלה בגדר גיחוך עצוב וטרגי?"; "הצורך להכליל אותם חריגים כדי שלא יצמיחו עבירה פלילית מעיד על האכסורד שבכלל נעוץ באיסור ועל היותו של החוק נטע זר בתחום דיני העונשין".

כנסים האלה, ומי שרוצה לקרא להם מפגשים, הנעשים בגלוי, לעיני ולאוזני התקשורת, השתתפו מאות ישראלים. אם אחיל לקרוא את שמותיהם, לא יספיק הזמן. אמנה כמה שמות בלבד, לפי האל"ף-ב"ת: אבא אבן, ד"ר שלמה אלבו, אורי אבנרי, שולמית אלוני, חיים אורון, נאוה ארד ועוד אל"פים ב"תים וגימ'לים רבים. אגמור רק בשי"נים ובת"ורים: שרד יוסי, שחם דוד, פרופ' שורקי אנדרי ותמיר יולי.

מה עשה אייבי? הוא העז ובא לדבר שלום, לא בכנס ברב-שיח בין-לאומי אלא ישירות. לי אין טענות כלפי בית-המשפט אלא לעצמנו, המחוקקים, ההופכים אנשים כמוני וכחברי, שיש להם אידיאולוגיה — — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

אפשר לשאול אותך שאלה?

אריה אליאב (המרעך):

כן, אבל הרשה לי לגמור את דברי, כי מאותחים לי הזומן שהוקצב לי הסתיים. אם תוכל לשאול לאחר סיום דברי, בבקשה.

יש לי טענות אל המחוקקים, ההופכים אנשים כמוני וכחברי, שיש להם אידיאולוגיה מוצקה משלהם, למתחפשים ולעוטי מסכות, אשר ראשי המוסדות המומינים אותנו, ובהם גדולי אנשי השם בעולם החופשי, ננים לנו בתמיהה.

הטרגי ביותר ככל הנושא הוא, כי בעוד אנחנו הולכים מכנס בין-לאומי אחד למשנהו, מנהלת ממשלת ישראל מגעים עקיפים ובלתי פוסקים עם הנהגת אש"ף. לא יועילו שום הכחשות. נכון כי מגעים אלה נעשים באמצעות fax, במקרה זה Fax Americana, אך הם מתקיימים זה חודשים ארוכים, וכל מי שעדיין בראשו יודע על כך, ובכן, במקום את אייבי נתן, הבה נשים את מכונית ה-fax ככלא-אילון, מכונה המעבירה כלי הרף, באמצעות האמריקנים והמצרים, מסרים מירושלים לתוניס וחזרה.

ממשלת ישראל מנהלת משא-ומתן עקיף עם אש"ף, כי אין כתובת אחרת בין הפלשתינים, שניתן לפנות אליה ביאזה נושא שהוא, פרודורלי או מהותי. הדבר דומה, עם כל השוני, כאילו היו הכרטיסים אומרים בשיא ההתקוממות היהודית נגדם בשנים 1946 — 1947 שהם רוצים לדבר ולהיכרע עם היהודים, אך כתנאי שלא יהיו אלה ציונים.

אנשי אש"ף הם הפכיים שלנו, אך אתם נעשה שלום. כפי שאמר רבי נחמן מברסלב: "עיקר השלום הוא לחבר בין שני הפכים. עיקר שלמות השלום להשתדל שיהיה שלום בין שני הפכים".

בספר ירמיהו, פרק ל"ז, מסופר: "ויצא ירמיהו מירושלם — — — ויהי הוא בשער בנימן ושם כעל פקדת ושמו יראייה בן-שלמיה בן-חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשרים אתה נפל. ויאמר ירמיהו שקר אינני נפל על הכשרים ולא שמע אליו ויתפש יראייה בירמיהו ויביאהו אל השרים. ויקצפו השרים על-ירמיהו והכו אותו ונתנו אתו בית האסור — — — וישב שם ירמיהו ימים רבים".

אין אייבי נתן ירמיהו והערבים אינם כשרים. אך שקר, שקר נורא מטילים באייבי אלה האומרים כי הוא נופל על אויביו. שלום הוא ורוף, כי איש אוהב שלום ורודף שלום הוא, מתלמידיו של האהן הכהן, שעליו נאמר: "אם ישב אדם במקומו ושחק איך רודף שלום? אלא יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדוף שלום, שנאמר בקש שלום ורדפהו. הכיזו, בקשהו ממקומו ורדפהו ממקום אחר".

פרופסור פלר מסכם: "הניתוח המקצועי של האיטור הפלילי החדש מביא למסקנה, כי כל מטרת האיטור לכפות על אזרחי מדינת ישראל השקפת עולם, שעניינה כל כולו הוא למוסר, לרגשות ולכלל היותר לפוליטיקה. ואולי עניינו של האיטור הוא דווקא לפוליטיקה. הכוונה לשני היבטים של תפיסה פוליטית לגבי פתרון הסכסוך בין ישראל ומדינות ערב. ההיבט הראשון של התפיסה הוא, שהסכסוך צריך לבוא על פתרונו ללא כל ויתור או פשרה טריטוריאליים מצד ישראל, וההיבט השני הוא, שאם הצד שכנגד מוכן בצורה כלשהי להיכבד על ידי ישראל כדי להגיע לפתרון, אין להעלות על הדעת כי בעיני אותו צד ייתכן פתרון ללא ויתור או פשרה". והוא מוסיף: "זוהי בוודאי תפיסת עולם פוליטית, אולם אין זה נושא שבו ניתן לכפות על הפרט תפיסות עולם כאמצעים פליליים כלי לפגוע בעקרונות המקובלים במדינה חופשית. ומדוע במדינה חופשית? דווקא משום שבמדינות כאלה משטר רודני כופים על האזרחים את המדיניות של מפלגה אחת, זו האוחזת בהנהגה השלטון, וכל תפיסה חולקת היא בגדר איטור פלילי. האם נוכל עוד לסווג את עצמנו במחנה המדינות החופשיות?"

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כחודש אפריל 1989, כלומר השנה, בעיתון "הלשכה", שהוא ביטאון לשכת עורכי-הדין, מובא ריאיון עם פרופסור פלר, שכותרתו: "אידיאולוגיה שהתחפשה למשפט", וכותרות המשנה: "לפני נסיעתו למפגש של דיאלוג עם אש"ף כפרים נועץ-חבר הכנסת לובה אליאב (מרעך) עם פרופסור ש"ף פלר. הלכנו גם אנחנו" כלומר, אנשי הלשכה — "אל פרופסור פלר וקיימנו שיחה, שממנה עולה קובלנה של מומחה לדיני עונשין, כי משהו עירב כאן פוליטיקה בפלילים. משיחה זו עם פרופסור פלר ברצוני לצטט רק משפט אחד: 'חוק זה, שהוא חוק פלילי, סובל מפני שהוא חוטא לעקרונות דיני העונשין ולכן אף אינך יכול להשתלט על אכיפתו. מלבד הפסול העקרוני שבחוק זה הוא סתם בלתי ישים".

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כאדם, כיהודי וכציוני שיש לו זה יותר מ-20 שנה אידיאולוגיה בקשר לגורלה ולקיומה של ישראל, שעיקרה הוא ההכרח להכיר בקיומו של עם פלשתיני, בזכותו להגדרה עצמית ובצורך לדבר עם נציגיו ומנהיגיו, ברצוני לספר לחברי הכנסת כיצד תיקון סעיף קטן (ח) הוא בלתי ישים: בשנה האחרונה, מאז דצמבר 1988, התקיימו רבי-שיח בין-לאומיים רבים בנושאים אקדמיים-מדעיים, ובהם השתתפו הן משלחות מישראל והן משלחות של אש"ף. כאשר אני אומר "נושאים אקדמיים-מדעיים", אני מתכוון לאותו חריג בסעיף קטן (ח) המתיר מפגש כזה, ובלבד שלא קיים בו מגע כעניין מדיני, ובכן, רבותי, יש מדע אקדמי מכובד, הנקרא "מדע פוליטי" — Political Science, הקיים בכל אוניברסיטה המכבדת את עצמה בעולם ובארץ. אוניברסיטאות ומכוני מדע מרחבי העולם הזמינו ומזמינות משלחות מהאזור וממקומות אחרים, ככלל זה ישראל ומאש"ף, להשתתף ככנסים כאלה של מדע פוליטי. אנו הישראלים נענים בצרף להזמנות כאלה, אומרים את דברינו מעל הבמה, וכן עושים הפלשתינים. מה השוני בין הכנסים האלה ובין מועצת אירופה שבטרסבורג ומושב האו"ם בניו-יורק? ככנסים האלה אנו שומעים היטב היטב מה יש לאנשי אש"ף לומר, ובהמשך הכנס והרב-שיח אנו גם עונים להם מעל הבמה. אני רואה בזאת רק ברכה ורק התקדמות. אטית ככל שתהיה, לקראת מפגשים ומגעים מדיניים בין נציגי ממשלת ישראל ונציגי אש"ף.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

היו"ר ע' עלי:

חברי הכנסת, אני מבקש להפסיק. חבר הכנסת גדעון גדות, חבר הכנסת רן כהן, חבר הכנסת יאיר צבן, חבר הכנסת מיכה גולדמן, אני מבקש שתשבו במקומותיכם. אני מודה לחבר הכנסת אליאב. אבקש משר המשפטים להשיב על ההצעה לסדרהיום.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, הצעה מזוהה הציע חבר הכנסת אליאב, ועמד על הדברים חבר הכנסת ריבלין בשאלתו. סבור הייתי שמי שרוצה לשנות חוק, יציע לכנסת לשנות אותו. עוד לא נתקלתי בהצעה לסדרהיום שתכליתה שינוי חוק. לכן, אני מניח שחבר הכנסת אליאב חיפש את הכמה ואת ההזדמנות לומר את דבריו בנושא הפוליטי, והוא אומנם אמר אותם כאן.

אני מודה שחוק זה הוא חוק מיוחד במינו, תיקון חריג. אמרנו כך כשהחוק נתקבל. אני חושב שהארגון שאנו מדברים בו, בניגוד למה שחושב המציע וחושבים אחרים, הוא ארגון חריג מכל ארגון אחר בעולם. אני חושב שהרבה אנשים הולכים כסומים בארובה אחרי מוסיקה מערבית עם טקסטים על זכויות אדם, הגדרה עצמית ושחרור לאומי ואוטמים במכוון או מתוך תמימות את אוזניהם ואת עיניהם מראות כמי מדובר ועל מה מדובר.

אם תהיה הצעה לשינוי החוק, הכנסת תדון בה. כל עוד זה החוק, יש לכבד אותו גם אם איננו נוח. בחדשים האחרונים אמרנו את הדברים האלה בכנסת הזאת בהקשרים שונים, מזוויות פוליטיות שונות, לא פעם אחת.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להתריע על התמימות שבהנחה, שמדובר כאן בשיחות שאין להן שום נפקות או משמעות. מדובר כאן בלגיטימציה של ארגון האומר — ואני אוכיח את הדברים מייד — לא לפני שנים, לא כאמנה הפלשתינית אלא כימים ובחודשים אלה, שהוא עושה צחוק מאנשים בבית הזה החושבים כך. הוא אומר: אני רוצה לקבל הסכם, אבל האמת היא, כך הוא אומר לא כאנגלית אלא בערבית, שאני רוצה לגמור את כל הסיפור הציוני הזה.

מי שמתייחס לארגון כזה כאילו מדובר רק ב-IRA, שאתו אין כריטינה מוכנה לדבר, עושה, כמובן, טעות. ה-IRA לא חיפש מעולם את לונדון, הוא חיפש אולי את לונדונדרי. מי שמשווה אותו ל-"Action Directe" — גם הוא לא רצה לחסל את צרפת — או לכל ארגון אחר שבא ללחום בשלטון זר, אני רוצה לומר לו, שפה מדובר בארגון הרוצה שכולנו לא נהיה כאן, או כמעט כולנו.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
זה לא נכון. אחת לא צודק — — —

שר המשפטים ד' מרידור:

שמעתי, חבר הכנסת דראושה, שמעתי בסבלנות, ואני מבקש שתקשיב גם אתה, לא לדברי שלי — — —

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

— — —

היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת דראושה, אבקש שלא להפריע. קראת קריאת בניינים, חספתך בכך.

אני מאחל לאיביי נתן, כי יצא ממקומו ככלא וימשיך לחזור בעולם וירדוף שלום עוד שנים רבות, ותחול עלי ועלינו הברכה היהודית הגדולה: "שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים".

כבוד היושב-ראש, אני מציע לדון בנושא הכאוב הזה במליאה.

היו"ר ע' עלי:

בבקשה, חבר הכנסת ריבלין.

ראובן ריבלין (הליכוד):

האם אתה מציע לדון במליאה כאיביי נתן או לדון בחוק? אם אתה מציע לדון בחוק, מדוע אתה וחבריך לא מגישים הצעה לתיקון החוק? איביי נתן עבר על החוק כפירוש.

אריה אליאב (המערך):

אני מבקש לדון בנושא הכללי. ואומר לך מדוע אנו לא מגישים הצעה לתיקון החוק.

עמנואל זיסמן (המערך):

חבר הכנסת ריבלין, אתה ליכרולי מאוד בזמן האחרון, אולי תגיש אתה — — —

אורה נמיר (המערך):

אנחנו מבקשים — — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

החוק הוא חוק וחייבים לשמור עליו. אל תסיתו להפר חוק.

אורה נמיר (המערך):

אנחנו לא מסייתים להפר חוק — — —

גדעון גדות (הליכוד):

מי שמצביע אתו, מסכים עם אש"ף.

חיים רמון (המערך):

— — —

אריה אליאב (המערך):

אדוני היושב-ראש, לא מאפשרים לי לענות.

היו"ר ע' עלי:

חברי הכנסת, אני מבקש שתאפשרו לחבר הכנסת אליאב להשיב.

אריה אליאב (המערך):

הנושא רחב לאין שיעור מעניין החוק, ואני דיברתי כאן על היקף גדול בהרבה, אם צריך או לא צריך לדבר עם אש"ף.

גדעון גדות (הליכוד):

מי שמצביע אתו רוצה לדבר עם אש"ף.

ראובן ריבלין (הליכוד):

מי שעובר על החוק, יושב ככלא.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

גדעון גדות (הליכוד):

— — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

— — —

הדברים לא נאמרו, הם לא אמיתיים. חבדוק אותם, יש מקורות. הסכרתי אותם, ציטטתי אותם.

המזכירה הכללית של הארגון של אש"ף לנשים פלשתיניות, הידועה לנו היטב, הגברת לילה חאלד, אמרה בגיליון ינואר האחרון של העיתון "Middle East Monthly" בלונדון: "המטרה הראשונה שלנו היא לחזור לשכם. אחר כך נמשיך לתל-אביב".

לכן אני מבקש שלא להתייחס להתנגדות למשאומתן עם אש"ף, לדיבורים עם אש"ף ולמתן לגיטימציה לו על-ידי פגישות איתו כאילו מדובר בפגיעה שרירותית, חסרת בסיס, בחופש הביטוי ובחופש ההידברות. חבר הכנסת אליאב, פרופסור פלר היה גם מורה שלי ולמדתי ממנו, וכמו לכל מורי, גם לו אני חייב הרבה. אני מודה שזה חוק חריג. אני אומר, שהמציאות היא חריגה. אני אומר, שכל מה שאש"ף רוצה זה לגיטימציה למעמדו, ואין כמו פגישה עם היהודים הציונים, נציגי המדינה שאותה הוא רוצה לחסל ולהרוס, כדי לסייע לו בכיבוש מעמדו בעולם — וקשה לומר שלא היו לו הצלחות.

לכן, לגוף העניין, טוב שנדע את האמת; ולגופו של החוק, אם תהיה הצעה לתיקונו, אני מציע שהיא תובא לבית, תיערך הצבעה, ותוצאות ההצבעה הן שתקבענה.

אני מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר ע' עלי:

רבותי, חבר הכנסת רובינשטיין מציע להעביר את ההצעה לדיון בוועדה. בבקשה. בדרך כלל, מציעים הצעה כזאת מהמקום, אבל כיוון שכבר עלית לדוכן, חבר הכנסת רובינשטיין, חשיב מכאן.

מיכאל איתן (הליכוד):

היו"ר ע' עלי:

כיוון שעלה, לא ירד. לא מורידים מהדוכן.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר המשפטים, אתה העלית נושא שאינו קשור בעניין החוק. העלית דברים, שאיני חושב שצריך לעצום את העיניים ולאטום את האוזניים כלפיהם. זו בכלל שאלה שונה לחלוטין. השאלה שהעלה חבר הכנסת אליאב היא: האם יש טעם באיסור פלילי כאשר אין מתלווה למעשה כוונה לפגוע בכיטוחן המדינה? זו השאלה.

שר המשפטים ד' מרידור:

את זה מעלים בהצעת חוק, ולא בהצעה לסדר-היום.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני מסכים, אדוני שר המשפטים, שצריך להעלות את זה בהצעת חוק, אבל משהעלה זאת חבר הכנסת אליאב, ועקב המציאות שבה החוק הזה אינו אפקטיבי, אני שואל: מדוע לא להעביר זאת לוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, שתשאל את עצמה את השאלות שהעלה כאן חבר הכנסת אליאב, תשמע גם אותך וונראה אם אין מקום לכדוק את הבעיה הזאת מחדש?

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת רובינשטיין. חבר הכנסת מיכאל איתן, היות שחבר הכנסת רובינשטיין עלה לדוכן, אין מורידים. נהגנו כאן לפני מסורת הדין. היתה טעות. בזה נגמר העניין.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת אליאב דיבר על אייבי, והשר דיבר על ערפאת.

שר המשפטים ד' מרידור:
לא לדברי שלי תקשיב, בבקשה, חבר הכנסת דראושה, אלא לדברים של ראשי הארגון הזה.

אומר ארון ערפאת, לא באו"ם ולא לאוזני האמריקנים, אבל הוא אומר ב-2 בינואר לסוכנות הידיעות הסעודית את הדברים האלה: "אדמת פלשתיין היא מולדת כל הפלשתינים, מולדת האומה הערבית, מן האוקיינוס ועד המפרץ. אש"ף מציע לא שלום של חלשים, אלא שלום של צלאח א-דין". האם אני צריך להסביר בבית הזה, שב-1921 חתם באמת צלאח א-דין על הסכם עם הצלבנים, הסכם שהופר כעבור שנים אחדות, עד שגורשו הצלבנים מכאן? ההשוואה הזאת לא הובעה כאן בפעם הראשונה.

אומר אבריאיד, מס' 2 באש"ף, ב-18 בדצמבר 1988 — לפני פחות משנה — ב"אל-אנבא", בכוויית, ואני מבקש להקשיב היטב: "מה אנחנו רוצים?", הוא שואל, "בתחילה מדינה קטנה, ואז, בעזרת אללה, היא תתרחב ותתפשט למזרח, למערב, לצפון ולדרום. אני מעוניין בשחרור פלשתיין צעד אחר צעד".

מי שרוצה, יכול לאטום את אוזניו; מי שרוצה, יכול לעצום את עיניו. אנשים אחראיים אינם רשאים לעשות זאת. אלה הדברים וזה הארגון.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

עמיר פרץ (המערך):

אברהם בורג (המערך):

היו"ר ע' עלי:

אבקש להפסיק את קריאות הביניים.

שר המשפטים ד' מרידור:

ב-5 באפריל, רבותי חברי הכנסת מהמערך וחבר הכנסת דראושה, אומר איש חשוב נוסף באש"ף, פארוק קדומי, את הדברים האלה בריאיון לשיירות הערבי של ה-BBC: "החזרת חלק כלבד של אדמתנו לא תגרום לנו לוותר על האדמה הפלשתינית. אנחנו נטה את אוהלינו באותם מקומות שכדורי רובינו יגיעו לשם. האוהל הזה יהיה אחר כך הבסיס, שממנו נמשיך עד השלב השני".

מי שרוצה, יכול גם פה לאטום את אוזניו, לעצום את עיניו ולומר: זה רק ארגון הרוצה מדינה פלשתינית, הוא רוצה את גבולות 1967. רבותי, חסד עשה אתנו הקדוש-ברוך-הוא, שאלה אומרים את הדברים במפורש, כפומבי, והם כתובים. אינני מדבר על סודות מן החדר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איפה ראש הממשלה שלנו?

שר המשפטים ד' מרידור:

עוד אחד מאנשי אש"ף, ארון ג'ורג' חבש, הדוקטור, אומר את הדברים האלה ב-9 ביוני, בריאיון ל"קול ההר" בלבנון: "הסודה של מדינה פלשתינית בגדה המערבית ובעזה תהיה תחילת הנפילה של המפעל הציוני. אנחנו נוכל להסתמך על כך כדי להשלים את מאבקנו, כדי להשיג את כל מטרותנו, שהיא שחרור מלא של כל אדמתנו הלאומית".

גם פה, רבותי, מי שרוצה, יכול לעצום את עיניו ולומר:

ה צ ב ע ה
בעד ההצעה להעביר את הנושא
לדיון בוועדה — 29
בעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא בסדר-היום של הכנסת — 31
נמנעים — אין
ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום
של הכנסת נתקבלה.

היו"ר ע' עלי:
חבר הכנסת הנגבי, מה מחיאות הכפיים האלה?
רבתי, בעד — 29, נגד — 31. וכך, אני קובע שההצעה
הוסרה מסדר-היום.

ח. הצעת חוק-יסוד: זכויות האדם (הצעת חברת הכנסת ש' אלוני)

על-מנת שלא יהיה חלל ריק, אימצנו את החוקים שהיו קיימים
כתוקף קודם לכן. וחוקים שהיו קיימים כתוקף קודם לכן כללו
גם חוקים עות'מאניים, גם חוקים מנדטוריים וגם חוקים
קולוניאליים רעים מאוד, ושלבם שלבים התחלנו להכין את
החוקה של מדינת ישראל. ואולם, חוק-יסוד: זכויות האדם
נדחה, אלא שעם השנים גבר הצורך לקבל חוק זה.

כבר בכנסת החמישית הביא פרופסור קלינגהופר —
פרופסור למשפט חוקתי, או חבר המפלגה הליברלית, אחר
כך חבר הליכוד — הצעת חוק זכויות האדם למדינת ישראל.
מאז הכנסת החמישית עבדו על כך הכנסת וועדותיה, שתי
ועדות, האחת, מיוחדת שהוקמה לצורך עניין זה, ועדת משנה
לקבלת חוק-יסוד, וועדת החוקה, שדנה וטיפלה בעניין זה
כנסת אחר כנסת.

רבתי חברי הכנסת, הצעת החוק שאני מביאה לכאן היא
למעשה עבודתה של ועדת החוקה, חוק ומשפט. אשר עבדה
עליה במשך שנים, לאחר שהתקבל החוק גם בהצעה טרומית
וגם בהצבעה ראשונה בכנסת העשירית, וחל עליה אחר כך דין
הרציפות בכנסת האחת-עשרה. בהכנת החוק הזה, שנמשכה
שנים, היו שותפים חברי כנסת מכל חלקי הבית. היו שותפים
בהכנתה פרופסור קלינגהופר, פרופסור אקצין, השופט חיים
כהן, לשכת עורכי-הדין, האגודה לזכויות האזרח ומשפטנים
מהכנסת ומחוצה לה. היינו, זו עבודה קולקטיבית של הכנסת,
אשר עסקו בה גם חברי הכנסת מכל חלקי הבית וגם אנשים
שנקראו לחוות דעה בעניין זה.

בהצעה המוכאת לכאן, הסעיפים הנוגעים לכיטחון, לצבא
ולמשטרה, נתקבלו בתאיס עם הגורמים העוסקים בכיטחון
כללי. כיטחון פנים וחוק, הצבא והמשטרה, מתוך ידיעה
שבמציאות שלנו יש לשריין נושאים מסוימים, ועם זאת, יש
לחת להם פרשנות המתאימה למשטר דמוקרטי. הדברים כפי
שהם כלולים בהצעה זו נתקבלו על דעת הוועדה.

הכאנו הצעה זו, הנושאת את המספר א' של הצעות חוק
פרטיות בכנסת הנוכחית, משום שאי-אפשר להחיל עליה פעם
נוספת את דין הרציפות. היינו, על החוק הזה, שעבדו עליו
שנים רבות, חל דין רציפות בכנסת הקודמת, ואי-אפשר להחיל
רציפות פעם נוספת.

היו"ר ע' עלי:
אנו עוברים עכשיו להצבעה מס' 4. מונחות לפנינו שתי
הצעות: האחת — להסיר את הצעת חבר הכנסת אליאב מסדר-
היום, והאחרת — להעביר אותה לוועדה. חבר הכנסת אליאב,
האם אתה מסכים שהצעתך תעבור לוועדה?

אריה אליאב (המערך):
כן.

היו"ר ע' עלי:
אנו עוברים להצבעה. בעד — להעביר את הנושא
לוועדה,
ונגד — להסיר מסדר-היום.

היו"ר ע' עלי:
אנו עוברים לנושא הבא: הצעת חוק-יסוד א', הצעת
חוק-יסוד: זכויות האדם — של חברת הכנסת שלומית אלוני.
בבקשה.

שלומית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, רבתי חברי הכנסת, משטר דמוקרטי
איננו היעיל ביותר, אבל אנחנו בחרנו בשיטה זו משום
שקיבלנו, כמו הנאורות במדינות, לחיות במשטר שתפקידו
להגן על חירויות האדם מפני שרירות-לב של השלטון. של כל
שלטון, וזו למעשה מהותו של משטר דמוקרטי.

משקיבלה מדינת ישראל שיטה זו, היא לא יכלה —

היו"ר ע' עלי:
אני מבקש להפסיק שם בפניה. זה מפריע כאן. אני מבקש
מהסדרנים לדאוג שיהיה סדר.

שלומית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
משקיבלה מדינת ישראל את השיטה הדמוקרטית, אין היא
יכולה שלא להתייחס — — —

היו"ר ע' עלי:
אני מבקש שיהיה סדר. לא יכול להיות דבר כזה.

שלומית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני לא מבינה מה קורה. אני מוכנה לחכות.

היו"ר ע' עלי:
רבתי חברי הכנסת, אני מבקש מאוד לשבת במקומות. אם
יש שיהיה, נא לנהל אותן מחוץ לאולם. חבר הכנסת הלפרט,
אני מבקש ואתה ממשיך בשלך.

שלומית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
משקיבלה מדינת ישראל את השיטה הדמוקרטית, היא לא
יכלה שלא לאמץ, בעיקרון תחילה, את היסוד הברור, שכל אדם
שווה לכל אדם, ושיש זכויות יסוד שאינן ניתנות להפקעה.

במגילת העצמאות קבענו שתהיה חוקה. הכנסת הראשונה
החליטה לרדות עניין זה — פרקים פרקים — ובינתיים,

הבאנו היום את הצעת החוק הזאת, שהיא עבודה קולקטיבית בשתי כנסות ושל אנשים שנקראו לחוות דעה, מפני ששמענו בחרדה גדולה, שיש נטייה לוותר למפלגה אשר קמה כדי להילחם נגד הציונות, אשר איננה ציונית, אשר איננה נושאת באחריות ובשותפות לגורל המדינה הזאת, אשר מוקיעה אותנו ואיננה שותפה לא כסיכונים ולא כסיכויים של בניית המדינה הזאת. להיכנע למפלגה הזאת — — —

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חבר הכנסת פרוש, אני מכבדת את זכותך לשבת וללמוד עד גיל 120 את הפרשות שנשארו תיקו בין רבא לאב"י. אתה אינך שותף בקביעת גורלנו, ואי-אפשר שאתה תתמרן את אופיה של המדינה ואת זכויות אזרחיה.

הדבר הזה מעורר חרדה, ואני מבקשת מהכנסת לכבד את הצעת החוק, שעובדה עלייך פרופסור קלינגהופר ועלייך חברי הכית בשתי כנסות, על-מנת שנוכל לחזור, בעיני העולם ובעיני עצמנו, לעקרונות שעליהם הוקמה מדינת ישראל. תודה.

היור' ע' עלי:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני.

ט. הצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם *

(הצעת חבר הכנסת א' רובינשטיין)

משה גפני (דגל התורה):

כאשר היו כל מדינות העולם בימי הביניים, היתה תורת ישראל תורה נאורה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
ובאמת איך אפשר להתנגד לחוק הזה?

משה גפני (דגל התורה):

היור' ע' עלי:
חבר הכנסת גפני, אתה ביקשת להסיר את הצעת החוק מסדר-היום, ויהיה לך זמן מספיק לומר את דעתך. אני מבקש שלא להפריע.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

קראתי את הצעת החוק הצנועה — ואני מדגיש את המלה "צנועה" — ששר המשפטים הגיש לממשלה, ואני רוצה לשאול את עצמי, למה חבר הכנסת גפני וחבריו מתנגדים. סעיף 1: "זכויות היסוד של האדם בישראל מושגות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו כרוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל". מוכן מאליו שאי-אפשר להתנגד לזה.

סעיף 2: "הכול שווים לפני החוק. אין מפלים בין איש לאשה ואין מפלים בין אדם לאדם מטעמי דת, לאום, גזע, עדה, ארץ מוצא או מכל טעם אחר". מוכן מאליו שאי-אפשר להתנגד לדברים כאלה.

אפשר להתנגד להצעת החוק הזאת. אדם כמוני יש לו מקום להתנגד לה, משום שההצעה הזאת משריינת את דיני המעמר האישי, את דיני היתר ואיסור בנישואים ואת

אנחנו דחינו את הכאת החוק עד היום, משום שנאמר והובטח לנו עלייך שר המשפטים, שגם הוא היה שותף בקביעת ההצעה שלפנינו, שהוא יביא הצעה דומה ברוחה להצעת חקך זו, משום שהיום, גם במשטרים הבנויים על השיטה הבריטית, כבר כפופים למגילת זכויות האדם. בריטניה, שאין לה חוקה, כפופה לאמנה האירופית, ואם יש בה חריגות מבחינת העקרונות המובאים כאן, מביאים אותה לדין — וכבר היו תקדימים — כפני בית-המשפט בהאג, מאז היתה קשורה לקהילייה האירופית. קנדה, שהיא הדוגמה הקלטית — ואני שמחה לדעת שגם משרד המשפטים ישב ולמד את הנושא הזה, כפי שהוא נתקבל בקנדה בדרך מסוימת — גם כן קיבלה הצעת חוק, והיא עומדת, והיו לה בעיות דומות מאוד לבעיות שיש אצלנו.

הצעת חוק זו חשוכה לעצם קיומנו, לצורך מתן חינוך והגנה לכל אדם באשר הוא אדם. אי-אפשר לדבר על שוויון כאשר ערבים, נשים, מיעוטים, אתיופים ואחרים מופלים לרעה.

אנחנו סבורים, שלא זו בלבד שיש לקבל את הצעת החוק ולהעביר אותה לוועדה לצורך הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, אלא יש גם לקבל את הסעיף הקובע, ואשר לדאבוני איננו כלול בהצעת החוק של שר המשפטים, שחוקים אשר יעמדו בסתירה להצעת החוק, ישנו ויבוטלו במשך השנים, על-מנת שנוכל לעלות על המסלול של מדינה מתוקנת.

היור' ע' עלי:

חבר הכנסת אמנון רובינשטיין יציג את הצעת חוק-יסוד ש"ה, הצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם, ולאחר מכן ישיב שר המשפטים על שתי ההצעות ביחד. כבקשה, חבר הכנסת רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מוכרח להודות, שקשה לי לגייס נימוקים לתמיכה בהצעת החוק שאני מעלה, שהיא בעצם העתק מילולי של ההצעה שהגיש שר המשפטים לממשלה. אני מוצא קושי בכך, משום שקשה לי לדבר בזכות דבר המוכן מאליו.

הרי מוכן מאליו, שבמדינת היהודים יהיה חוק-יסוד שישריין את זכויות האדם. הרי מוכן מאליו, שבמדינתו של עם, שכל חייו שזורים וקשורים בזכויות האדם, יהיה כספר החוקים חוק כזה, שיהודים תמיד נלחמו למענו בכל מקום. הרי מוכן מאליו, שכאשר כל מדינות התרבות הדמוקרטיות כובלות את ידיהן בשלשלאות דמוקרטיות וחוקיות, כדי שלא ייפגעו זכויות האדם, בעולם כזה ישראל לא יכולה להישאר מאחור. הרי מוכן מאליו, שכאשר דגל זכויות האדם עובר גם למדינות שחיו תחת שלטון קומוניסטי-טוטליטרי, כאשר עניין זכויות האדם הופך להיות עניין בין-לאומי מהדרגה הראשונה, המדינה היחידה שחישאר כלי מגילת זכויות האדם היתה מדינת ישראל היהודית. הרי מוכן מאליו, שכאשר אירופה כולה, שאתה אנו רוצים להדק את קשרינו, כפופה לשיפוט מחייב של בית-דין על-מדינתי לזכויות האדם, ישראל תהיה מחוץ לגדר. הרי מוכן מאליו, שכאשר חגגנו כולנו, גם ישראל, 200 שנה להכרזה הצרפתית בדבר זכויות האדם והאזרח, לא נוכל לומר "לא" למה שכל העולם התרבותי והדמוקרטי אומר לו "כן".

אברהם רביץ (דגל התורה):
איך אתה מיישב את הסתירה בין החוק הזה לבין חוק השבות? זוהי צביעות.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
למה אתה לא עונה?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני אענה אם תיתנו לי לענות. אתם לא מוכנים לשמוע תשובה. אני מוכן לענות.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני לא חושב שזה "פייר" מצדך.

אברהם רביץ (דגל התורה):
לא תוכל לענות על זה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני אענה לך, אבל תשמע אותי בבקשה. בממשלה נתקבלה נוסחה, נוסחה מדהימה, נוסחה אלטרנטיבית, אותה נוסחה שטרפדה את קבלת הצעת החוק בכנסת הקודמת. הנוסחה הזאת היא כלי-כך מדהימה, שאני מבקש שחברי הבית יעמדו על משמעותה. הצעה הזאת אומרת: "הוראת דין הנובעת מהיות מדינת ישראל מדינה יהודית אין בה משום הפליה".

גאולה כהן (התחיה):
נכון.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
הרי זה דבר שהוא כתב שטנה נגד מדינת ישראל ברוח ההכרזות המשוקצות נגדנו, שאנו נלחמים נגדן.

מה אומרת הפסקה הזאת? הפסקה הזאת אומרת, שמדינת ישראל, מכוח היותה מדינה יהודית, מחייבת הפליה בין בני-אדם שונים, ולא כך הדבר. ואנחנו באים ואומרים: אין שחר לדבר.

אומר לנו חבר הכנסת רביץ: חוק השבות, אדרבה, אין שום בעיה עם חוק השבות. אני רוצה להסביר לכם.

גאולה כהן (התחיה):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
תשמעו. תלמידי פעם משהו. ככל המסמכים הבין-לאומיים, לרבות האמנה הבין-לאומית לביעור כל צורות האפליה, ככל המסמכים האלה, ישראל חתומה עליהם וכל מדינות אירופה חתומות עליהם, יש סעיף מפורש, שאין דין השוויון חל מלכתחילה על כל מה שקשור לזכות הגירה, עלייה, כניסה והתאזרחות. והא ראייה, שבחוקה הגרמנית חוק-היסוד "גרונד גזעץ", סעיף 116, נותן זכות שבות לגרמנים. בימים אלה עצמם — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני מצטער שאתה מביא דברים מגרמניה — — —

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
בימים אלה עצמם — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
למה הוא מביא את גרמניה, בשביל מה?

קריאות:

המונופול של הרבנות הראשית בעניינים האלה. בשבילי זוהי פשרה מכאיבה מאוד לתמוך בחוק שמשאיר את הדבר הזה. כיום, אני מוכן, למען השגת קונסנסוס לאומי בעניין זכויות האדם, לוותר בנקודה הכואבת הזאת. אבל, אינני יכול להבין כיצד אפשר להתנגד להצעת חוק זו מנימוק דתי.

רבתי, אני אימצתי את הצעת שר המשפטים כמושב הקודם, כדי להביא עד אבסורד אותם תכסיסים שטרפדו עד היום קבלת חוק-יסוד: זכויות האדם, שמנעו את קבלת הצעה שהגשתי בכנסת העשירית וטרפו זאת ברצף האחרון בכנסת האחת-עשרה. ככוונה אימצתי הצעה שאני לא שלם איתה, הצעה שהיא הצעה צנועה ומינימליסטית, כדי להביא בפני הכנסת הצעה שאי-אפשר לסרב לה.

רבתי, אדוני היושב-ראש, לעם היהודי יש רומן ארוך ומתמשך עם זכויות האדם. כאשר התכנסה, בשנת 1789, האספה הלאומית הצרפתית והכריזה במלים שעד היום מהדהות: "כל בני-האדם נולדים ונשארים חופשיים ושווים בזכויותיהם", היו היהודים קשורים לכך קשר כפול. קודם כול, ככל תפוצות היהודים היתה הכרה בכך שצרפת המהפכנית נותנת ביטוי מודרני-חוקי לרעיון היהודי, שכל אדם נברא בצלם. שנית, ההצהרה הזאת פתחה ליהודים שחר חדש: שער של שוויון זכויות נפתח בפניהם. ומאז 1789 ועד עצם היום הזה היהודים הם אברוי המלחמה למען זכויות האדם.

רבתי, חברי הכנסת, ההצהרה האוניברסלית בדבר זכויות האדם חוברת על-ידי משפטן יהודי דגול, רנה קסן, וקדמו לו מדינאים יהודים-צרפתים אחרים. יהודים נלחמו למען זכויות אדם, האדם היהודי והאדם הלא-יהודי. כך הדבר בארצות-הברית — במאבק למען שוויון זכויות, ובברית-המועצות בימינו.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):
חבר הכנסת רובינשטיין, היהודים לחמו יותר למען לא-יהודים מלמען יהודים.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
רבתי, אנטולי שצ'רנסקי נלחם למען זכות היציאה של יהודי ברית-המועצות צד בצד עם ליברלים סובייטיים שנלחמו למען זכויות האדם, ושני העניינים האלה היו אחוזים זה בזה.

אדוני היושב-ראש, עניין זכויות האדם בימינו חדר להיות עניין פנימי של מדינה. הוא הפך עניין בין-לאומי. הרי בשזה נוח לנו אנחנו אומרים שזה עניין בין-לאומי. אנחנו הסתמכנו על הכרזה אוניברסלית כאשר חבענו, בצדק, חופש יציאה ליהודים הכלואים בברית-המועצות. רק לפני שבועיים עמדו כאן כל נציגי הבית, ואנוכי בכללם, ודיברנו בזכות יציאתם של יהודי תימן ובזכות יציאתם של יהודי סוריה, תוך הסתמכות על האמנה ותוך הסתמכות על הכרזה אוניברסלית.

אברהם רביץ (דגל התורה):
אפשר לשאול אותך שאלה?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
לא, אי-אפשר, אני מצטער.

הי"ר ע' עלי:

לא. אני מבקש שלא להפריע.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
למה אתה לא מאפשר לו לשאול שאלה?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, אני מבקש — לא על חשבונך.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הגרמנים שמרו על זכויות האדם — — —

אברהם בורג (המערך):

קריאה:

מה אתה צועק?

היור"ר ע' עלי:

חבר הכנסת בורג, אני קורא אותך לסדר כפעם השנייה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
יפי הנפש יושבים מימין ומשמאל ושומעים את הדברים האלה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
רבותי, הרי יכולתי להשיב לכם לא מפי אלא מפיו של מנחם בגין, מפי פרופסור קלינגהופר, מפי חבר הכנסת קורפור, מפיהם של כמעט כל דוברי הסייעות בכית. אני מבקש מכל חברי הבית, תהא השקפתם אשר תהא, להצביע בעד חוק, שבאמת ובתמים, ולא במליצות, יהיה לתפארת מדינת ישראל.

היור"ר ע' עלי:

זמנו של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין חם, ואני מבקש לאפשר לו לסיים את דבריו.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
שנים רבות — — — ואיש מחברי כנסת לא העז — — —

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

רבותי חברי הכנסת, זמני קצר. אני רוצה לומר, שהיו ימים שביהדות הדתית הלאומית — יש עשרות ציטטות של הרב עמיאל, של הרב אשלג ושל רבנים גדולים בתורה אחרים, שאמרו את ההיפך הגמור ממה שאתם אומרים. הם אמרו, שסוד כוחה של היהדות הוא ביחס השוויון בין אדם לחברו, ללא כל הפליה, ולא חשבו שמדינה יהודית חייבת להפלות.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני לא שומע אותך.

היור"ר ע' עלי:

איש אינו שומע אותך, חבר הכנסת יאיר לוי.

אברהם רביץ (דגל התורה):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
תצביע בעד החוק, ואז נדאג גם לך.

השר א"ח שאקי:

אתה מסלף.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
איזה היגיון?

חגי מירוס (המערך):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
מה סילפתי? אתה רוצה את הציטט מהרב עמיאל? בבקשה.

היור"ר ע' עלי:

חבר הכנסת לוי, אתה מפריע. השר שאקי רצה לשאול שאלה, בבקשה.

היור"ר ע' עלי:

אני מבקש לאפשר לחבר הכנסת רובינשטיין לסכם את דבריו. סכם את רבריך, בבקשה.

השר א"ח שאקי:

קיבלתי רשות לשאול. אתה היית יחד אתי ויחד עם השר שחל אצל השר נסים בהיותו שר המשפטים, לפני ארבע שנים וחצי. היה שם נוסח, שהכיל בדיוק את המלים הנ"ל, שכל הוראת חוק בחוק זה הבאה לפגוע בהיות מדינת ישראל מדינה יהודית — לא תהיה פגיעה כזאת. מה קרה לך בארבע השנים וחצי האחרונות?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
רבותי חברי הכנסת, יכולתי לתת לכם תשובות, לא מפי אלא מפי — — —

עמנואל זיסמן (המערך):

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היור"ר ע' עלי:

חבר הכנסת זיסמן.

השר א"ח שאקי:

אל תפריעי לי כשאני מדבר עם חבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

עמנואל זיסמן (המערך):

— — — בגלל חוסר שוויון.

היור"ר ע' עלי:

חבר הכנסת זיסמן, חבר הכנסת זיסמן.

תענה לי בטובך: מה אירע לך בארבע השנים וחצי האלה, המצדיק נסיגה טוטלית מדבר שהסכמת לו בנוכחותי בלשכת שר המשפטים דאז?

עמנואל זיסמן (המערך):

הוא מדבר על שוויון?

אברהם בורג (המערך):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
ירידי השר שאקי, שמעתיך היום ב"גלי צה"ל", ואני מוכרח לומר לך, שזיכרונוך בוגד בך. לא זו בלבד שאין לדבר שחר, אלא על עניין זה התפוצצו כל הדיונים סביב הפסקה הזאת. הייתי מוכן לדבר אחד, ואמרתי שהוא מיותר. אמרתי שאם אתם חוששים שביית המשפט העליון, בידו הארוכה, הרעה והקשה, יבטל את חוק השבות בגלל החוק הזה — רעיון הבל מגוחך כשלעצמו — הרי אם אתם רוצים, נכניס סעיף שחוק השבות תקף. זה מה שאמרתי. אבל אין צורך בזה, כי אין בר-דעת המעלה על דעתו שיש סתירה כלשהי בין החוק הזה לבין חוק השבות.

היור"ר ע' עלי:

חבר הכנסת זיסמן, אני אקרא אותך לסדר. חבר הכנסת בורג, חבר הכנסת בורג.

אברהם בורג (המערך):

היור"ר ע' עלי:
חבר הכנסת בורג, אני קורא אותך לסדר כפעם הראשונה. חבר הכנסת פנחס, אני מבקש. אני מבקש לסכם את הדברים.

קריאות:

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 יש לי שאלה.

היו"ר ע' עלי:

היו"ר ע' עלי:
 אני מזמין את שר המשפטים.

רבותי, הנושא הזה הוא נושא קשה. אני מבקש מכם. חבר הכנסת פנחס, חבר הכנסת פנחס, אני מבקש, אתה מפריע היום יותר מדי. התנסית בקשיים של ניהול ישיבות. אני מבקש ממך מאוד להפסיק. אל תאלץ אותי לקרוא אותך לסדר.

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 יש לי שאלה.

שר המשפטים ד' מרידור:

היו"ר ע' עלי:
 רבותי, סדר-היום עמוס מאוד. אם נמשיך כך, הוא ימשך עד חצות.

אדוני היושב-ראש, גבירותי ורבותי חברי הכנסת, אני מבקש להתחיל בדברי כסוף העניין. לפנינו שתי הצעות, ואני מבקש להפריד ביניהן. הצעה אחת הגישה חברת הכנסת אלוני וחברי כנסת אחרים הצטרפו אליה. יש החלטת ממשלה, ועל-פיה אני מבקש להסיר את ההצעה הזאת ולא להעביר אותה לוועדה. אוסיף מלה אחת: הצעה זו אכן משנה את הסטטוס-קוו, כפי שהוזכר כאן. הצעה זו פוגעת באמת, לדעתי, בערכים שאנחנו מעוניינים להגן עליהם, ולכן, עמדת הממשלה היא, כי יש להסיר את ההצעה הזאת מסדר-היום.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש — — —

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 נשמע את שר המשפטים, שר של הליכוד.

פסח גרופר (הליכוד):

לא שר של הליכוד. הוא שר בממשלה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אם לא ימצא חן בעיניכם, תלכו לקואליציה עם חברת הכנסת שולמית אלוני.

השר מ' גור:

מי אמר להסיר אותה?

שר המשפטים ד' מרידור:

יש החלטת ממשלה, השר גור. אם אתה רוצה, אומר לך אפילו מתי היא התקבלה, כדי שיהיה ברור. ביום 4 במאי 1989 התקבלה הצעה בוועדת השרים לענייני חקיקה, שהפכה אחר-כך להחלטת הממשלה. להתנגד להצעת חוק זו, ששמענו את נימוקיה לפני כמה דקות.

השר מ' גור:

אני יודע שאישרנו אותה.

שר המשפטים ד' מרידור:

יש הצעה שנייה, שהגישה כאן חבר הכנסת רובינשטיין, ובהגיונותו, כפי שהוא אמר, היא בעצם עותק של הצעה שהוגשה לממשלה, מתוך הממשלה ונדונה בתוכה. לגבי הצעה זו, הוחלט בוועדת השרים לענייני חקיקה בתחילת שבוע זה, שאני אודיע כאן כשם הממשלה, שהממשלה משאירה חופש הצבעה ואינה קובעת עמדה לחבריה ולחברי הקואליציה כיצד להצביע. אסביר מדוע.

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 חבל מאוד שמדברים — — —

היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת לוי, אני מבקש ממך. חברת הכנסת נאוה ארד, אני מבקש לאפשר לשר לדבר. חבר הכנסת רן כהן.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, גבירותי ורבותי, חברי הכנסת — — —

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

אדוני השר — — — הבטחת הליכוד.

היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת פרוש, תאפשר לשר לדבר.

חגי מירום (המערך):

אדוני היושב-ראש, מה זה, דיון על הרכבת הממשלה?

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת פרוש, חבר הכנסת פרוש, חבר הכנסת פרוש, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה. חבר הכנסת בורג, אותך קראתי כבר פעמיים לסדר, ואציא אותך. אני מבקש להפסיק את ההפרעות.

קריאות:

שר המשפטים ד' מרידור:

כשאגמור, אם תרצי והיושב-ראש יתיר, אני אסכים.

היו"ר ע' עלי:

חברת הכנסת אלוני, אפשרי לשר לסיים את דבריו.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אל תכנס כל כך.

היור' ע' עלי:
אני לא רוצה לכעוס. יש כאן נושא שצריך להסביר אותו.
תני לשר לסיים את דבריו.

שר המשפטים ד' מרידור:
אני מודה לך. קבענו בחוק במפורש, שהמצב החוקי הקיים, הדין הקיים לא ייפגע. היתה שם תוספת, שהדין הקיים יפורש על-פי עקרונות חוק זה. גם עניין זה, כבר אמרתי לחברים, לא כתוב בפרשת-השבוע. הכוונה היא אחת, שלא ייפגע, ולו פגיעה קלה ביותר, המצב החוקי הקיים. מדוע? אסביר מדוע.

גם בענייני ביטחון, גם בענייני דת, אם מישוהו רוצה אנכ העברת חוק כזה לבטל למשל את תקנות ההגנה לשעת-חירום — ייכבד ויגייס רוב בכנסת ויעביר הצעת חוק לחקן אותן. אם מישוהו רוצה לקבוע, מה שלא מקובל עלי לחלוטין, שבמדינה הזאת יהיו נישואים וגירושים חופשיים ולא כמו שקיים אצלנו על-פי תוק שיפוט כתידין רבניים (נישואים וגירושים), התשי"ג — 1953, ייכבד ויגייס רוב בכנסת ויעביר הצעה, שלא בדרך אגב.

אין אנחנו רוצים לפגוע בכל מה שחוקק עד היום הזה. החוק הזה איננו מתיר פגיעה בדין הקיים, בכל דרך שהיא — לא בצורכי ביטחון, לא בענייני דת ולא במהותה של המדינה הזאת כמדינתו של העם היהודי, כמדינה יהודית; והלוא הדברים כתובים גם כאן. בפעם הראשונה אנחנו מזכירים כאן את המדינה היהודית דרך מגילת העצמאות. שם זה כתוב שבע פעמים. עתה זה יהיה בחוק.

מישהו שואל שאלות על חוק השבות, כשכל הזכויות כולן צריכות להיות מכובדות ברוב העקרונות של מגילת העצמאות, מה ההיתממות הזאת?

רבתי, כל אחד מאתנו בא מאיזה בית-ספר. כל אחד מאתנו יש לו עיקרי אמונה והשקפות עולם. הרשו לי לקרוא קטעים מספר שלמדתי ממנו בבית-הספר, והם התשמית שעליה ביססתי את ההצעה הנמצאת כאן לפניכם. בספר "סיפור ימי" של זאב ז'בוטינסקי הוא אומר, בין השאר, את הדברים האלה: "בראשית ברא אלוהים את היחיד. כל יחיד הוא מלך השווה לרעהו, והרע מלך גם הוא. מוטב שיחטא היחיד כלפי הציבור משתחטא החברה ליחיד. לשם טובתם של היחידים נוצרה החברה, לא להיפך". ואחרי-כך, בהמשך: "יצביעו לי על הסתירה שבין השקפה זו ובין מהותה ותוכנה של תעמולתי הלאומית". ועוד בהמשך: "אין סתירה. אני מאמין אמונה שלמה כי בתחרות בין האומה לחברה — האומה קודמת. וכמו-כן קודם היחיד לאומה, וגם כי ירצה לשעבד אותו יחיד את כל חייו לשירות האומה — גם זאת אינה סתירה בעיני, רצון ולא חובה".

בשנת 1938, כשהעולם כבר נראה על סף מלחמה ואסון, שנתיים לפני מותו, כתב זאב ז'בוטינסקי בעיתון "הירדן" את הדברים האלה: "יחיד זהו המושג העליון ביותר, הערך הגדול ביותר. היחיד הוא היצירה העילאית של הטבע, היחיד הרי נוצר בצלם וכדמות אלוקים".

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
היום זאב ז'בוטינסקי היה — — —

שר המשפטים ד' מרידור:
תרשה לי. אני מכיר אנשים שנקראים שמאלנים אצלנו, אני לא מודאג.

קריאות:
— — —

שר המשפטים ד' מרידור:
חבר הכנסת שריד, תרשה לי.

שר המשפטים ד' מרידור:
הצעת החוק העומדת לפנינו היא הצעת חוק-יסוד; במידה רבה, מקומה בלב החוקה. אם היא תתקבל, היא אמורה לחול לדורות. לכן, לעניות דעתי, דרושה הסכמה לאומית רחבה לקבלת הצעה כזאת. לא ראוי ולא נכון לקבל הצעות מסוג זה כרוב של 61 חברי כנסת או כרוב דומה לזה.

ואכן נעשה מאמץ, כפי שאפשר היה לקרוא בהתקפות בעיתונים מצדדים שונים, להגיע לנוסח, שלא יישאר גם הוא על מדפי הפקולטה למשפטים או בארכיון הכנסת, אלא יוכל לשכון אחר כבוד בין דפי ספר החוקים של מדינת ישראל.

אני מודה, אין עוד הצעה כזאת אצל שום עם בעולם. היא מתאימה לנו ולא לאחרים. אין, ולא היתה, הצעה כזאת בכנסת עד היום. כל ההצעות הקודמות היו שונות מזו, בדיוק באותו עניין שאני מדבר עליו. מעבר לזה, גם ההצעה הזאת, הנמצאת כאן לפני חברי הכית, כבר עברה שינויים מספר, ואני מודיע כזה, שלא זו בלבד שאני מוכן, אלא אני גם רוצה שהיא תעבור שינויים נוספים, כדי להגיע להסכמה לאומית רחבה ככל שניתן. כל המלים הכתובות כאן אינן כתובות בתורה. הן נכתבו על-ידינו — — —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אפשר להשהות את ההצבעה ולהמשיך באותו סגנון יפה וטוב.

שר המשפטים ד' מרידור:
חבר הכנסת יאיר לוי, תאמין לי, אם תשמע את דברי עד סופם תבין מה אני אומר.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אפשר להמשיך באותה רוח טובה.

שר המשפטים ד' מרידור:
אני בטוח. אני מודיע כזה, שהצעה זו כפי שהיא, כבר נעשו בה תיקונים בדיון הממשלתי. יש תיקונים רבים שאפשר עוד להוסיף עליה, כדי להגיע להסכמה לאומית רחבה. אביא דוגמה לתיקון אחד, שבדיונים שונים הציע אותו השר, חבר הכנסת אבנר שאקי, והוא נראה לי נכון. למה אנחנו, היהודים, צריכים לפתוח הצעת חוק זו במלים שאינן לקוחות מן המקור הראשון של כל הזכויות? אני הייתי מציע, אמרתי אתמול לחברי סיעת המפד"ל בשיחה אתם, שמקובל עלי שהצעת החוק הזאת תיפתח במלים "בצלם אלוקים נברא האדם". זה מקובל עלי בהחלט. זו אחת הדוגמאות.

קבענו לנו כלל לשמור על המצב החוקי הקיים בענייני דת, מה נקרא "הסטטוס-קוו".

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — —

שר המשפטים ד' מרידור:
חבר הכנסת שריד, אם תואיל להרשות לי להמשיך.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני אצביע בעד. אלה תיקונים מוצלחים ביותר.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — — בית"ר.

קריאות:

שר המשפטים ד' מרידור:

אני, רבותי, אדוני הושבראש, נאמן לעיקרים האלה, הצעתי את ההצעה המונחת לפני הבית. עיקרו של החוק הזה, קודם כול, הוא חינוכי ומוסרי. שנית — יש לו משמעות משפטית קונסטיטוציונית. שלישית — הוא קובע מערכת של איוונים ובלמים בין הרשויות, שלא יתה לנו כמה עד היום. דווקא כעת מאבקים לאומים קשים שאנחנו נאבקים, מאבקים מצדקים, מאבקים חברתיים קשים, לא אחת נוצר הרושם שהאדם הבודד נשחק. ודווקא כעת כזאת, אנחנו צריכים לקבוע את הערכים האלה בספר החוקים שלנו.

שר המשפטים ד' מרידור:

רבותי, אני מבקש לקרוא את ההמשך: "דעה מוטעית היא זו האומרת — — —"

קריאות:

היו"ר ע' עלי:

חבר הכנסת שריד, חבר הכנסת שריד.

שר המשפטים ד' מרידור:

"דעה מוטעית היא זו האומרת — — —"

קריאות:

שר המשפטים ד' מרידור:

רבותי, מה קרה? מה ההתרגשות? אלה דברים שנכתבו לפני 50 שנה, למה הם מעוררים התרגשות היום? אולי יש אנשים ששכחו אותם. אני לא.

כן, נור הבריאה, בצלם אלוהים נברא, היחיד, לא החברה, היחיד שהחברה קמה בשבילו. האדם אינו צריך שהמדינה תעניק לו זכויות. המדינה והשלטון צריכים, שהאדם יסמך אותם לעשות את אשר הם עושים. והחוק הזה נועד להבטיח לכל אדם בארץ הזאת הגנה מפני שרירות-לב השלטון, לאו דווקא בעניינים פוליטיים, בענייני יום-יום, וגם הגנה נגד שרירות-לבו של הרוב, כאשר זו שרירות-לב.

מהי השיטה שבתרנו בה? ראשית, קבענו עקרונות, המופיעים בסעיף 1 להצעה המונחת לפניכם. ערך האדם, קדושת חייו, חירותו, וכל אלה ברוח העקרונות שבמגילת העצמאות. כך הכנסנו, וכך כתבנו, זו פעם שנייה, אחרי התיקון לחוק-יסוד: הכנסת, את המדינה היהודית, את מדינתו של העם היהודי, אל תוך חוק-יסוד. וגם זה, אגב, גבירותי ורבותי, לא חייב להיות נוסח סופי. וגם זה יכול לעבור שינויים. העיקרון חשוב לי, לא המלים.

השיטה הזאת שנקטנו מאפשרת לנו לייצב ערכים ועקרונות של מדינה דמוקרטית של העם היהודי. היא איננה מתאימה לאחרים. הלכנו ופידטנו זכויות השונות, זכויות יסוד, אחת לאחת. לא כולן הוכנסו הנה, חלק הושארו בחוץ, מפני שלא היה ולא יהיה עליהן קונסנסוס בבית הזה, אני יודע זאת, ובמודע עשיתי את הדבר.

אף לא אחת מהזכויות הנזכרות כאן היא זכות מוחלטת. חופש הדיבור אינו מוחלט. חופש התנועה אינו מוחלט. גם השויון אינו מוחלט. אלה דברים שאינני ממציא אותם. הם כתובים עשרות פעמים בכל הספרים העוסקים בכך. כל הזכויות הללו צריכות להתאזן אחת מול חברתה ומול ערכים ואינטרסים אחרים. אדגים את הדבר: חופש הביטוי מאוזן מול חוק איסור לשון הרע, מול הגנה על שמו הטוב של אדם, מול שמירת ביטחון המדינה, מול הגנת הפרטיות. חופש התנועה בכל מקום מאוזן, למשל, מול זכותי לקנייני, שלא ייכנסו אלי אחרים.

וכתבנו, וזה העיקר: "מכל הזכויות האלה חובה וניתן לגרוע, גם לשלול אותן לפעמים, ובלבד שהדבר נעשה לחלכית ראוייה במידה הנדרשת ובאורח החלום מדינה דמוקרטית". לכן אל יאמרו לי: כתוב כאן שאדם יכול לומר הכול. ברדאי, העיקרון הוא שאדם רשאי, אלא אם הוא מוגבל.

קבענו גם ביקורת שיפוטית, זה נכון, והיתה לנו אחת משתי אפשרויות: או שכל שופט, כל רשם של בית-משפט, שתועלה לפניו הטענה, יחליט: החוק הזה איננו תקף, סותר את זכויות האדם; או שלא לאפשר מהלך כזה. טענות כאלה, אם הן עולות, הן תעלינה בוודאי אחת לתקופה ארוכה, וכשתעלינה הן תבואנה רק לבית-המשפט העליון, וגם הוא בדרך מסוימת — שלא אכנס אליה כאן — רק במושב כל שופטיו, או כמעט

"דעה מוטעית היא זו האומרת שמשלה הנשענת על רוב פירושה ממשלה דמוקרטית. תפיסה כזאת היא תוצאה של התפתחות היסטורית, של מאבקים בממשלות. שהתנהלו עליידי מיעוט, אך אין זו דמוקרטיה אמיתית. דמוקרטיה פירושה חופש. גם שלטון הנתמך עליידי הרוב, יכול לשלול את החופש. במקום שאין ערובות לחופש הפרט — שם אין דמוקרטיה. את הניגודים הללו מן הדין למנוע. כמדינה היהודית יהיה צורך להגיע לצורת משטר, אשר בו המיעוט לא יהיה חסר-הגנה."

ועוד הוא אומר במקום אחר ב"סיפור ימי" — סיפור ימיו, הנקרא "סיפור ימי" — את המלים האלה: "אני שונא תכלית שנאה באופן אורגני, שנאה הגוברת על כל נימוק, על השכל ועל היש עצמו, כל מושג הרומז להבדלת-הערך בין אדם לתברו. אין זו אולי דמוקרטיה כי אם היפוכה. אני מאמין שכל אדם הוא מלך". ראש בית"ר, זאב ז'בוטינסקי, בדברי ימיו.

ועוד הוא אומר — ואקרא את הדברים האלה לסיום אותם קטעים מהשקפת עולמו, שעליה חונכתי: ימים ספורים לפני מותו כתב זאב ז'בוטינסקי באנגלית מאמר, שקטע ממנו אקרא כאן בעברית: "אם אבקש את השורש לאותה רוח עברית חדשה, שבינת"ר מהווה היום את ביטויה המפתח ביותר, אמצאהו ברעיון מלכותו של האדם. במידה שרעיון זה נוגע ביהודי, הוא מוצא את ביטויו בהמנון בית"ר: "עברי גם בעוני — בן שר / או עבד, אם הלך / נוצרת בן-מלך / בכתר דויד נעטר". "חיברתי את השורות הללו" — אומר זאב ז'בוטינסקי — "והתכוונתי לכל אדם, יווני או בנטו, צפוני או אסקימו. הם כולם בצלם אלוהים נוצרו. זאת למדנו מן הפרק הראשון של התנ"ך."

הוא אומר בהמשך: "נתבונננו עתה אם נוכל מתוך רעיון כל-מלכותי זה, הנעוץ גם במסורתנו העתיקה וגם ברוח החדישה, לשזור בחוטי ההיגיון את המושגים של המדינה ושל החברה. קודם כול תרשים מופשט, ואחר כך — שימוש המעשי לגבי ארץ-ישראל בעתיד, והשיטה החברתית שתשרור בה. "המסקנה הראשונה מ'כל אדם הוא מלך' היא, כמובן, שוויון כללי. מהותה של מלכותך או מלכותי היא בזה, שאין מי שיוכל לעלות עליך או עלי מבחינת כבוד או מעמד. המסקנה השנייה היא — חירות הפרט: מלך אינו נמין של איש."

תורת ד', ישיבה קי"ג
— הצעת חוקי-סוד: זכויות היסוד של האדם —

יתקבל החוק, זו תהיה אכן יסוד, אכן יסוד חשובה לבניין המשטר החוקתי שלנו ולתפארת כולנו. עד כאן. תודה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני השר, ביקשתי שאלה.

שר המשפטים ד' מרידור:
אם היושב-ראש יסכים, לא אתנגד. זה כפוף להסכמת היושב-ראש.

היו"ר ע' עלי:
רבותי, להצעה של חבר הכנסת רובינשטיין — חבר הכנסת ורדיגר ביקש להסירה מסדר-היום.

חברת הכנסת שולמית אלוני, אין פרוצדורה כזאת, תסלחי לי.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב-ראש, ביקשתי לשאול שאלה.

היו"ר ע' עלי:
רבותי, אני לא אאפשר לאיש לשאול שאלות.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

היו"ר ע' עלי:
אתה לא תעשה זאת. אם תעשה זאת, אקרא אותך לסדר ואוציא אותך מהאולם.

חברת הכנסת אלוני, יש לך זכות להשיב, אם את רוצה, לא במקרופון. את העברת את הזכות שלך לחבר הכנסת וירשובסקי. אם את רוצה להשיב — תשיבי מאוחר יותר מעל הדוכן. חבר הכנסת ורדיגר, בבקשה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר המשפטים, אני יושב כאן במליאה ותוהה ואיני תופס מה קורה כאן. מה קרה למחנה הלאומי? המחנה הלאומי הוא שמביא את חוקי-סוד: זכויות האדם, המסוכן למדינה היהודית כלאום. אתם מביאים את זה כאן, לבית הזה. 28 שנים עמדה מפא"י, על כל הווריאציות — מערך, מפלגת העבודה — בראש השלטון. כל החקיקה הדתית נתקבלה בזכותה.

אלי דיין (המערך):
כל הכבוד.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

כל השנים שמרו מפלגת העבודה ומפא"י על הקונסנסוס, ולא העזו להביא הצעת חוק מסוכנת כזאת לפני הכית. ואתם — דווקא אתם, המחנה הלאומי?

חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, מי שמעוניין להבין את המשמעות של חוקי-סוד זה במתכונת המוגשת, את משמעותו לגבי העם בישראל ומדינת ישראל, יקרא בספרו של אביו של נשיא המדינה, הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג, זכר צדיק לברכה, שהופיע בימים אלה, ספרו הגדול, היסודי והמונומנטלי על "התחוקה בישראל לפי התורה". מי שיעיין בכתבים האלה יבין את המשמעות של חוקי-סוד זה ואת סכנתו לעתידה של המדינה כמדינה יהודית, שקמה אחרי שואה נוראה לעם ישראל, למען העם היהודי, כמדינה היחידה של העם היהודי בעולם כולו.

נואף מסאלחה (המערך):
מה עם האזרחים הערבים?

כל שופטיו, יוכל להחליט החלטה כזאת. המחוקק הוא כאן, לא שם. אבל יש אזיונים ובלמים בין המערכות.

אנחנו הקפאנו את המצב החוקי הקיים, לא קבענו — כפי שהציעה חברת הכנסת אלוני — שבתוך שלוש שנים החוקים הקיימים מתבטלים, אם אינם עומדים בקריטריונים הקבועים. לא קבענו זאת. הקפאנו את המצב החוקי הקיים. לכן, כל החוקים הקיימים, מה שמישהו קורא ה"הישגים" או ה"הבטחות", כל מה שקיים, נשאר כפי שהיה —

השר לקליטת העלייה י"ח פריץ:
אבל אין איסור לפרש.

שר המשפטים ד' מרידור:
אני אמרת, כבוד השר פריץ, שהביטוי הזה, "הם יפרשו ברוח עקרונות חוקי-סוד זה", איננו ביטוי שאני עומד עליו. אני אומר דברים יותר כרוזים, כשנתחם את ההסכם: אז אגיד לך את זה באופן ברור יותר, ההסכם על החוק הזה.

משה גפני (דגל התורה):

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אין צורך בהצבעות.

שר המשפטים ד' מרידור:
דיברתי, רבותי, על הסכם לעניין חוק זה, ולא לשום דבר אחר, אל תטעו בדברים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
היו לך דברים כל כך חשובים, שלא כדאי לקלקל אותם.

שר המשפטים ד' מרידור:
חבר הכנסת שריד, לא שמעת את דברי, כנראה. דיברתי על הסכם, אם אתה רוצה, הסכמה, לעניין חוק זה.

משה גפני (דגל התורה):
איפה החוק — — —

היו"ר ע' עלי:
חבר הכנסת גפני, אתה רשום לרשות הדיבור, ואני מודיע לך כעת: אם תמשיך להפריע, לא תקבל את הזכות לעלות על הבמה ולהשיב. חבר הכנסת גפני, אתה מקשיב לדברי? חבר הכנסת גפני, אם תמשיך בהפרעות שלך, לא אאפשר לך לדבר כאן. את הנאומים שלך אתה נואם משם.

שר המשפטים ד' מרידור:
אני מבקש, אדוני היושב-ראש, לסיים את דברי, ולבקש מחברי הבית, לבקש מן הסיעות היושבות בבית הזה, להוציא את החוק המוצע כאן מן המערכות הפוליטיות-המפלגתיות-הקואליציוניות-האופוזיציוניות, שאנחנו, לצערנו, או לא לצערנו, חיים בתוכה, חיינו ונחיה בתוכה.

צריך לעשות מאמץ לגבש הסכמה לאומית רחבה סביב החוק הזה, סביב ניסוחיו, כדי להביא אותו לבית לקריאה ראשונה, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, כדי שיהיה באמת לתפארת מדינת ישראל, כדי לקבוע אותה כמדינה חופשית שמשטרה חופשית, מדינה השייכת לאומות החופשיות והדמוקרטיות בעולם; מדינה יהודית, של העם היהודי, המקיימת את כל המצוות האלה, הנוטלת זאת על עצמה מול התושבים והאזרחים החיים אתה ובקרבה, נשמר כאן הביטחון, נשמר כאן האופי הלאומי, נשמרת המסורת הלאומית. אם

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 חבר הכנסת רובינשטיין אמר כאן, שהוא מביא את הדוגמאות יד אבחרור. גם אני אעשה זאת. הצעת חוק-יסוד: זכויות האדם, הצעת חוק שנוגדת על ברכיו של שר המשפטים ואומצה מלה במלה על-ידי חבר הכנסת רובינשטיין, היא בניגוד לתורתנו, היא עלבון לעם ישראל, מסוכנת למדינה היהודית כמדינה של יהודים למען היהודים.

הצעת החוק שלפנינו היא כולה כפייה אנטי-דתית. סעיף 1 מדבר על ההכרה בערך האדם ובהיותו בן חורין, אולם משום מה, רכזתי חברי הכנסת, הסעיף משכיח שמדובר ביהודים החיים כמדינה היהודית היחידה בעולם. מה תעשו, רבותי, עם חוק השבות? כל התירוצים האלה? הלוא גם בעיני רבים כאן — חוץ מאחדים — החוק הזה הוא חוק גזעני, חוק-יסוד גזעני.

ראובן ריבלין (הליכוד):
 אתה מוציא את דיבת העם שלך רעה. אתה מוציא את דיבת היהדות רעה.

עמנואל זיסמן (המערך):

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 עזוב אותי, עזוב אותי.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 חבר הכנסת ורדיגר, תן להם לקרוא לך קריאות ביניים. זו הזדמנות פז לתת להם כשיניים.

עדנה סולודר (המערך):
 מה זה? מה זה?

היו"ר ג' גדות:
 חברי הכנסת, חבר הכנסת דיין, חבר הכנסת יאיר לוי, חבר הכנסת חיים רמון —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 אדוני היושב-ראש, אני חוזר כי מהמלים "לתת להם כשיניים".

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת יאיר לוי, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 למה? אמרתי שאני חוזר כי — — —

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת יאיר לוי, קראתי אותך לסדר בפעם הראשונה. בבקשה, חבר הכנסת ורדיגר.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 סעיף 5 (א) קובע: "לכל תושב החופש לנוע בארץ לרצונו". כאן נפתח פתח לפגוע ברגשותיהם של יהודים דתיים, באזורים דתיים, ובודאי ככל מקום ומקום, ולנוע בשבתות ובחגי ישראל ולחלל שבת כפרהסיה באין מפריע, אפילו ברכוזים החרדיים.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 כמה זמן יש לחבר הכנסת ורדיגר?

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 אתה רוצה גם לנהל את ישיבות הכנסת?

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת שריד, אני מבקש. חבר הכנסת ורדיגר, זה תפקידי.

הצעת החוק שלפנינו היא כולה כפייה אנטי-דתית. סעיף 1 מדבר על ההכרה בערך האדם ובהיותו בן חורין, אולם משום מה, רכזתי חברי הכנסת, הסעיף משכיח שמדובר ביהודים החיים כמדינה היהודית היחידה בעולם. מה תעשו, רבותי, עם חוק השבות? כל התירוצים האלה? הלוא גם בעיני רבים כאן — חוץ מאחדים — החוק הזה הוא חוק גזעני, חוק-יסוד גזעני.

ראובן ריבלין (הליכוד):
 אתה מוציא את דיבת העם שלך רעה. אתה מוציא את דיבת היהדות רעה.

עמנואל זיסמן (המערך):

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 עזוב אותי, עזוב אותי.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 חבר הכנסת ורדיגר, תן להם לקרוא לך קריאות ביניים. זו הזדמנות פז לתת להם כשיניים.

עדנה סולודר (המערך):
 מה זה? מה זה?

היו"ר ג' גדות:
 חברי הכנסת, חבר הכנסת דיין, חבר הכנסת יאיר לוי, חבר הכנסת חיים רמון —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 אדוני היושב-ראש, אני חוזר כי מהמלים "לתת להם כשיניים".

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת יאיר לוי, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 אדוני היושב-ראש, אני חוזר כי מהמלים "לתת להם כשיניים".

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת יאיר לוי, אני קורא אותך לסדר בפעם הראשונה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 למה? אמרתי שאני חוזר כי — — —

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת יאיר לוי, קראתי אותך לסדר בפעם הראשונה. בבקשה, חבר הכנסת ורדיגר.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 סעיף 5 (א) קובע: "לכל תושב החופש לנוע בארץ לרצונו". כאן נפתח פתח לפגוע ברגשותיהם של יהודים דתיים, באזורים דתיים, ובודאי ככל מקום ומקום, ולנוע בשבתות ובחגי ישראל ולחלל שבת כפרהסיה באין מפריע, אפילו ברכוזים החרדיים.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 כמה זמן יש לחבר הכנסת ורדיגר?

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 אתה רוצה גם לנהל את ישיבות הכנסת?

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת שריד, אני מבקש. חבר הכנסת ורדיגר, זה תפקידי.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
 אתה רוצה גם לנהל את ישיבות הכנסת?

היו"ר ג' גדות:
 חבר הכנסת שריד, אני מבקש. חבר הכנסת ורדיגר, זה תפקידי.

עמנואל זיסמן (המערך):

מדרכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, קודם כול, אני רוצה לקבוע, שיהיה ברור: שר המשפטים אמר, שהממשלה החליטה להעביר את הצעת החוק של חבר הכנסת רובינשטיין, והחליטה להציע להסיר את הצעת החוק שהביאה חברת הכנסת שולמית אלוני.

הי"ר ג' גדות:

חבר הכנסת זיסמן, עכשיו הוא הרוויח עוד עשר שניות.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

החוק שלפנינו, על אף ההסברים של כבוד שר המשפטים, יפסול לחלוטין את כל החקיקה הדתית בישראל מיום קיומה. כי הלוא סעיף 19 אומר: "אין פוגעים בזכויות יסוד של האדם אלא בחוק ההולם מדינה דמוקרטית". בסעיף 20 נאמר: "החוק אינו חל על דיני איסור והיתר לנישואין וגירושין".

הי"ר ג' גדות:

חבר הכנסת חריש, חבר הכנסת דיין, חבר הכנסת יאיר לוי, אנה, יש מספיק רעש, אנא תאפשרו לחבר הכנסת ורדיגר לסיים את דבריו. יש לו עוד דקה בדיוק.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

בסעיף 20 נאמר: "החוק אינו חל על דיני איסור והיתר לנישואין וגירושין". כאן יש חילול משפטי מסוכן: כל שאר הנושאים הקשורים למעמד האישי, כגון מזונות, החוקת ילדים, חינוך, יהיו כפופים לחוק וייקבעו על-ידי בית-המשפט העליון ויחייבו באופן סופי ומוחלט את כל בתי-הדין הרבניים. זאת ועוד: בשאלה מה הם "דיני איסור והיתר לנישואין וגירושין" ומה לא נכלל בהם, לא יפסוק בית-הדין הרבני הגדול, חלילה, אלא בית-המשפט העליון, אשר מבחינה דתית-הלכתית הרכבו ידוע לכול.

סעיף 23 הוא סעיף מסוכן לציבור שומרי תורה ומצוות. ניתן לשנות חוק זה אך ורק ברוב של 80 חברי כנסת. הווי אומר, כל חקיקה דתית — — —

הי"ר ג' גדות:

חברי הכנסת, אני מבקש מכולם. חבר הכנסת יאיר לוי, חבר הכנסת ביטון, עכשיו זה על חשבון כולנו. נתתי לו דקה, היא תהיה נטו. אני מבקש לאפשר לו לגמור לדבר.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

הווי אומר, כל חקיקה דתית בכל נושא שהוא, בין זו שתיפסל כמובן על-ידי בית-המשפט לחוקה, ובין זו העתידית, כפי שתחקל כחוק בכנסת, תצטרך רוב של 80 חברי כנסת לפחות.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני רואה את הצעת החוק הזאת של שר המשפטים, אשר אומצה על-ידי חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, כמסוכנת, והיא צריכה לעבור מן העולם הזה. אני מציע להסיר אותה מסדר-היום.

הי"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת ורדיגר. רשות הדיבור לחבר הכנסת וירשובסקי, ששמו מופיע על הצעת החוק, במסגרת של חמש דקות.

מדרכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אבל תדאג שלא יפריעו לי.

הי"ר ג' גדות:

תדאג מאוד. חברי הכנסת, חבר הכנסת פנחס, חבר הכנסת ורדיגר, זה עתה סיימתי להגן עליך, אנא תגן עכשיו אתה עלי. לחבר הכנסת וירשובסקי יש חמש דקות, הוא ביקש ממני זה עתה שלא יפריעו לו, ואני אעשה כמיטב יכולתי שלא יפריעו לו.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הממשלה לא החליטה. היא נתנה חופש הצבעה.

מדרכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מקבל את התיקון, אבל השר הציע להסיר את הצעת החוק שהגישה חברת הכנסת שולמית אלוני. אני רוצה לקבוע כאן קטגוריות, גם מבחינה משפטית וגם מבחינה כללית, דבר אחד: הממשלה איננה יכולה להכתוב לחברי הכנסת מה לעשות עם חוקי-יסוד שהם חלק מהחוקה שלנו. אנחנו הריבון, אנחנו קובעים את המסגרות. הממשלה יכולה להצביע כך או אחרת, אבל אתם, חברי הכנסת, אינכם קשורים להחלטת הממשלה בעניין הזה. ואני קורא לחברי הכנסת משני צדי הבית: המאמינים בשלטון החוק ובחוקה, שיצביעו גם בעד העברת הצעת החוק שלנו לוועדת החוקה, חוק ומשפט, כדי להתמודד עם הבעיות שלפנינו. החלטת ממשלה איננה יכולה לחייב. זו הנקודה הראשונה.

נקודה שנייה. חברי הכנסת, אני רוצה לקבוע דבר אחד. למה יש הצעה שלנו? למה איננו מסתפקים בהצעה שהוגשה "ויה" אמנון רובינשטיין על-ידי שר המשפטים? משום שאנחנו במדינת ישראל, מאז הקמת המדינה, מאז מגילת העצמאות של מדינת ישראל, לא מקיימים את השוויון הקבוע במגילת העצמאות. אין אצלנו שוויון אזרחי מלא, ללא הבדל דת, גזע ומין. ואם נתקבל כלשונה ההצעה של שר המשפטים, ואנחנו נתמך בכך שהיא תעבור לוועדה, אנחנו מנציחים, בעזרת חוקי-יסוד, אפליה בין גברים לנשים, שהיא מן החמורות והמבישות בעולם. וזה נעשה על-ידי חוקים של מדינת ישראל. והחוקים האלה ימשיכו להתקיים גם אחרי שיתקבל חוק רובינשטיין ומדידות, לכן, אם רוצים להתמודד עם הבעיה הזאת, אם רוצים ליצור שוויון אמיתי ולא ליצור חוק זכויות האדם המשאיר בצד זכות בסיסית של שוויון בין המינים, אי-אפשר שלא להתמודד עם הבעיה הכלולה בהצעת החוק שלנו.

לכן בהצעת החוק שלנו אנחנו אומרים, שכל החוקים המפלים בין גבר לאשה ובין אזרחים לאזרחים יבוטלו בתוך פרק זמן מסוים: יהיה זה שלוש שנים או חמש שנים, זה לא משנה. הנצחת קיומם לא תביא לתיקון הבסיסי, שתהיה בעקבותיה מדינת ישראל מדינה נאורה, מדינה דמוקרטית ומדינה מתקדמת. מוכרחים להבטיח את השוויון בחוק. בלי הדבר הזה נחמיר את המצב עוד יותר משהוא חמור היום.

הי"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת וירשובסקי. רשות הדיבור עוברת כרגע, על-פי בקשתו, לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין. בבקשה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

הי"ר ג' גדות:

אינך יכול, שהרי שמו אינו מופיע על הצעת החוק. בבקשה, חבר הכנסת רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אפשר להתנגד להצעת

הגדולה שאתה מדבר עליה ומהלך עלינו כאמצעותה אימים, הסכנה שאם יהיה שוויון זכויות במדינת ישראל, כמקובל בכל מדינה תרבותית, יהיה נשיא לא-יהודי — אני אומר לך: הסכנה הזאת קיימת לפי החוק הנוכחי; אין שום הברל, אתם פשוט מנסים להקים כאן דחלילים לא קיימים.

אני אומר לך, חבר הכנסת ורדיגר, ברוח טובה: אם אתם רוצים לסלק אי-הכנות, אם יש לכם חששות-שווא לגבי דברים שאתם רוצים שהחוק יבהיר אותם בצורה חד-משמעית, אם אתם רוצים לתת ביטוי יהודי יותר לרעיון "כל אדם נברא בצלם", שממנו אנו שואבים את הצעת החוק הזאת, אני לא חושב שתהיה ההתנגדות לכך. אבל אם תנסו להתנגד לדבר, שכל אדם בן תרבות בימינו תומך בו — לדעתו, הכנסת הזאת חייבת להתאחד גם נגדכם. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

חיים רמון (המערך):

הצעה לסדר.

היו"ר ג' גדות:

הצעה לסדר קצרה מאוד. בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

גם אני מבקש הצעה לסדר.

עדנה סולודר (המערך):

מה פתאום הצעות לסדר?

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לומר, שאנו תומכים בהצעת החוק. אנחנו קוראים לסיעת הליכוד להגיע להסכם, כי חוק-יסוד חיוני זה לא ייפול טרף כנתח — — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

עוזי לנדאו (הליכוד):

זו הצעה לסדר?

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת רמון, זאת לא הצעה לסדר.

חיים רמון (המערך):

אני מבקש מכם — — —

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת רמון, אני מבקש שתפסיק את נאומך זה. זו לא הצעה לסדר. אני מבקש ממך, אנה, אתה רוצה הצעה לסדר? הצעה קצרה לסדר.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להסביר.

היו"ר ג' גדות:

לא, לא, לא.

חיים רמון (המערך):

אני פונה אליכם.

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת רמון, כרגיל נהוג, שהצעה לסדר יש להעביר בכחובים.

חיים רמון (המערך):

העברתי.

החוק הזאת, אפשר לומר — ואני מכבד את מי שאומר זאת — שבמצבה של ישראל ונוכח האינטרסים שיש לו הוא מתנגד

קריאות:

היו"ר ג' גדות:

חברי הכנסת, למען השם, פשוט לכבדו של החוק — אנה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, אפשר להתנגד להצעת החוק שהעלה שר המשפטים ואימתי אני מכל מיני נימוקים, ואני מכבד את מי שמנמק זאת. אבל הדברים שהובאו כאן פשוט אינם נכונים. אין זה נכון, כשום פנים ואופן, שחוק זה פוגע בחוק השבות. אלה פשוט דברים חסרי שחר. הוספתי ואמרתי, שלגבי מי שיביא איזה צל של חשש מבוסס, אסכים לכך שתהיה הוראה מפורשת בעניין זה. אין צורך בה, היא מיותרת.

דבר שני: חבר הכנסת ורדיגר, מה לך שנתפסת לעניין נשיא מדינת ישראל והרמטכ"ל, אם יהיו לא-יהודים? קודם כול, חבר הכנסת ורדיגר, אם יהיה רוב בכנסת הזאת לבחירת נשיא לא-יהודי, ואם בחזון של מדינה שבה לא יהיה רוב יהודי ייווצר מצב כזה — לא יעזור לך שום חוק שבעולם.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

שנית, חבר הכנסת ורדיגר, כשהובאה הצעת חוק נשיא המדינה — היום זה חוק-יסוד — נאמר בממשלה — — —

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת ורדיגר, זה לא הוגן.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חבר הכנסת ורדיגר, רק להשכלתך: כאשר הובא חוק נשיא המדינה, שהיום הוא חוק-יסוד, עלתה בממשלה הצעה מטעם אחד הנציגים של המפלגות הדתיות, שיהיה כתוב בחוק הזה, שנשיא המדינה חייב להיות יהודי.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

למה תמיד דווקא המפלגות הדתיות?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני מספר לך עובדות, עובדות.

משה גפני (דגל התורה):

אני מסכים, לא זו הבעיה.

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת גפני, אני שמח על כך שאתה מסכים. חבר הכנסת ורדיגר, נאה מאוד שאינך מסכים. האם תסכימו אתי כולכם, שצריך לתת לו לגמור לדבר?

משה גפני (דגל התורה):

בהחלט.

היו"ר ג' גדות:

בבקשה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

הממשלה והרוכב בכנסת דחו את ההצעה, ולכן הסכנה

חוכרת ד', ישיבה קי"ג
— הצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם; שאילתות ותשובות —

בעד ההצעה להסיר את הצעת

החוק מסדר-היום — 43

נמנעים — 4

ההצעה להסיר את הצעת חוק-יסוד: זכויות
האדם מסדר-היום נתקבלה.

היו"ר ג' גדות:

מכאן, חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעתו של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. מי שהוא בעדה — יצביע בעד, מי שמתנגד לה — יצביע נגד. נא להצביע. זו הצבעה מס' 6.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה — 53

נגד — 19

נמנעים — 4

ההצעה להעביר את הצעת חוק-יסוד: זכויות
היסוד של האדם, לדיון מוקדם בוועדת
החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

גאולה כהן (התחיה):
הודעה לנמנעים.

היו"ר ג' גדות:
אין בהצעות חוק הודעה לנמנעים.

גאולה כהן (התחיה):
אין?

היו"ר ג' גדות:
אין.

י. שאילתות ותשובות

היו"ר ג' גדות:

בפרשה, ובכך מנטרלת את הכעס, דעת הקהל והעיתונות
הדנית, הרואות את מדינת ישראל כפוגעת בתזירת תמימה?

3. מה עושה משרד החוץ על-מנת ליישר את ההדורים
ביחסי ישראל-דנמרק בעקבות פרשה זו?

תשובת סגן שר החוץ ב' נתניהו:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. א. לא נגרם כל נזק מדיני וכוונתי לא ככד; ב. הפרסום
בדנמרק — חשיפת מעורבות משרד אש"ף בטרור; ג. נחשף
הכזב בטענות אש"ף כאילו הוא התנער מהטרור; ד. הדבר הקל
את ההסברה שלנו בשאלה מדוע לא נדון עם אש"ף.

נראה לי שהתשובה על שאלה זו משמיטה את הכסיס
שמתחת שאלות 2 ו-3.

1068. המנזר הכרמליטי באושביץ

חבר הכנסת י' נאמן שאל את שר החוץ ביום כ"ז כתמוז
התשמ"ט (30 ביולי 1989):

פעמיים בשבוע האחרון ניסתה קבוצת יהודים, ובהם הרב

היו"ר ג' גדות:
ככל הנכון, אילו היה חומר כזה מועבר לידיעתי בטרם
אמרת את דברך, לא היית מקבל רשות להציע הצעה לסדר.
שהרי זו איננה הצעה לסדר הדיון. אי לכך, מאחר שהדבר הזה
נוצל שלא כדין, אני מבקש ממך עכשיו לשבת, ואני מונע כל
הצעה לסדר נוספת. עד כאן.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
למה אנחנו לא נקבל הצעה לסדר?

היו"ר ג' גדות:
חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני מבקש, לפני ההצבעה, הצעה לסדר. אם ניתן לחבר
הכנסת רמון — — —

היו"ר ג' גדות:
לא ניתן לחבר הכנסת רמון להציע הצעה לסדר, וכזה
הרגע גמרתי את סדר האי-סדר.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
היות שהוא היה, גם אני מבקש — — —

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת יאיר לוי, גמרנו את סדר האי-סדר. אני חוזר
ואומר: גמרנו את סדר האי-סדר.

אנחנו עוברים להצבעה. ראשית נצביע את הצעתה של
חברת הכנסת שולמית אלוני. מי שהוא בעדה — יצביע בעד,
מי שמתנגד לה — יצביע נגד. נא להצביע. זו הצבעה מס' 5.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה — 32

1067. פרשת התיירת הדנית

חבר הכנסת ע' ברעם שאל את שר החוץ ביום כ"ז כתמוז
התשמ"ט (30 ביולי 1989):

שגירות ישראל בקופנהגן דיווחה בסוף השבוע למשרד
החוץ בירושלים על "נזק מדיני כבד" שנגרם לישראל בעקבות
פרשת התיירת הדנית, שנעצרה בארץ בחשד לפעילות עוינת
וגורשה לדנמרק.

ברצוני לשאול:

1. האם ה"נזק המדיני הכבד" נובע מקצר תקשורתי בין
ההסברה המדינית ובין הדרג המבצעי-הביטחוני?

2. מדוע אין מדינת ישראל מציגה את כל העובדות והאמת

מויתור על שטחים אסטרטגיים ביהודה, בשומרון וכעוד; והיכרות עם ההתיישבות היהודית מעבר ל"קו הירוק".

ב. שר החוץ מייחס לביקורים אלה חשיבות עליונה בהסברת מדיניותה של ישראל ובהצגת בעיותיה לאורחים זרים. בינתיים נערכו ביקורים רבים כאלה גם עם כמה חברי סנט וחברי קונגרס אמריקנים. עם זאת, יש לציין שאורחים מסוימים, ובעיקר פקידים של ממשלות זרות, נמנעים מלבקר מעבר לקווי 1967 כעניין של מדיניות ממשלתית שלהם. ישראל אינה מסכימה למדיניות זו, אך היא חייבת, כמובן, לכבד את משאלותיהם של אורחיה.

1106. המנזר הכרמליטי באושביץ

חבר הכנסת י' ביבי שאל את שר החוץ ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

כאמצע חודש יולי היתה שוב התנגשות בין תיירים יהודים לבין פולנים בעת הפגנתם של היהודים נגד נוכחותו של המנזר הקתולי במחנה אושביץ. חודשים רבים כבר עברו מאז נמסר, כי ניתנו הבטחות הכנסייה הנוצרית לפנות את המנזר, ודבר לא נעשה.

ברצוני לשאול:

1. האם אכן ניתנו הבטחות כאמור לעיל?
2. אם כן — מה עשה משרדך על-מנת לזרז את קיום הבטחות?
3. אם פינוי המנזר טרם הוכטח, מה בדעת משרדך לעשות?

סגן שר החוץ ב' נתניהו:
אדוני היושב-ראש, כפי שהודעתי בתשובתי על שאלתך קודמת, של חבר הכנסת יובל נאמן — ב-19 ביולי השבתי בפירוט על שאלתך בעל-פה מס' 147 של חבר הכנסת ורדיגר בנושא זה בדיוק, ואין לי מה להוסיף.

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת ביבי, אני חושב שהיתה כאן טעות פרוטוקולרית ואני מבקש לתקן אותה. אדוני סגן שר החוץ, אני מבין שאתה שוחחת עם חבר הכנסת יגאל ביבי היום והודעת לו את הדברים האלה.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:
לא.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

לא אדוני, הוא לא שוחח אתי ואני חושב שתשובה כזאת היא זלוזל מה בכנסת. הוא היה יכול לקרוא כמה שורות פעם נוספת.

היו"ר ג' גדות:

אדוני סגן שר החוץ, מבחינת התקנון הייתי מציע שתשיב בכמה מלים על השאלתך הזאת, שהרי אם לא כן, בתשובה מעין זו שנחת יש פגיעה בתקנון, ואני בטוח שאינך רוצה לעשות זאת.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

אשמח לעשות זאת. לא רציתי לפגוע בתקנון, ובוודאי לא בחבר הכנסת ביבי.

חבר הכנסת ביבי, אצטרך להשיב מזיכרוני. שאלתך היתה, האם ניתנו הבטחות על-ידי הכנסייה הנוצרית לפנות את המנזר.

אבי וייס, להפגין באתר מחנה ההשמדה אושביץ נגד המשך קיום המנזר הכרמליטי במקום. גם לפני כחודש הפגינו שם נשות ויצ"ו. הרב וייס נגרר על הארץ, ופולנים בסביבה צעקו הערות אנטי-יהודיות קשות.

כידוע לך, הושג הסכם עקרוני, שעל הנזירות לעזוב את המקום בתוך המחנה.

ברצוני לשאול:

1. האם מחה משרד החוץ בפני שלטונות פולין על התקרית?

2. האם שוקל המשרד צעדים אחרים? אם כן — מה הם?

3. אם לאו — מדוע?

תשובת סגן שר החוץ ב' נתניהו:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

ב-19 ביולי השבתי בפירוט על שאלתך בעל-פה מס' 147 של חבר הכנסת ורדיגר בנושא זה בדיוק. אין לי מה להוסיף על תשובתי זו.

1069. אי-ביקור שרה מנירזילנד בהתנחלויות

חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר החוץ ביום כ"ז בתמוז התשמ"ט (30 ביולי 1989):

ביום 21 ביוני 1989 ביקרה בכנסת השרה לענייני נשים מנירזילנד, מרגרט שילרס. בקבלת הפנים לכבודה שאלתי אותה, אם היא ביקרה גם באחת ההתנחלויות. תשובתה היתה, שאומנם היא רצתה לעשות כן ואף ביקשה שהדבר יתאפשר לה, אבל משרד החוץ לא סייע לה והביקור לא יצא לפועל.

ברצוני לשאול:

1. מדוע לא יכלה השרה שילרס להיעזר במשרד החוץ ולבקר באחת ההתנחלויות?
2. מי יזם את ביקורו של הסנטור אינווי מארצות-הברית באלפיי-מנשה — משרד החוץ או צוות הסנטור?
3. האם משרד החוץ דואג לכך, ואף יזום ביקור באחת ההתנחלויות לכל מבקר המייצג מדינה זרה, כחלק בלתי-נפרד מהביקור בארץ?
4. אם לאו — מה היא הסיבה לכך?

תשובת סגן שר החוץ ב' נתניהו:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. השרה שילרס ביקרה בקיבוץ אלמוג, הנמצא מעבר ל"קו הירוק", שנכלל בתוכנית הביקור המקורית, כפי שהוכנה על-ידי משרד החוץ. השרה לא ביקשה כל ביקור נוסף בהתיישבות מעבר ל"קו הירוק", ואין ספק שלו היתה מבקשת היינו שמחים לארגן ביקור כזה.

2. שר החוץ משה ארנס הוא שיוזם את הביקור של סנטור אינווי באלפיי-מנשה. כזכור, התבטא הסנטור בזמנו בחיוב רב על הביקור.

3. א. שר החוץ הורה לכלול בכל תוכנית של אורח זר בישראל ביקור מעבר ל"קו הירוק", שיתמקד בשלושה נושאים: דרך טיפולה של ישראל במהומות ביהודה, בשומרון וכעוד; הסבר על הסיכונים לכיטוחנה של ישראל כתוצאה

בהקשר זה אני מבקש לצטט ממכתב השגריר בני נבון אלי מ-31 באוקטובר. המכתב מייצג גם את דעתנו בנדון: "הופעת השגריר לשעבר בן-ארי מכתבת באמינותם של כל שגרירי ישראל בעבר, בהווה ובעתיד. אין האמור לעיל צריך לשים מחסום בפני שגרירינו בדימוס, אך שבירת כלים הפגנתית זו חודשים ספורים לאחר שעזב מן-ארי את מקום כהונתו, אין הדעת טובלת."

עם זאת, יש לזכור שהשגריר לשעבר בן-ארי הופיע כשידור כאדם פרטי, והוא אף ציין במהלך השידור שאין הוא מייצג את ממשלת ישראל. לפיכך, אין למשרד החוץ כל מרות חוקית עליו.

2. לפי המצב היום, אין אפשרות חוקית למנוע מאדם פרטי לעשות ככל העולה על רוחו ולהשמיע כל דעה, גם אם שירת קודם לכן כנציג ישראל. שינוי המצב הוה מעלה בעיות חמורות מאוד מתחום חופש הפרט וחופש הביטוי. אנחנו מנסים, כדרכנו, לשכנע את האנשים להבין, שאף שהיום הם אזרחים פרטיים, עדיין הסמכות לתפקידים יוצרת לפחות את הדימוי של השתתפות רשמית. אבל, סמכות חוקית ודאי שאין לנו.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לסגן השר. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מיכאל קליינר.

מיכאל קליינר (הליכוד):

כבוד סגן השר, כאשר אדם פורש ממשרה כלכלית, כלומר ממשרד האוצר או ממשרד התעשייה והמסחר, יש תקנות מיוחדות המגבילות אותו לפרק זמן מסוים של שנה או שנתיים. אינני יודע, מלעסוק במקצוע, כדי שלא יהיה לו יתרון בלתי הוגן בתוקף הקשרים שיצר במעמדו הקודם.

אדם המשמש בתפקיד שגריר בחוץ-לארץ ומייצג את המדינה בתוקף זה יוצר נכס של מעמד ציבורי באותה מדינה. לדעתי, אנו צריכים לשקול, האם אין מקום להגביל בתקנות לתקופה מסוימת, לא לכל החיים חלילה אלא לשנה או לתקופה דומה. לגבי אותה מדינה שבה, הוא יצר כשגריר ישראל, זיהוי שלו עם מדינת ישראל — הוא יכול להופיע, אבל לא בעמדות שונגדות את הקו של המדינה. אם לא כן, כמה שיאמר שהוא אדם פרטי, הוא בכחינת מי שמנצל מעמד שיצר בתוקף היותו שליח המדינה, והרושם שנתר הוא, ששליח מדינה זה, שלפני ארבעה חודשים פרש משירותו, מדבר נגד המדינה.

חיים רמון (המערך):

הוא לא דיבר נגדה, הוא דיבר בעדה.

היו"ר ג' גדות:

בבקשה, אדוני סגן השר.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

כפי שידוע לך, יש חוקים כאלה לגבי מימוש נכסים כלכליים, אם להשתמש בלשונך. מכאן, שגריר לשעבר אינו יכול לייצג גורם כלכלי או לעבוד במדינה שהוא שירת בה, לפחות שנה לאחר סיום כהונתו.

אתה מעלה הצעה אחרת, אני חייב לומר שהיא מעניינת. אבל, אם אתה כבר מעלה אותה, מדוע, אם כך, להתמקד רק כשגרירים לשעבר?

חיים רמון (המערך):

כל עובד מדינה.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

עובדי מדינה, אנשי צבא, יש להם בוודאי מוניטין

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

בשאלתא שלי היו שלוש שאלות. אני מציע, שאם אין לך כאן החומר, אולי תשיב לי כמועד אחר.

חיים רמון (המערך):

אדוני סגן שר החוץ, אתה יכול להשיב גם בהזדמנות אחרת, כדי שהתשובה תירשם בפרוטוקול.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

יש לי החומר, אני גם זוכר ואני יכול להשיב לך.

בקיצור נמרץ, ההתפתחות החשובה ביותר מאז דנו בנושא הזה היא הודעה רשמית של הוטיקן, נדמה לי של הקרדינל וילדברנדס, אם אינני טועה בשם, ראש ועדת הוטיקן ליחסים עם היהדות, והוא תמך מטעם הוטיקן בהעתקתו של המנזר למרכז תפילה שיוקם מחוץ לתחום המחנה, אם כי הוא לא נקב. למיטב זיכרוני, בתאריך מדויק לביצוע הדבר. יומיים לאחר מכן הודיע הקרדינל גלמפ בכתב על כוונתו לממש את ההסכם ולהעביר את המנזר אל מחוץ למחנה.

ממשלת ישראל היתה פעילה בנושא הזה באמצעות שגרירה בפולין, וכרגע המטרה היא להביא למימוש ההבטחה הזאת. הווי אומר, מאז דנו בנושא הזה בכנסת, מה שהתרחש הוא הבטחות מפורשות בכתב, לא רק מטעם ממשלת פולין שכבר התחייבה בנושא, אלא מטעם הוטיקן. לכן, היתה התקדמות, ואני חושב שגם נגיע למימוש ההבטחה. אנחנו מנסים לזרז זאת באמצעים שונים.

1239. עימות טלוויזיוני של שגריר לשעבר

עם איש אש"ף

חבר הכנסת מ' קליינר שאל את שר החוץ ביום י"א בחשוון התש"ן (9 בנובמבר 1989):

כערב סוכות התקיים בטלוויזיה של בווריה עימות בין נציג אש"ף בגרמניה לבין מי שכיהן כשגריר ישראל בגרמניה עד לפני שמונה חודשים, השגריר בן-ארי.

השגריר בן-ארי מועסק כיום כמנהל הקרן הדו-לאומית למדע, שמדינת ישראל שותפה במחצית מתקציבה.

העימות הוצג כעימות ראשון מסוגו, שבו מתקיים ויכוח בין נציג ישראל לבין נציג אש"ף.

נמסר לי, כי השגריר בן-ארי הופיע בעימות למרות ההתנגדות הנמרצת של השגריר הנוכחי ובניגוד למדיניות משרד החוץ.

ברצוני לשאול:

1. כיצד מתכוון המשרד להגיב על פעולה זו של מן בן-ארי?

2. האם נשקלו תקנות לחיובם של שגרירים שלא לפעול, לפרק זמן סביר, בצורה הנוגדת את האינטרס הישראלי, כפי שמשרד החוץ מבין אותו, ולו רק באותן מדינות שבהן כיהנו כשגרירים?

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

1. משרד החוץ והשגריר בכון מצטערים על הופעתו של השגריר לשעבר מיקי בן-ארי בעימות טלוויזיוני עם נציג אש"ף. הסתייגות כרוח זו כצירוף בקשה מפורשת להימנע מההופעה הועברה אליו אישית על-ידי שגרירנו בכון בני נבון. כפי שידוע לך, משרד החוץ ממשיך להתנגד לכל הופעה משותפת של נציגי ישראל עם נציגי אש"ף.

מגן על זכויותיו של הרמטכ"ל לשעבר, בבחינת ברית רמטכ"לים לשעבר.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

שמעתי את הערתו של חבר הכנסת קליינר, ואני אומר שוב: אם חבר הכנסת קליינר רוצה להעלות הצעת חוק בנדון, אני חושב שהיא ראויה לדיון.

היו"ר ג' גדות:

כבוד סגן השר, נכנס לכאן עכשיו חבר הכנסת עוזי כרעם, שלא פגע כך וגם לא פגע בחברי הכנסת הנוכחים. הוא פשוט פגע במקצת כיושב-ראש, אבל מאחר שאני מחל על כבודי, אני מבקש שתשוב אל השאלתא שלו, מס' 10, אף שקבענו שהתשובה תועבר לפרוטוקול.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

שאלתו של חבר הכנסת כרעם נגעה לפרשת התיירת הדנית.

1 — 3. א. לא נגרם נזק מדיני, בוודאי לא ככד: כ. הפיטום בדנמרק חשף את מעורבות משרד אש"ף בטרור בדנמרק. אני חושב שהוא גם סייע לחשוף את הכוזב שבטענות אש"ף, כאילו התנער מהטרור, לא רק מהטרור בארץ וביהודה, בשומרון ובעזה, אלא גם מהטרור שעל אדמת אירופה. אני יכול לומר, שמהצד של ההסברה והמדיניות, כפי שהתשמתי מדיווחים של שגרירותנו בדנמרק, הדבר הקל את מאמץ ההסברה שלנו בנושא של סירובנו לדון עם אש"ף. זו התשובה על שאלה מס' 1 וגם על שאלות מס' 2 ו-3.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לסגן השר על כל התשובות על כל השאלות.

ביטחוני, והנה הם פורשים מתפקידם, פעמים רבות הם נכנסים לפוליטיקה, ואגב, כך זה בכל המפלגות, גם שלכם, גם שלנו, גם אחרות, והם מביעים עמדות ביטחוניות.

חיים רמון (המערך):

לפעמים אפילו כאותו יום.

מיכאל קליינר (הליכוד):

לפעמים הם יכולים להיות באותו יום שלנו ושלכם, שלנו ושלכם.

סגן שר החוץ ב' נתניהו:

אם כן, אם חבר הכנסת קליינר מציע שבנושאים מדיניים, שמטבעם הם נושאים פוליטיים, תחול על עובדי מדינה או אנשי צבא תקופת צינון מסוימת, אני מביע את דעתי האישית, שהדבר ראוי לדיון, או להצעת חוק מורכבת שבה יעלה כל הדבר הזה כמקשה אחת, ואין שום סיבה לייחד לרעה דווקא את אנשי משרד החוץ.

מיכאל קליינר (הליכוד):

הבחנה היחידה היא, שבארץ זה סיפור אחר. בארץ זה עניין של דעה פוליטית. בחוץ-לארץ זה עניין של נזק למדינה. אולי ההופעה של השגריר גרמה נזק למדינה בגרמניה.

השר מ' גור:

— — —

היו"ר ג' גדות:

ברשותי, הרמטכ"ל לשעבר, אני גאה מאוד על כך שאתה

יא. הצעת חוק שטח המדינה וגבולותיה, התשמ"ט — 1989 * (הצעת חבר הכנסת ר' איתן)

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת רפאל איתן. רשות התשובה לשר המשפטים.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, גברתי ורכותי חברי הכנסת, חבר הכנסת רפאל איתן מציע לנו שנקבע בחוק, שריבונות המדינה חלה בארץ-ישראל על-פי גבולות המנדט הבריטי, וברמת-הגולן, על-פי חוק רמת-הגולן. עוד הוא מציע, שלא יהיה אפשר לשנות את הגבולות האלה אלא ברוב של 75% מהמשתתפים בהצבעה.

תמיד האמנתי שלירדן יש שתי גדות. אינני מוכן שההחלטה לגבי הגדה המזרחית לא תוכל להתקבל ברוב רגיל. למה רק ברוב של 75%?

אני רוצה להוסיף שני עניינים אחרים.

השר מ' גור:

מה עם סיני?

שר המשפטים ד' מרידור:

ראשית, רבותי, בקווי היסוד של הממשלה הזאת נאמר, שלא יחול שינוי בריבונות של ישראל בתוך תקופת כהונתה של הכנסת הזאת. זה טעם מספיק לממשלה הזאת לבקש שלא לקבל את ההצעה שהוצעה כאן, ללא קשר להשקפות האישיות של חברים שונים הנמצאים באולם, ואולי גם אלה שמדברים עכשיו או דיברו קודם.

היו"ר ג' גדות:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעת חוק ק"א: הצעת חוק שטח המדינה וגבולותיה, התשמ"ט — 1989 — מאת חבר הכנסת רפאל איתן. אל הדוכן, בבקשה.

רפאל איתן (צומת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מוזר הדבר שנושא כזה, של שלמות גבולות המדינה עדיין נתון לוויכוח, ומסוכן מזה — למיקוח.

הצעת חוק זו נועדה להקשות ואף למנוע כל שינוי בגבולות המדינה כתוצאה ממיקוח פוליטי או לחץ חיצוני. לביצוע שינוי יידרש רוב מכריע של חברי הכנסת. לפי הצעתי, לפחות 100 חברי הכנסת צריכים להסכים לשינוי בגבולות או בשטח המדינה.

יש בעיה בסעיף 2 להצעת חוק זו. היישוב תל-אור הוא כשטח ירדן. התכרר שהממשלה הבריטית הסכימה להקים שם שיכון לעובדי מפעל החשמל על-שם רוטנברג, וסעיף זה מוסר, כי זה לא נמצא כשטח המנדט הבריטי.

אני פונה לשר המשפטים, המייצג את הממשלה בנושא זה, שישכיר מדוע צריך להתנגד, או מדוע הוא יציע להסיר מסדר-היום הצעה הנוגעת לשלמות גבולות המדינה. אם מסירים את ההצעה, משמע שמסכימים מראש שאפשר להתווכח ולהתמקח על גבולות המדינה, וזה יכול להיות סימן ברור לכל מי שרוצה לכרסם בנו, שהוא יכול לעשות זאת. תודה רבה.

חוכרת ד', ישיבה ק"ג

— הצעת חוק שטח המדינה וגבולותיה: הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — כוררות לפי דרישת הנפגע) —

שטח המדינה וגבולותיה, התשמ"ט—1989, מי שמבקש לחמוך בהצעתו של חבר הכנסת רפאל איתן יצביע בעד, ומי שמבקש להסיר אותה מסדר-היום יצביע נגד. אנוני עוברים להצבעה. זו הצבעה מס' 7.

ה צ כ ע ה	
כעד ההצעה להעביר את הצעת	
החוק לוועדה	— 3
כעד ההצעה להסיר את הצעת	
החוק מסדר-היום	— 28
נמנעים	— 1
ההצעה להסיר מסדר-היום הצעת חוק שטח	
המדינה וגבולותיה, התשמ"ט—1989,	
נתקבלה.	

היור"ג ג' גדות:

חברי הכנסת, 3 בעד, 28 נגד, נמנע 1. אני קובע שהצעת חוק זו לא נתקבלה.

היור"ג ג' גדות:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק

יב. הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — כוררות לפי דרישת הנפגע),

התשמ"ט—1989 *

(הצעת חבר הכנסת א' פורז)

היור"ג ג' גדות:

לה זמן לטפל בכרטיס חשוכים אחרים, כמו תיקים פלייטים. לא אחת ראיתי בבית-המשפט, שהצדדים מגיעים לדיון והשופט מפציר בהם, ממש מתחנן לפנייהם: תלכו לבוררות. בדרך כלל, כשהעניין לא נוח לאחד הצדדים, הוא אומר "לא", ואז העסק הזה נגנר ונגרר.

אני מציע לאפשר לנפגע כתאונת דרכים לכפות על חברת הביטוח את הליך הבוררות: דהיינו, כאשר הנפגע מוכן לבוררות, חייבת חברת הביטוח להסכים לבוררות. אינני חושב שבמקרה זה יש פגיעה בעיקרון של חופש או העדר חופש, כביכול, משום שהביטוח הוא ביטוח חובה. הנפגע חייב לבטח את עצמו בחברת הביטוח. אין לו זכות שלא לבטח את עצמו. בצד חובתו של הנפגע לבטח את עצמו, קיימת חובת חברת הביטוח להסכים לבוררות, אם הנפגע רוצה בכך.

אני גם מציע, שבמקרים כאלה יהיה לבית-המשפט המחוזי הערעור מאוחר במקצת. הווי אומר, בדרך כלל בבית-המשפט המחוזי, כערכאה הבודקת פסקי בורר, הברדיקה היא מצומצמת. במקרה הזה, רחבה יותר האפשרות שפסק הבוררות יהיה רחב הרבה יותר.

שוחחתי עם שר המשפטים בעניין הזה. אני מניח שהוא ידבר אחרי ויאמר, שההצעה לגמרי לא-רעה, אבל הוא יציע להסיר אותה או לעכב אותה משום שמשרד המשפטים מינה ועדה בראשותו של כבוד השופט ברנזון לטיפול בסוגיה המורכבת של פיצויים לנפגעי תאונות דרכים.

כאן אני רוצה לומר, שאינני מזלזל כלל בוועדה של השופט ברנזון. אני יודע שבנושא הכאוב הזה הועלו במשך השנים הצעות רבות ומגוונות. היו הצעות להעביר את זה למוסד לביטוח לאומי. גם זאת הצעה. היו הצעות שונות, ואינני

עניין שני הוא מעשי יותר. מהו המצב החוקי היום? היום, על-פי פקודת סררי השלטון והמשפט, סעיף 11(ב), שהתקבל מייד לאחר מלחמת ששת-הימים, רשאית הממשלה לקבוע בצו, שאמשפט, השיפוט והמינהל של המדינה יחולו בכל שטח שהממשלה תקבע, בכל שטח של ארץ-ישראל שהממשלה תקבע.

אני מוכרח לומר, שזה הסדר נוח יותר. די שיהיה רוב בממשלה להחליט כזאת, והמשפט, השיפוט והמינהל יחולו. אינני חושב שהסדר של חקיקה בכנסת עדיף. לו היתה הצעת החוק שמציע לנו חבר הכנסת איתן מקובלת לפני 23 שנים, היינו שגבולות המדינה נקבעים בחוק, ואי-אפשר לשנותם אלא ברוב של 75%, מי יודע אם היה מתקבל חוק רמת-הגולן, מי יודע אם היתה עוברת ההחלטה על החלת המשפט, השיפוט והמינהל על ירושלים, ומי יודע מה יהיה דינן של החלטות שיתקבלו כעתיד.

מן הטעמים האלה, אדוני היושב-ראש, אני מבקש מהבית שלא לקבל את הצעתו המעניינת של חבר הכנסת רפאל איתן ולהשאיר את המצב החוקי כפי שהוא כיום. תודה רבה.

היור"ג ג' גדות:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק

רבותי חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצעת חוק קל"ח, הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — כוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט—1989 — מאת חבר הכנסת אברהם פורז. בבקשה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חלק ניכר ביותר מהתיקים האזרחיים המוגשים לבתי-המשפט אצלנו הם תביעות המוגשות בקשר לתאונות דרכים, וחל עליהם חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים.

חוק זה הוא חוק מודרני ומתקדם: כבר לפני למעלה מעשר שנים הוא הטיל אחריות מוחלטת על חברת הביטוח המבטחת את הרכב הפוגע, ובמקרה שהנהג הוא הנפגע, גם אז האחריות היא מוחלטת. זאת אומרת, השאלה האם יש חבות לשלם לנפגע איננה מתעוררת כלל, והשאלה היחידה המתעוררת היא, כמה כסף יקבל הנפגע או איזה פיצוי יקבל הנפגע.

הכוונה היתה, שעל-ידי ביטול העניין הזה, של עצם האחריות, יקוצרו הליכים. אך, למרבה הצער, הדבר הזה לא עלה יפה, ועד היום סותמים תיקים בקשר לפיצויים לנפגעי תאונות דרכים את מערכת בתי-המשפט. כפי שציינתי קודם, אחוז ניכר מאוד מהתיקים הנמצאים בבתי-המשפט הם תיקים מהסוג הזה. מי הוא הסובל העיקרי? הסובל העיקרי הוא, בדרך כלל, הנפגע, שבמקום לקבל את הפיצוי המגיע לו מייד, הוא צריך להמתין לפעמים שנים רבות בתור, עד שיגיע עניינו לבידור.

גם המערכת המשפטית סובלת, משום שהיא נסתמת על-ידי התיקים האלה. היא לא מסוגלת לתפקד כיארת, ואין

* נספחות.

יסולח לי אם אומר בכל זאת כמה דברים לגופו של עניין. העומס בכתיהמשפט הוא, כידוע, רעה חולה. לא ירשתי אותו ואינני מוריש אותו. זה העומס הקיים. נדמה לי, שבזמן האחרון נעשו כמה צעדים המפחיתים את העומס. אין בזה די. התוצאות אינן מושגות בן-לילה, אבל על כך נדבר בהזדמנות אחרת, לא היום.

אין ספק, שאחת הסוגיות הקשות הנדונות בכתיהמשפט ונמשכות לעתים זמן רב מדי היא סוגיית הפיצויים שאנשים שנפגעו כתאונות דרכים מבקשים. יש בתימשפט, שבהם כרבע מכלל התביעות הן תביעות מסוג זה.

מאז שנת התשל"ה—1975 שינה המחוקק את מערכת החוקים, ועם קבלתו של חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, אין עניינים שונים הנכרכים בדרך כלל כתביעה כזאת צריכים עוד הכרעה שיפוטית. אין צורך להוכיח את האשם. אפשר לקבל חוות דעת רפואית שתחייב את הצדדים. אחוז הנכות הנקבע על-פי התקנות של הביטוח הלאומי גם הוא בעל משמעות, ונשאלה השאלה, האם אפשר להוציא את עניין הטיפול הזה מתוך בתיהמשפט, ובכך לעשות שני דברים: ראשית, לזרז את הדיון בתביעות האלה של נפגעי תאונות הדרכים; ושנית, להקל את העומס הכללי שעל המערכת ובכך לזרז טיפול בתביעות אחרות, חשוכות לא פחות, לפעמים יותר, המתעכבות בכתיהמשפט.

בעניין הזה מוצעים פתרונות שונים. פתרון הבוררות המוצע כאן הוא אחד מהם. פתרון אחר הוצע בזמנו על-ידי ועדה בראשות המורכבות העליון, היום השופט בהימוס, צבי ברנזון, שקדמה לחקיקת החוק, ב־1975, והוא: לקבוע ועדות לקביעת פיצויים, בין במסגרת הביטוח הלאומי בין מחוץ למסגרת זאת, ובכל אופן להוציא את העניין הזה בעיקרו ממסלול בתיהמשפט אל מסלול מינהלי-מקצועי.

הסוגיה כבדה וקשה. אסביר בקצרה נקודות שונות העולות אגב דיון בסוגיה זו. לפני שאסביר אומר, שמפני קשיותה של הסוגיה ומפני המורכבות שלה, לא חשבנו לנכון להחליט בדבר אגב אורחא, ומינתי יחד עם שר האוצר, או שר האוצר ואני מינינו ועדה ב־1 במרס 1989, ועדה ציבו הרעיון לעשות זאת באמצעות המוסד לביטוח לאומי. הוועדה בראשות השופט ברנזון קיימה כמה ישיבות, מספר רב של ישיבות. היא מסיימת ממש בימים אלה את שמיעת העדויות. נאמר לי, שבתוך חודשים ספורים ביותר היא אמורה לגבש את המלצותיה ולהגישן לשר האוצר ולי, כדי שנדון בהן.

מה הן הבעיות? — לא פשוט לומר לשני מתדיינים בביתמשפט: אתכם לא ייעשה משפט צדק על-פי החוק; אתכם אנחנו מחייבים ללכת לבוררות. האם אין זו, תסלחו לי על הביטוי, זכות יסוד של האדם, שעניינו יבורר על-פי החוק של המדינה? האם אפשר לחייב אותו ללכת לבוררות גם כשאין הוא רוצה בכך? — זו שאלה אחת, לא קלה.

שאלה שנייה — מטבע הדברים, בוררות עולה הרכה כסף. שכר הבורר גבוה מאגרת בתיהמשפט, ולפעמים גבוה הרכה מאגרת בתיהמשפט. האם ראוי לחייב את הצדדים לשאת בשכר כזה?

שאלה שלישית — הבורר, יהיה הוא עורך-דין או משהו אחר, איננו חייב ככל הנראה לפסוק על-פי החוק. יכולה להיות תביעה של אדם שנפגע, חס וחלילה, והוא קוודרה-פלג, משותק בכל חלקי גופו. הבימה של מיליונים, והיא תיפסק בלא שיהיה פסק-דין מפורסם, והימה פורסם עם נימוקיו? אולי יהיו

יודע מה תאמר ועדת-ברנזון. אני יודע דבר אחד בלבד: תהא החלטתה של ועדת-ברנזון אשר תהא, ככל מקרה משהו ייפגע. אם תהיה פגיעה בעורכי-הדין, אם תהיה פגיעה בנפגעים, ואם תהיה פגיעה בחברות ביטוח — על הסיפור הזה ועל מסקנות הוועדה יתנהל דיון במשך תקופה ארוכה מאוד. גם כאשר יסתיים הדיון הזה, עד שתדון בכך ועדת שרים לענייני חקיקה ועד שתביא הממשלה לפנינו חוק, העניין הזה יכול להימשך תקופה ארוכה מאוד, אפילו שנים.

אביא דוגמה מהה ששרה בשבוע שעבר, ופה אני מוכרח לציין לשבח את שר המשפטים. עם כניסתי לכנסת העלית כהצעת חוק פרטית את העניין הפשוט הזה, שערוורים בענייני חעבורה יישמעו בפני שופט יחיד. אתם חושבים שזה רעיון גאוני שלי? חלילה. הרעיון הזה אומץ על-ידי ועדה בראשות השופט לנדוי בשנת 1980. במשך תשע שנים לא קרה עם זה כלום.

לכן אני אומר לך, אדוני שר המשפטים: אחרי שוועדת-ברנזון תגיד את שתגיד וכל האינטרסנטים למיניהם יאמרו את דברם, יתחולל מחול שדים ויעברו שנים עד שיגיעו לתיקון, כי יש פה אינטרסים רבים מאוד. מה שאני מציע זה תיקון קטן, שאינו פוגע. אם תחליט הוועדה בראשות השופט ברנזון, נניח, להעביר את כל התביעות למוסד לביטוח לאומי, מי שיהיה אז בצמרת — או תביעות חדשות יעברו למוסד לביטוח לאומי. הוועדה תחליט על איזה טריבונל. הוועדה תחליט על איזה פתרון. כל פתרון יהיה מקובל, משום שההצעה שלי איננה פוגעת בשום צורה שהיא בפתרון הקבע לעניין הזה.

אני רק אומר מה יכול להיות טוב בהצעה שלי אם היא תתקבל מחר בבוקר. כמה עשרות אלפי אנשים, שיש להם תביעות חלויות ועומדות בבית-המשפט, יבואו לבית-המשפט ויאמרו: אנחנו רוצים ללכת לבוררות. אלפי תיקים התלויים ועומדים וסותמים את מערכת בתיהמשפט יעברו לבוררות. הבוררות תתנהל, הם יקבלו את מה שמגיע להם. אני מניח שחלק גדול מהם, אגב הליך הבוררות, אפילו יתפשרו עם מי שצריך להתפשר אתו, ומערכת בתיהמשפט תוכל לנשום.

עניין התביעות התלויות ועומדות הוא אחד הדברים שמתרעמים עליהם, וגם לך לא יניחו, אדוני שר המשפטים, משום שכשר משפטים חדש, בשנה הראשונה, יאמרו לך: ירשת את זה. גם בשנה השנייה תוכל אולי לומר שירשת את זה. מה תגיד אחרי שלוש-ארבע שנים, כשאזרח המחכה לקבל פיצוי על נכות עדיין יצטרך להמתין ארבע וחמש שנים? מה תאמר, שמשרד האוצר לא נתן לך תקנים? זה לא יועיל לך.

אני יודע שמחמת כבודה של הוועדה החליטה ועדת שרים לענייני חקיקה שלא לקבל את ההצעה. אבל ההצעה היא טובה. ההצעה תשחרר את בתיהמשפט. ההצעה תעשה צדק עם הניזוקים. על כן אני מציע לאשר אותה ולהעביר אותה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת אברהם פרוז. רשות התשובה לשר המשפטים, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, גבירתי ורבותי חברי הכנסת, חבר הכנסת פרוז עשה היום עבודה כפולה. קודם הוא הסביר את הצעתו, אחר כך הוא הסביר מה אני אשיב, וכסוף הוא גם השיב על תשובותי שתובות מוחצות כאלה, שנשאר לי אפוא רק לקודר קידה ולרדת מן הבימה.

פסקי-דין שונים של בוררים שונים באותם עניינים, או בעניינים דומים. גם זאת שאלה לא קלה, גם בה צריך להכריע.

יש שאלה נוספת. אם אנחנו מקנים לנפגע זכות לתבוע בבוררות, מדוע לא נקנה אותה גם לחברת הביטוח, לנחבע על-ידי אותו נפגע? מדוע זה צריך להישאר חד-צדדי?

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
 שוועדת החוקה, חוק ומשפט תשב על זה.

שר המשפטים ד' מרידור:

לכן, חבר הכנסת פרוז, הבטחתי לעצמי שלא להאריך, אני לא זוכר אם הבטחתי זאת בקול רם, ואני מבטיח זאת עכשיו גם בקול רם. העניין הזה יכול להיות נדון כאן שעות ארוכות, הוא מעניין מאוד. אינני חושב שזה ראוי, גם בגלל הדרך שנקטנו — הקמת הוועדה הבורקת, המסיימת את בדיקתה ממש בשבועות אלה. אני מקווה שבתוך חודשיים-שלושה חודשים היא תגיש מסקנות לשר האוצר ולי. ואם מותר לי לומר, גם בגלל כבודה של הוועדה בראשותו של שופט בית-המשפט העליון לשעבר, השופט ברנזון.

אני מבקש בקשה מיוחדת מחבר הכנסת פרוז. על-פי סעיף 137(א) לתקנון, אם חבר הכנסת פרוז יסכים, אפשר להשהות את ההצבעה. הייתי מבקש ממנו להשהות את ההצבעה על הצעתו למשך כחודשיים, ואם כעבור חודשיים יחברר שהוועדה לא סיימה את דיוניה — אני לא אבקש ממנו להשהות אותה שנית. אם הוא יסכים לכך, אני חושב שנעשה בכך גם דבר נכון וגם דבר מכובד. עד כאן.

נאוה ארד (המערך):
 תקבל את זה.

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת פרוז, אנא בטובך, שב נא.

חברי הכנסת, על-פי תקנון הכנסת, בשעה שהשר — זו זכותה של הממשלה בלבד — מציע לחבר הכנסת הצעה שכזאת, יכול חבר הכנסת להשיב רק בהן או בלאו. אם הוא ייאות — הרי נדחה את ההצבעה, ייתם הדיון ונדחה את ההצבעה. אם הוא יסרב — אכן נסרב. מהי תשובתך, חבר הכנסת פרוז?

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
 אני מבקש לקיים את ההצבעה היום. אני מבקש להסביר למה.

היו"ר ג' גדות:

אתה לא מסביר דבר.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
 יש לי זכות תשובה.

היו"ר ג' גדות:

אתה ניאות או מסרב?

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
 מסרב.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לכבוד השר.

שר המשפטים ד' מרידור:

אם כן, אציע, לצערי, להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר ג' גדות:

תודה, כבוד השר. בבקשה התייחסותך, חבר הכנסת פרוז.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
 רבותי, חברי הכנסת, אנחנו מדברים היום על קריאה טרומית. ועדת החוקה, חוק ומשפט תחיל לדון בזה. אני מתחייב בזה, שאם תוך כדי העברת העניין לוועדת החוקה, חוק ומשפט יסתבר — — —

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת פרוז, אני קוטע אותך בעניין ההליך. לא קיים הליך כזה. זאת אומרת, כשהעניין עובר לוועדה, דין העניין כמה שנדון בוועדה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 הוא יכול לקחת חזרה בכל שלב.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):

בסדר. אבל אני יכול בהחלט לבקש מיושב-ראש הוועדה, לכוא ולומר לו שלא אבקש ממנו להביא את החוק לקריאה ראשונה ולסיים אם באמת בתוך פרק הזמן שקבע שר המשפטים, דהיינו בתוך חודש או משהו, יהיו מסקנות ועדת-ברנזון.

שר המשפטים ד' מרידור:

בתוך חודשיים-שלושה חודשים.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):

חודשיים. אבל אם יסתבר שהטיפול בחוק נמשך ונמשך, מדוע לא תחיל בינתיים ועדת החוקה, חוק ומשפט להכין את החוק הזה? אני פשוט חושב על אותם אלפי נפגעים שממתנים שנים לבירור. אני גם יודע, שאחרי פרסום מסקנות הוועדה — שוב ייקח העניין הרבה מאוד זמן.

לכן אני מבקש, אדוני, לאשר את ההצעה. אם יקרו בינתיים דברים טובים עם משרד המשפטים והוועדה — אני אהיה הראשון שישמח על כך.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת פרוז. חברי הכנסת, אנחנו יוצאים לדרך ההצבעה. מי שהוא בעד הצעת החוק של חבר הכנסת פרוז יצביע בעד. מי שהוא בעד בקשת השר, להסירה, יצביע נגד. חברי הכנסת, נא להצביע. זו הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה 12 —

בעד ההצעה להסיר את הצעת

החוק מסדר-היום 4 —

נמנעים 1 —

ההצעה להעביר את הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — כוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט—1989, לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר ג' גדות:

חברי הכנסת, כ-12 קולות בעד, 4 נגד ונמנע אחד אני קובע. כי הצעת החוק קל"ח, הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — כוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט—1989, הועברה לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

יג. הצעת חוק הפרשנות (תיקון — תקציב), התשמ"ט — 1989 *
(הצעת חבר הכנסת י' ביבי)

כאן, כהבדל אחד. כפעם הקודמת אמרתי שעמדת הממשלה היא חופש הצבעה. הפעם אינני אומר זאת. הצעתו של חבר הכנסת ביבי פורשה היטב על-ידו. ההצעה נראית לממשלה הצעה מועילה ונכונה. גם אם יש הערות שונות לגבי ניסוח ההצעה המובאת לפנינו, התופעה שעליה הצביע חבר הכנסת ביבי היא אכן תופעה בלתי רצויה, בלתי מתאימה ומוזיקה. לכן אשמח, אם יאות הבית להעביר את הצעתו של חבר הכנסת ביבי לדין בוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה לשר המשפטים. אני מכין שאין התנגדות להצעת החוק, ואנחנו ניגשים להצבעה. חבר הכנסת ביבי, לאיזו ועדה אתה רוצה להעביר את החוק?

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):
לוועדת הכספים.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אנחנו ניגשים להצבעה מס' 9.

ה צ ב ע	
בעד ההצעה להעביר את הצעת	
החוק לדין מוקדם בוועדה	10 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
ההצעה להעביר את חוק הפרשנות (תיקון — תקציב), התשמ"ט — 1989, לדין מוקדם בוועדת הכספים נתקבלה.	

היו"ר ג' גדות:
אנחנו עוברים לדין בהצעת חוק שמ"ח, הצעת חוק הפרשנות (תיקון — תקציב), התשמ"ט — 1989, מאת חבר הכנסת יגאל ביבי. בבקשה.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):
כבוד היושב-ראש, מכובדי השר, כנסת נכבדה, מצד אחד נקבעו בחוק הוראות כדבר דרך אישורם של תקציבי גופים סטטוטוריים מסוימים, אך מצד שני אין בחוק הוראה כללית, המתנה הוצאה כספית מכספי הגוף הציבורי בקיומו של תקציב שנתי המרשה אותה.

אביא דוגמה. רשות השידור פועלת ומוציאה כספים זו השנה השנייה בלי שאושר תקציבה כנדרש. לא יכול להיות מצב, שבו גוף ציבורי, שהחוק קובע את האופן שבו הוא צריך להוציא את הכספים, מצפצף על הוועדות, על הכנסת, ובמשך שנתיים פועל בלי תקציב מאושר. כפקודת העיריות נאמר: כל זמן שלא אושר תקציבה של הרשות המקומית, יוציאו אחד חלקי שנים-עשר מהשנה החולפת. הוראה זו מדרבנת את הרשות לאשר את תקציבה. הצעת החוק שלי, אם תתקבל, תוכל לתקן את העוול ואת האי-סדר השורר בתחום זה. אני מבקש מחברי הכנסת לתמוך בהצעה הטרומית, ואין לי ספק שהיא תגרום לכך שגופים סטטוטוריים יפעלו לפי החוק, בצורה מסודרת, ולא יצפצפו על הכנסת ועל ועדותיה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה לחבר הכנסת ביבי. שר המשפטים מבקש להשיב. בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:
אדוני היושב-ראש, גבירתי ורבותי חברי הכנסת, זו לי פעם שנייה היום שאני מבקש להביע הסכמה להצעה שהוצעה

יד. הצעות לסדר-היום
החלטת היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין את ראשי הבנקים בקשר לוויסות מניות הבנקים

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, החלטתו של היועץ המשפטי, שלא להעמיד לדין פלילי את מנהלי הבנקים וראי-החשבון, שהיו מעורבים בפרשת ויסות מניות הבנקים, מעמידה ככל החומרה את השאלה, האם בישראל קיים שלטון החוק או שלטון הבנקים. היועץ המשפטי, בהחלטתו, משיב על שאלה דוקרת-עניינים זו, שהבנקים ואילי ההון ועושי-דברם הם כנראה השולטים בארץ.

פרשת ויסות מניות הבנקים, שפרצה באוקטובר 1983, עלתה למדינה ולציבור 8 מיליארדי דולרים, שחלק גדול מהם מצא את דרכו לכיסיהם של בעלי הבנקים ובעלי ההון הגדול. קורבנות שערורייה זאת היו עשרות-אלפי אזרחים פשוטים, שנשדרו ונגזלו על-ידי הבנקים, אזרחים שהשקיעו את חסכוניהם ואת עמלם במניות הבנקים.

שערוריית ויסות המניות סיפקה במשך 11 שנים רווחים ענקיים לנסיכי ההון ועושי דברם, והבטיחה מימון להוצאותיהן ההרפתקניות של ממשלות ישראל, ככלל אלה הוצאות צבאיות

היו"ר מ' וירשובסקי:
חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לנושא הבא בסדר-היום: החלטת היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין את ראשי הבנקים בקשר לוויסות מניות הבנקים — הצעות מס' 1762, 1763, 1765, 1766, 1769, 1774, 1777 ו-1783. רשות הדיבור למציע הראשון, חבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אולי נדחה זאת לשבוע הבא?

היו"ר מ' וירשובסקי:
חוקה עלי מצוותו של היושב-ראש, שאין לדחות הצעות הדוחות לסדר-היום. אני גם חושב שהיציעים עוד יתמלאו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה, כדרכך, אופטימי.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני גם מעוניין קצת בעניין, לפי רשימת הנואמים.

חברי הכנסת, אלפי אזרחים נחבעים לדין על פיגור בתשלומי מסים, על אי-יכולתם לעמוד בהתחייבויות, כי חיייהם נהרסים מבחינה כלכלית וחברתית כעונן מדיניות הממשלה.

דן תיכון (הליכוד):

אני שואל את היושב-ראש, מה יהיה אם יעזבו שני חברי הכנסת הנמצאים כאן את האולם?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
קרה שדיברתי לפני אחד.

דן תיכון (הליכוד):

לפני אפס, מניסיוןך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה לא היה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

היושב-ראש נמצא כאן תמיד, וגם השר המשיב נמצא כאן בדרך-כלל.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
קורה שהשר המשיב לא נמצא.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

חברי הכנסת, מאות אזרחים ערבים בישראל הם קורבן מדיניות הממשלה, מדיניות האפליה הלאומית, הפוגעת בזכויות האזרח ורומסת את הצדק שעליו מדבר היועץ המשפטי, כשמאות שוטרים ובתי-משפט מופעלים כיעילות להרוס בית המשמש גג למשפחה, לעקור אדם מארמנו. מאות מוחזקים לשווא בבתי-הסוהר, והיועץ המשפטי אינו מתערב כדי לעשות צדק ולהבטיח את טובת הציבור. מאות מעונים ומוכזים בחקירות המשטרה, ואין צדק ואין דין.

וכאן, למרות המלצת ועדת חקירה משפטית, למרות המלצת פרקליטות מחוז תל-אביב, היועץ המשפטי פוסק חנינה לרוסי חוק ולרומסי צדק ולשוודים בצהרי-היום, מפני שהם בעלי המעמד והשררה והכוח.

שומר החוק מספר אחת במקרה הזה פועל לפי המידה הפסולה — חוק אחד לעשיר וחוק אחר לעני.

החלטתו של היועץ המשפטי לוותר על העמדתם לדין של מנהלי הבנקים, האחראים לפרשת ויסות מניות הבנקים, היא שערוייה ציבורית, ביזוי לחוק ולמשפט, ויש צורך בשנויה כדי להעמיד אותם למשפט. כמתבקש עליי ועדת החקירה. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת טובי. הצעה באותו נושא לחבר הכנסת חיים אורון. בבקשה.

דן תיכון (הליכוד):

מי אחריו?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אחריו ידבר, אלא אם כן האדם המלא עכשיו תפקיד מסוים יוחלף, חבר הכנסת דן תיכון.

דן תיכון (הליכוד):

אני מוכן להחליף אותך.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת חיים אורון, בבקשה.

גדולות. וכל זה על חשבון המון אזרחי המדינה, שהשקיעו במניות הבנקים והיו קורבנות התחבולה הגדולה.

ועדת החקירה המשפטית, הידועה בשם ועדת-בייסקי, הוקמה בינואר 1985 נוכח הסערה הציבורית שקמה, נוכח מעט גילויי השחיתות, השקר, המניפולציות והרמאות שהתגלו בפעילות מושכי החוטים ומנהלי הבנקים והאחראים למערכת הפיננסית, לא מתוך העדר שיקול דעת או טעות בשיקול דעת, אלא מתוך חשבון קר להונות את הציבור להפקת מקסימום רווחים למעטים על-חשבון הרבים.

אחרי חקירה ממושכת ומקיפה הגיעה ועדת-בייסקי למסקנה, שיש להעמיד את ראשי המערכת הבנקאית לדין. מדובר בעבירות חמורות ביותר, מדובר בהטעיית לקוחות, בתרמית, ברישום כוזב במסמכי תאגידים ועוד.

בעקבות מסקנות ועדת-בייסקי דנה בעניין פרקליטות מחוז תל-אביב, גם המשטרה, וביחד המליצו להעמיד לדין את מנהלי הבנקים ורואי-החשבון, שהיו מעורבים בפרשת הויסות, בפרשת גול הציבור. שמונה חודשים שקל היועץ המשפטי את ההמלצה להעמיד את מנהלי הבנקים לדין, ואחר-כך החליט: לא.

היועץ אומר, שהנחו אותו עשיית צדק וטובת הציבור. נשאלת שאלה נוספת, לא איזה צדק מדובר? למי ייעשה צדק? לאלה שנגזל מהם כספם לטובת לווייתני הבנקים, לטובת המניפולטורים במניות, או לאזרחים הקטנים שהאמינו ביועץ הבנקים, ובמקרים רבים היה ייעוץ של רמאות כיודעין, ובגלל זה נגזל חלק גדול מחסכונותיהם? האם אין הדיבור על עשיית צדק מגוחך? טובת איזה ציבור מחפשים כאן? האם 8 מיליארדי הדולרים, שהמדינה שילמה כדי לחפות על פשעי מנהלי המערכת הפיננסית בישראל, אינם נוגעים לטובת הציבור?

נימוק מזור מעלה היועץ המשפטי כדי לוותר על העמדת אנשים אלה לדין. הוא אומר: "הפכתי בכעיה זו שוב ושוב, ובאתי לכלל מסקנה כי חלק ניכר מהאשם רובץ לפתחן של רשויות המדינה, משרד האוצר, הממונים על שוק ההון, בנק ישראל, הפיקוח על הבנקים והרשות לניירות ערך והבורסה, ואלה לא מילאו את חובתם כראוי והביאו מתוך כך על המדינה את משבר המניות". בזה מאשר היועץ המשפטי, שבפרשת ויסות מניות הבנקים וכל הנובע ממנה אשמות זרועות הממשל השונות, שחברו עם מנהלי הבנקים כדי ליצור את תרמית הונאת הציבור וגזילתו, כדי לקדם מדיניות בשירות בעלי הממון במדינה זו ובשירות מדיניותה הנפסדת של הממשלה. היועץ המשפטי מאשים, ובצדק, גורמים רשמיים, גורמי מדינה וראשי רשויות ממלכתיות, ששיתפו פעולה עם המערכת הבנקאית ועם מוסדות פיננסיים, כדי ליצור ולנהל את מערכת ויסות המניות להנאתם של בעלי ההון, כאשר הקורבן הוא מאות-אלפי אזרחים חוסכים. היועץ המשפטי אומר בפירוש, כי גורמים רשמיים, גורמי מדינה, פעלו בשירות המערכת הבנקאית ובעלי ההון הגדול וכפפו את מנגנון המדינה לקידום האינטרסים החומריים שלהם.

פרשה חמורה זו שופכת אור על הקשר המסועף הקיים בין מנגנון המדינה ובין בעלי ההון, הפועלים ומתנהגים כבעלי-הבית האמיתיים של המדינה. ואם כך הדבר, ואם יחד עם מנהלי הבנקים אשמים אנשים העומדים בראשות זרועות השלטון, מדוע לא יישאו גם אלה באחריות וייתנו את הדין? השאלות הן נוקבות, והציבור תובע תשובות.

גם מי שחושב ואומר את מה שאני אומר עכשיו פעם נוספת: שר האוצר דא ושר האוצר שקדם לו, וזה שקדם לו, וכל מנגנון הפיקוח ומנגנון הרושיות הנוגעות לזה — כולם היו שתפים לטירוף הגדול הזה, ככל זאת, כבוד השר, נשאת השאלה בעינה. על-פי קביעת דוח-בייסקי, על-פי תחושת הציבור — אם כי יש גם מי שחושב שהם לא בעלי האחריות העיקרית, ולא כתובת ישירה ובלעדית לכל הטענות, וגם מי שלא אחת התקומם נגד אווירה של ציד-מכשפות המתנהלת כלפי אותו מגזר של בנקאים — יש חששות וחשדות לכאורה, שהיתה חובה למצות ולברר אותם על-ידי מיצוי ההליך המשפטי בכית-המשפט.

המחיר של עיני הדין, שהיועץ המשפטי מכר בו, וגם של הזמן שעבר מאז, מתגמד מול התחושה הקיימת בציבור. שיש קבוצות חזקות שהן מחוץ לעניין הזה, שהשיקול הציבורי היה פה מרכזי עד כדי כך שהוא אמו: אל תיגע בהם.

מתוך ההחלטה הזאת עולה מסר חמור מאוד מבחינה ציבורית. גם אם ניתן אולי, מתוך עיון מפורט בחוות הדעת של היועץ המשפטי ומתוך בדיקה של כל פרטי הפרטים של דוח-בייסקי לגופם, להביא את החלטת היועץ המשפטי, המסר הציבורי, ההופך להיות מסר נורמטיבי בחברה הישראלית, הוא שיש מערכות של כוח, שיש מערכות שלטוניות, שיש מערכות שיש להן השפעה עצומה על גורלם של חלקים גדולים מאוד בציבור, והן יוצאות נקיות.

איני רוצה לחזור לסיפור הש"ג ממחנה-גיבור, אבל הולכת ומתחזקת בציבור התחושה הזאת, גם אם היא איננה מדויקת לחלוטין. על היועץ המשפטי היתה חובה לשקול את השיקול הזה כאחד השיקולים המרכזיים בתוך ההתפתחות שהחלטה הזאת מכביאה אתה.

אחרי הכול — והיום אין על כך ויכוח — מדובר במשבר הכלכלי החמור ביותר שהתרחש במדינת ישראל מאז ייסודה. אני יודע שהיום, כחלק מוויכוח אחר, הוויכוח בדבר גורלם של הבנקים, עולה ככל פעם המחיר של המשבר הזה, כי יש מי שרוצה לשכנע את הציבור, שצריך למכור את הבנקים בצורה מסוימת ולא אחרת, והוא מדבר היום על 8 מיליארדי דולרים. אם זה 7 מיליארדי דולרים או 8 מיליארדי דולרים — ואני יכול לתאר לעצמי, חבר הכנסת דן תיכון, שמישהו מסוגל לעשות חשבון עם היוונים קדימה ואחורה, שיעלה את הסכום לסכום גדול עוד יותר — בכל מקרה, מדובר בסכום עתק. הסדר המנינות, שהמשלה החליטה עליו, יחד עם חלקים גדולים מתוך הבית הזה, פתר בעצם את הבעיה של הנזק הגדול שנגרם לבעלי המניות.

ההחלטה שנתקבלה השבוע על-ידי היועץ המשפטי לממשלה מצטרפת לרצף מתמשך של החלטות שגררות, שהגדולה והחמורה שבהן היו עצם הרויטות וההתעלמות ממנו, ובשלב מסוים הדרבון שלו והשתופות אתה. השגיאה הנוראה השנייה היתה הסדר מניות הבנקים, ומה שמוצג היום כהגנה על כספי המדינה הוא בעצם הגנה על כספי מדינה שניתנו לבעלי המניות. זה מה שהיה באותה תקופה. היו הצעות להסדר מניות שונה, איני רוצה לחזור לכל הוויכוח שהיה אז. היום נוספה על כל החלטות הללו החלטה שגויה חמורה מאוד.

אני מודה ומתוודה: הקריאות לפיטוריו של יועץ משפטי, או של אדם נכמדם ובתפקיד כזה, אינן מקובלות עלי. אני מציע לחברי הנכמדים עכשיו בפקקים פוליטיים להיזהר כלשונם בשאלות מן הסוג הזה. אבל החלטותיו של אדם כזה, אופן תפקודו, הם נושא מרכזי, הראוי לביקורת ציבורית כל

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אדוני היושב-ראש, כבוד השר, חברי הכנסת, מתברר שאורך-חיי המדף של שערווייה ישראלית קובנציונלית הוא קצר מאוד. והכנסת הזאת היא אחת ההוכחות לכך. יש לי הרגשה, שלו היה הדיון בנושא זה מתקיים שלשום, או אתמול, היתה מידת הנוכחות באולם שונה. היום זה כבר לא סיפור.

לצערי הרב, אין שום קשר ויחס בין מידת העניין שהנושא שמדובר בו זוכה לה — וזה אינו נכון רק לגבי הנושא שהוא היום על סדר-היום — לבין מידת העניין ורצינות העיסוק גם של הבית הזה וגם של המעשיות, והדרך כולל, יש כנראה איזה קשר הדדי והפריה הדדית בין שני המרכיבים האלה לפחות.

לא יעזור שום דבר. הטראומה של מה שנקרא "פרשת ויסות המניות" תישאר אחת הטראומות החברתיות-הכלכליות-התרבותיות הקשות של החברה הישראלית תקופה ארוכה מאוד. לא ניתן להתגבר עליה לא באמצעות חקיקה, לא באמצעות ועדת חקירה. אפילו התקבלה על-ידי היועץ המשפטי לממשלה החלטה שונה, והיו מעמידים לדין אנשים אלה או אחרים — זוהי אחת הטראומות הקשות של החברה הישראלית. כלי להיגרר יותר מדי לניתוחים בתחום של טראומות של היחיד או של הכלל אומר, שכדרך-כלל טראומות לא נפתרות והן פורצות כל פעם ממקום אחר. נראה שהחברה הישראלית תחזור מפעם לפעם גם לנושא הזה והעוסק בו.

מה שקרה השבוע בעקבות החלטתו של היועץ המשפטי לממשלה מעלה שאלה, שהיה ראוי שהכנסת תתייחס אליה. האם אותו קטע, והוא לא הקטע המרכזי, שהתחיל באוקטובר 1983 עם המפלות — ואני אומר שוב, הוא לא הקטע המרכזי, כי הקטע המרכזי הוא מה שהתרחש בסוף שנות ה-70 וה-80, שבו היתה החברה ישראלית כולה, על המערכות הכלכליות והפוליטיות והתרבותיות והחברתיות שלה, נתונה. מי שיכתוב את ההיסטוריה של הארץ הזאת יציג זאת כסמל של דברים רבים אחרים שקרו בארץ כמותן שנים, עם הריצות אל הטלפון בתקופת המילואים אל כדי לשאול מה קורה בבית, אלא מה קורה בכורסה, עם ריבוי שלטונים בימי מלחמת לבנון. כל הרויטות שכל אחד מאתנו חווה מוויית אחרת, וכולן היו חלק מהתרבות של החברה הישראלית — האם מה שקרה מאז אוקטובר 1983 היה צריך להסתיים בנובמבר 1989, בכך שהיועץ המשפטי יחליט שאין עוד עניין ציבורי והתיקים נסגרים?

לפי שאני מתייחס אל ההחלטה של היועץ המשפטי אני רוצה להגיד דבר ברור מאוד. האחריות המרכזית למה שקרה בכל מה שנקרא "ויסות מניות הבנקים" וההכרעה המרכזית על פיצוי בעלי המניות מוטלות על המערכת הפוליטית, שהיתה מודעת לדברים הללו. אני חושב, שבדוח-בייסקי יש איזו אמירה הקוללת עם המערכת הזאת. גם נמצא ההסבר הציבורי להקלה הזאת, כאילו איש ציבור ופוליטיקאי עומד לדין הבחור, והבחור בעצם יגזור את דינו. התרבות הזאת אינה קיימת בחברה הישראלית. אילו היתה התרבות הזאת קיימת בחברה הישראלית, היו פני הכנסת הזאת שונות לחלוטין — אחרי מלחמת יום-הכיפורים ואחרי מלחמת לבנון ואחרי יום-הכיפורים של המניות ואחרי האינפלציה, וכי וכי. המערכת הזאת של שכר ועונש בתחום הציבורי, כאשר מדובר באנשי ציבור — פוליטיקאים, או במי שכאילו צריך לקבל את עונשו, את שכרו מידי הבחור — המערכת הזאת איננה פועלת. מנגנון השביעיות והעשירות והתשעיות שונה לחלוטין. הוא מצליח לנטרל לגמרי את כל הממד הזה. יש מעט מאוד קשר בין המירוק הזה לבין השאלות שאנתנו עוסקים בהן פה עכשיו.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא. מה שמקובל צריך להיות, שהשיקולים והמסקנות הם הגיוניים, נכונים, צודקים ושוויוניים. אדוני חבר הכנסת יגאל הורביץ, דבר אחד צריך להיות ברור: יכול להיות דין טוב, יכול להיות דין רע, אבל צריך להיות דין אחד לכול. מה שקרה בהחלטה הזאת, חברי הכנסת ואדוני שר המשפטים, הוא שמתברר שיש דין אחד לסוג מסוים של אנשים, שהשלטון חפץ ביקרם — הוא חפץ ביקרם כי הם יקרים מאוד; הם גם עלו לציבור הרבה מאוד כסף, אבל הם גם עשירים מאוד, ויש להם השפעה בדרגים — — —

יגאל הורביץ (הליכוד):
אפשר לשאול שאלה?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא.

יגאל הורביץ (הליכוד):
אתה יודע למה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
בבקשה, תשאל, נו, תשאל.

יגאל הורביץ (הליכוד):
יש שני סוגים של יועץ משפטי לממשלה?

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא, אין שני סוגים.

יגאל הורביץ (הליכוד):
בעניין הזה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן, בעניין הזה. אדוני חבר הכנסת יגאל הורביץ, אני מוכן, שלא על חשבון פקס כנסת הזמן שלי, להוכיח לך כמה פעמים ביקרתי את היועץ המשפטי לממשלה הקודם, זמיר, על החלטות שלו. אני העליתי הצעה לסדר-היום בשאלה, מדוע לא רצה היועץ המשפטי דאו להגיש משפט גם לגבי נושא הבנקאות, והיא הוסרה מסדר-היום. לי יש רקורד נקי בעניין הזה, חבר הכנסת יגאל הורביץ, ואינני יודע אם אפשר להגיד את זה לגביך. אבל לא זה הנושא.

יגאל הורביץ (הליכוד):
— — — לגביך, הצדיק הידוע.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני לא מתיימר להיות הצדיק הידוע. אני לא מתיימר להיות אשף כלכלה ידוע. אני פשוט אורח מדינת ישראל, חבר כנסת, שחרד לשלטון החוק ורואה שללטון החוק התעוות לגנדי עיניי על-ידי ההנהגה המשפטית של היועץ המשפטי לממשלה. צריך לעשות משהו בעניין הזה.

תמיד אומרים: כולם אשמים, גם הממשלה אשמה, גם הכורסה אשמה, אשמים גם אנשים אחרים. המפקח על הבנקים, יושב-ראש הרשות לניירות-ערך או אחרים. אומרים זאת באופן סתמי וכללי ומטיחים האשמה של "כולם אשמים". מכיוון שכולם אשמים, האשמים הראשיים הם אלה, שיועדה ממלכתית כראשותו של שופט קבעה, שהם חייבים לתת את הדין מבחינה ציבורית ולכן להיות מסולקים מתפקידם, מפני שהם מסכנים את כספי הציבור. צריך גם לשאול, האם לא צריך להסיק את המסקנה שיש להעמידם לדין פלילי.

אני רוצה לשאול, חבר הכנסת יגאל הורביץ, כל עובד מדינה, כל עובד רשות מקומית שסרח, שעבר עבירה, צפוי גם

הזמן. האם תוביל הביקורת משהו גם למסקנות אישיות? אני חושב, שאנחנו צריכים להיזהר שלא לעבור קו מסוים בדברינו ובהתבטאויותינו. היום זה בנושא שניתן אולי לגבש בו הסכמה, שלכאורה, או לא לכאורה, לא תיעשה דווקא על בסיס של עמדות פוליטיות. כבר שמענו תביעות לפיטורים של אנשי ציבור או של בעלי תפקידים מסוג כזה, תביעות שהיה להן קוד ומאפיין פוליטי ישיר מאוד. אני מציע, שכולנו נטיל על עצמנו את המגבלה הזאת, ואולם מגבלה זו איננה מבטלת את הצורך לקיים דיון ציבורי חריף מאוד בנורמות הבאות לידי ביטוי כתוצאה מהחלטה זו של היועץ המשפטי.

אני מקווה שתתקבל פה ההצעה לקיים את הדיון הזה, כי מה שנתקבל בציבור כתוצאה מההחלטה הזאת הוא מסר חמור מאוד. אני סבור שחשוב שהכנסת תעשה מאמץ לפחות לאותה, שלא זה המסר שהיא היתה רוצה שיתקבל כציבור כנורמה הולכת ומתחזקת בארץ.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת חיים אורון. רשות הדיבור באותו נושא לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת דן תיכון.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרבה, הרבה מאוד, דובר בימים האחרונים על ההחלטה של היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין אותם בנקאים שהחזרו כדוח-ביסקי. כבר נאמרו הדברים בצורה חריפה וכבר הבהיר כל אחד את עצמו פעם אחת ופעמיים ושלוש פעמים. אנחנו יודעים שהסוגיה איננה פשוטה, כי כולנו רוצים שיהיה ייעוץ משפטי עצמאי ובלתי-תלוי. אבל אחרי שאמרנו את כל הדברים האלה, עומדת בעינה בעיה מרכזית ויסודית, אדוני שר המשפטים, בעיה שהיא מעבר לבעיה המשפטית, וזו בעיית האמון שהציבור נוהג כמערכת הפעלת החוק.

יכולים להיות כשירות המשפטי עורכי-הדין הטובים ביותר, החריפים ביותר והמעולים ביותר. אם אין הם זוכים לאמון הציבור, שהם משליטים באמת ובתמים ובכנות וללא היסוס את שלטון החוק, הרי כל היתר הוא משפטנות ולא שלטון החוק ולא עשיית צדק.

אני מוכרח לציין: זמן רב הייתי ממבקריו של היועץ המשפטי לממשלה הנוכחי. זה שנים חדלתי לעסוק בפומבי בביקורת על מעשיו, אבל בנוגע למעשה האחרון שהוא עשה, מעבר לתמיהות המשפטיות על ההנמקה שלו לסגור את התיקים ועל הסחבת הנוראה שהוא סחב את העניין הזה, נשאלת השאלה: האם אחרי מה שקרה, כאשר איש אינו משתכנע מהנימוקים שלו — ואני מפריד לרגע בין ההחלטה, שלגביה יש אנשים האומרים: יהיה כך, יהיה אחרת, ובין הנימוקים — הנימוקים אינם מתקבלים על הדעת, וכאשר הנימוקים של בית-המשפט אינם מתקבלים על הדעת של בית-המשפט, חלילה, או במקרה הזה של היועץ המשפטי לממשלה, הרי יש לנו בעיה חריפה וחמורה ביותר.

אותו יועץ משפטי לממשלה, אדוני שר המשפטים, צריך לקבל החלטות גורליות בענייני הפרט ובענייני המדינה ולהביע את דעתו לפני הממשלה, ונחוץ גם שדעתו תהיה מוכנת ומקובלת על הציבור.

יגאל הורביץ (הליכוד):

על תנאי, שתהיה מקובלת על הציבור?

לפיטוריים, גם לאוברן הפיצויים והפנסיה שלו וגם למשפט פלילי. זה קרה וזה קורה במדינת ישראל. איש לא בא ואומר: די, הוא קיבל את עונשו. אבל לגבי אותם בנקאים אין הדבר כך.

אינני מאמין שהיועץ המשפטי לממשלה פעל בחלל ריק. אני חושב שהופעל עליו לחץ פוליטי מובהק לסגור את התיקים כדי שלא לפגוע ביקירי השלטון, כדי שלא למנוע מאנשים מסוימים לחזור למערכת הבנקאות ולרכוש שוב את הבנק שלהם. אילו נתבעו אנשים אלה למשפט, היתה איזו סטיגמה עליהם, והם לא היו יכולים להיות בנ"תחרות.

הרי היועץ המשפטי לממשלה יכול היה לפתח את הנושא שהוא הזכיר באוושה דקה באומרו — אין חומר ראיות, ובזה לסגור לכולנו את הפה ואת העניין. לא, הוא לא עשה זאת, כי הוא ידע שזה לא נכון. אם פרקליטת המדינה עמדה בראש צוות שחקר את העובדות על סמך חקירות המשטרה, שחקרה על-פי הוראותיו של היועץ המשפטי לממשלה, והכינה כתבי אישום, הרי ברור שיש די ראיות. היועץ המשפטי לממשלה נגרף לכל מיני טענות, הואיל ואני מכיר את האיש ויודע, שעם כל מה שיש לי לומר נגדו, הוא איננו שוטה, הוא לא היה כותב אותן אם היו לו תירוצים טובים יותר ודברים נכונים יותר לכתוב. הוא היה צריך לצאת מפני שהיה ברור לו, שאלה שהוא סר למרותם — והוא לא בלתי תלוי, הלוואי שהוא היה בלתי תלוי, כי אנתנו מדברים על אי-תלות של היועץ המשפטי לממשלה, אינני מאמין כי במקרה הזה היתה אי-תלות של היועץ המשפטי לממשלה — כפז עליו את ההחלטה הזאת.

הדבר הזה מעורר דאגה אצל הדרג הפוליטי-הציבורי. בבקשה, יחקרו היועץ המשפטי, שמאשים את כולם, שימצא את כולם אשמים, ואם ימצא לנכון, יעמיד אותם לדין. אל יטיח האשמות כלליות אלא יגיד זאת באופן ספציפי. מצד אחר, אויה לנו אם יש יועץ משפטי שנכנע ללחצים של פוליטיקאים, הממונים עליו על-פי החלטת הממשלה, והממשלה היא למעשה המעביד שמחליט, אם הוא ימשיך לכהן בתפקידו או לא.

חברי הכנסת, הבעיה היא חמורה ביותר, והיא נוגעת לעצם מהותו של שלטון החוק במדינת ישראל. חבר הכנסת הורביץ, מכיוון ששאלת, שלטון החוק — יועץ משפטי אחר כתב: "השלטת משפט נעשית לא רק למען הענישת עבריינים אלא גם לשם מניעת עבירות נוספות, ואין מניעת עבירות, כאשר מאבד הציבור אמונו בדרכי פעולתן של הרשויות השליטות המשליטות את המשפט". את המשפט הזה קבע היועץ המשפטי לממשלה לשעבר מר מאיר שמגר, כיום נשיא בית-המשפט העליון. החלטתו של היועץ המשפטי לממשלה הנוכחי היא בניגוד לאותה הנחיה, הקיימת עד היום, שהיא הנחיה שניתנת לכל הפרקליטים.

העננו למצב — והתגובות הציבוריות מראות זאת וגם הריין בכנסת מראה זאת, אם לא היום, הרי אתמול בוועדת החוקה, חוק ומשפט — שאנשים מאבדים את אמונם כשיוקל הדעת של היועץ המשפטי לממשלה. זה דבר מדהים וחמור. עלינו להתמודד עם הבעיה הזאת באומץ ובנחרצות ולרעת, שאם לא נדע להסיק היום את המסקנות הנכונות, ההידרדרות תימשך, ולא יהיה איש שיעצור אותה. המעט של שלטון החוק שעוד קיים ועוד ניתן להציל ולהחזיר אותו על כנו ילך גם הוא לאיבוד.

לכן, אני חושב שנחוק דיון ציבורי. אדוני שר המשפטים, אתה צריך לשקול היטב אם לדבר עם היועץ המשפטי לממשלה, כדי שבינך שהוא איבד את אמון הציבור, וככל שיקדים ללכת, כן ייטב גם לו וגם לכל החברה בישראל.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת וירשובסקי. רשות הדיבור באותו נושא לחבר הכנסת דן תיכון, ואחריו, אם יחליפו אותי — לחבר הכנסת רפאל פנחס; אם לאו — לחבר הכנסת חיים רמון.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, גברתי הקצורנית, הקצורנית שקדמה לך היא אולי הדמות היחידה שעדיין זוכרת את פרשת ויסות המניות מתחילת שנות ה-80. שהרי היא ליוותה את ועדת הכספים לאורך תקופה ארוכה. אני זוכר אותה יושבת ורואה איך ארנסט יפת הגדול בוכה בוועדה.

רבתי, אינני מצטרף לקריאות לפיטוריו של היועץ המשפטי לממשלה. הן אינן מקובלות עלי. אבל, גם מול שאלה של כמה חברי כנסת, עד מתי ועד כמה תדרפו את הבנקאים, יש לי תשובה. אני מודה שהתלבטתי עד כמה אנתנו נמצה את הדין, אם בכלל.

אבל, כנגד שתי השאלות האלה מונחים על כפות המאזניים 8 מיליארדי דולרים. מ-8 מיליארדי הדולר, חבר הכנסת הורביץ, לפחות — — —

יגאל הורביץ (הליכוד):

אני לא כאן, דבר אל האולם.

דוד ליבאי (המערך):

בתור אחד הבודדים שנוכחים.

דן תיכון (הליכוד):

אתה יודע, חבר הכנסת הורביץ, לפני כמה דקות היו כאן שני חברי כנסת בלבד, לא היה אל מי לדבר. סוף כל סוף נכנסו כמה חברי כנסת, ואפשר לעורר קצת את הדין. אין כוונה — — —

יגאל הורביץ (הליכוד):

בהזדמנות אחרת.

דן תיכון (הליכוד):

בסדר, הבנתי, רבותי, אני מניח, שמדינת ישראל תנסה למזער את ההפסד של 8 מיליארדי הדולר, שהלכו כנראה לאיבוד, ואולי חקבל בגין המכירה, אם תהיה מכירה, 2 מיליארדים. וההפסד נטו יהיה של כ-6 מיליארדי דולרים.

רבתי, זו היתה ההונאה הגדולה ביותר בתולדות המדינה, והיא שילחה את המדינה אל תוך כוץ ומשבר כלכלי עמוק. כחלוף שש שנים עויין המדינה מלקקת את פצעייה, ואנתנו מצויים באבו של משבר כלכלי קשה, שתחילתו בשל מחדל הבנקאים ואת סופו עדיין איננו רואים באופק.

אדוני שר המשפטים, נחזור לשבוע האחרון שלפני המשבר, 2 באוקטובר 1983 עד 6 באוקטובר 1983. אנתנו, עם ישראל בהמוניו, מסוממים מן הסם היומי של 0.3%, 0.4%, שזהו שיעור גידול המניות מדי יום ביומו. ב-2 באוקטובר מגיעים כל הבנקים למסקנה, שהם לא יוכלו לעמוד בפני תנועת המכירות של מניות הבנקים, שכן פרצה פניקה, כולם רצים אחר הדולר, הפיחות של הדולר מפגז בהשוואה למדד, כולם מוכרים את המניות, והנה, כל הבנקים, ללא יוצא מן הכלל, מוציאים הוראה כתובה לעובדיהם: פתחו במבצע שיווק נקי; אסור לתת ללקוחות שלנו למכור את המניות; עשו ככל יכולתכם כדי שהלקוחות לא ימכרו את המניות הללו; פתחו במבצעים חדשים; כל מי שיש לו כסף הכניסו אותו אל תוך הכוץ הזה, מכרו לו בהוולה של 1% עד 2%, העיקר שחלקנו בעסק הזה יהיה קטן עד כמה שאפשר. אם זו לא הונאה — הונאה מהי?

כאן אני חוזר לענייני דיומא. ההסדר — ונדמה לי, אדוני שר המשפטים, שאתה היית אז מוכיך הממשלה —
שר המשפטים ד' מרידור:
אמת.

דן תיכון (הליכוד):
— — — ועל אפם וחמתם, כי הם לא רצו לזוז, הם רצו להגן על הכנקאים, והם עושים זאת עד עצם היום הזה.

הוקמה ועדת-בייסקי, והיא המליצה המלצות. ואתה יודע שלא היה אפשר ליישם את המלצות ועדת-בייסקי בתחום האישי. פשוט זה לא ניתן. קרה לנו נס כאן בבית הזה, שהצלחנו להוליך החוצה חמישה מראשי הבנקים: רק אנחנו, ולא הממשלה, בניגוד לרצונם של כמה חברים בממשלה, שתמצא אותם בכל המפלגות, ללא יוצא מן הכלל. כמה מהם הם מטובי חברי וחכרין עד עצם היום הזה. הכנסת לא יחרה, וחמישה מנהלים הלכו הביתה. איזה עונש כבד.

דן תיכון (הליכוד):

ההסדר נעשה תוך הפעלת לחצים של מנהלי הבנקים. וידידי וחברי חבר הכנסת לשעבר אכרהם שפירא, שהיה יושב-ראש הוועדה המייעצת של בנק ישראל, ישב עם הבנקאים כבנק ישראל, ואלה "חיממו" אותו ושילחו אותו אל תוך אולם הממשלה, שישבה כמדומני כיום רביעי כערב

שר המשפטים ד' מרידור:
כלילה.

חלפו שנים, והמשק עדיין מצוי במשבר קשה. הוועדה לענייני ביקורת המדינה ניגשה ליישם את החלק השני של ההמלצות. היא הזמינה את היועץ המשפטי לממשלה, שהיה אז חדש, והסכירה לו את חשיבות דוח-בייסקי. שכן עמדה לפנינו שאלה חשובה: האם בפעם הראשונה לא ימלאו אחר המלצות ועדת חקירה ציבורית שמונתה לראשונה על-ידי הכנסת בהליך חדשני? היועץ המשפטי לממשלה הבין את חומרת הבעיה, לפחות כך הוא נשמע.

דן תיכון (הליכוד):

— — — כלילה, הם אמרו לו: הפת"חים — פיקדונות תושבי חוץ — בורחים מן המדינה והמדינה נהרסת. תיכנס אל תוך האולם הזה ותעשה סדר, ושיהיה הסדר, ואנחנו ניחלץ מן העניין הזה. והפת"חים לא ברחו. מנהלי הבנקים "עבדו" על יושב-ראש ועדת הכספים. והממשלה, שהיתה מבוהלת, נכנעה ללחצים הללו. וכל דבר שנעשה באותו ערב היה בכחינת טעות.

וכאן אני בא אליך, אדוני שר המשפטים. קראתי את חוות-הדעת של היועץ המשפטי לממשלה. הוא אומר, שהוא שקל להעמיד לדין 20 מבכירי מנהלי המערכת הבנקאית, והם כבר נענשו שכן הם הועברו מחפקידים. אני מפשפש ומפשפש ומוצא רק חמישה מתוך 20. אני מבין ש-15 לא נענשו, חלק מהם פרשו מן המערכת וקיבלו פיצויים מוגדלים, חלק מהם עדיין מצויים כמערכת.

דוד ליכאי (המערך):

חבר הכנסת דן תיכון, כאשר ישבנו לנסח את כתב הסמכות של ועדת החקירה שהוקמה אז, ועדת-בייסקי, דומני שאתה נמנית עם אלה שהביאו לכך שלא לכלול את ההסדר בסמכויות הוועדה. כשאני שומע את דבריך ואת דעותיך בנדרון, תמהני.

ואני שואל את השאלה ששאלו אותי: עד מתי? והאם, כדברי היועץ המשפטי לממשלה, כולם נענשו, או רק ארבעה-חמישה העבירו את הלשכות שלהם מבניין א' לבניין ב'? האם יעלה מישוה על דעתו שהעונש מוצה לגביהם? שניתן להם עונש כלשהו? אינני רוצה לנקוב כאן בשמות, אבל נביא לדוגמה את רקנאטי. איזה קורבן "גדול" עשתה משפחת רקנאטי. ואינני יודע כיצד יימכרו הבנקים והאם תהיה השוואת זכויות: אינני בטוח שתהיה. אבל הקורבן שהקריבו האנשים הללו היה קורבן מוערי. יבואו אלי מאות אלפי הלקוחות שרומו והולכו שולל וישאלו אותי: איך זה יכול להיות שעברתם על כך לסדר-היום? כי טענתם שהדין מוצה כלפי אותם אנשים.

דן תיכון (הליכוד):

אמת, נכון, אתה צודק. ואני אחזור לזה, האמן לי.

אם צריך לסכם את אירועי אותו לילה, המצב היה גרוע, חבר הכנסת ליכאי. אתה לא היית אז חבר הכנסת, אבל אילו ראית את הפניקה ואת הבהלה שהשרו עלינו מנהלי הבנקים, היית מבין שגם אני איבדתי לרגע את העשתונות באותו לילה. ואני לא אבוא ואומר שאני ידעתי אז את הפתרון, שאכן היתה בעיה של פת"חים. אבל מנהלי הבנקים הילכו אימים על כולם, והם הבטיחו שהממשלה לא תצטרך לפרוע את המניות הללו. ואני זוכר את אונטס יפת הגדול אומר לחברי ועדת הכספים: אל לכם לחשוש, אתם נותנים בסך הכול ערכות כדי שנוכל לפתוח את הבורסה, הכסף הזה יחזור על-ידינו, הממשלה לא תממש אנורה אתה מן הסכום הזה.

המסקנה היא, רבותי, שגם הפעם הזאת "עבדו" על היועץ המשפטי. אותם אנשים ש"עבדו" על אכרהם שפירא כשעתה, ב-1983, "עבדו" פעם נוספת על היועץ המשפטי לממשלה וניצלו את חוסר ביקאותו בנושא. כי גם הפעם הזאת אמרו לו, שהמערכת הבנקאית עומדת בפני קריסה, והבנקאות העולמית לא תבין איך וכיצד אנחנו מדרדרים בכל חמש שנים את המערכת הבנקאית אלי משבר. זה פשוט לא נכון. על כך אני מתמרמר, ועל כך עיקר טענותי. הוא נפל כפח. אותם גורמים שהטעו את ר' אברהם שפירא, הם הם שהטעו את היועץ המשפטי לממשלה. ומכאן עיקר טענותי.

הי"ור מ' וירשובסקי:

חודה רבה. אני קורא לחבר הכנסת פנחסי להעלות הצעה לסדר-היום באותו נושא, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון, ואם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת יואש צידון. האחרונה — חברת הכנסת גאולה כהן.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סמכותו של היועץ

דוד ליכאי (המערך):
נכון.

המשפטי לממשלה לשקול אם להעמיד עבריינים לדין אם לא היא סמכות סטטוטורית רחבה ביותר. בית המשפט העליון התערב בסמכותו זו של היועץ המשפטי לממשלה רק במקרים נדירים ביותר, אם בכלל.

הציבור הדתי בישראל לא שבע נחת מסמכויותיו הרחבות של היועץ המשפטי לממשלה. מר חיים כהן, שכיהן בשעתו כיועץ המשפטי לממשלה, גנז על-ידי הוראות מינהליות שלו שורה של עבירות מוסריות חמורות ביותר והורה שלא להעמיד עליהן לדין. על ההתבטאות הפומבית של השופט חיים כהן נגד ההלכה היהודית, שכשינה אותה גזענית נאצית, הורה היועץ המשפטי דאז, שלא להעמידו לדין, ובג"ץ אישר החלטה זו. שורה של עבירות פליליות על חוק שעות עבודה ומנוחה בגין חילול שבת לא הובאו למשפט בגלל החלטות או הנחיות היועץ המשפטי לממשלה. לגבי חקיקה כעלת אופי דתי אין כמעט אכיפה במדינת ישראל, בגלל גישת היועצים המשפטיים של הממשלה לעניין. על כל אלה לא קמה ביקורת ציבורית נרחבת, אלא בעיתונות הרחבת וכקרב נציגי הציבור הדתי. לא שמענו שכולם קמים לדבר על שוויון לפני החוק ועל החובה להעמיד לדין כל עבריין. מקהלה כזאת התעוררה בעניין שלפנינו.

אפשר להצדיק את הטענות כלפי היועץ המשפטי לממשלה. אין מדובר כאן כעבירה פשוטה אלא כעניין רציני ביותר. משבר מניית הבנקים גרם נזק לא רק לפרטים שהשקיעו בבורסה, אלא סיכן את הכלכלה הישראלית כולה. מדובר בנזק של מיליארדי דולרים לאוצר המדינה; מדובר בפגיעה קשה ביותר במאות אלפי חוסכים, ששמעו לעצות הבנקאים והשקיעו את חסכונותיהם הדלים במניות בנקאיות. רובם ניזוקו, יש מהם שניזוקו קשה.

אומרים שאין להם על מאות אלפי האזרחים שניזוקו במשבר מניית הבנקים, כי אלה היו מהמרים. אפשר לטעון טענה כזאת על מי שמהמר באופן אישי, אולם קשה לקבל טענה כזאת כאשר מדובר במסגרת ממלכתית המתירה את הרצת מניות הבנקים. האם אזרחים שהאמינו ליועצים הרשמיים של הבנקים, שפעלו בידיעת בנק ישראל ורשויות האוצר, צריכים להיענש, ואילו השותפים היוזמים של הרצת מניות הבנקים יהיו פטורים מכל עונש?

אין ספק שיש כאן טיעון מוסרי חמור ביותר כנגד היועץ המשפטי לממשלה, יש כאן טענת איפה ואיפה לגבי עבריינים, עם גישה לקולא דווקא לגבי עבריינים בעלי עמדה בחברה.

אולם, מי שקורא את דברי היועץ המשפטי ואת נימוקיו אינו יכול שלא להתרשם, שדווקא במקרה שלפנינו יש פנים לכאן ולכאן. הטענה כי מדובר כאן כעבירה פלילית, שהשלטונות ידעו עליה ונתנו לה יד, היא טענה רצינית ביותר ובעלת משקל רב. הטענה שפקידי האוצר ואנשי בנק ישראל אינם מובאים לדין והסתפקו לגביהם בהסקת מסקנות אישיות, ואף זאת לא לגבי כולם, אכן מהווה שיקול להסתפקות בהרחתם של מנהלי הבנקים ובסבל האישי שכבר נגרם להם ולא-העמדתם לדין. זאת נוסף על הנימוק בקשר לזמן הרב שכבר חלף.

אשר על כן, סבורני שדווקא בעניין הנוכחי יש פנים לכאן ולכאן, ואפשר להשלים עם החלטת היועץ המשפטי לממשלה. אולם, יש לתת את הדעת על סמכויותיו הרחבות של היועץ המשפטי לממשלה, במגמה לצמצמן. לכן אבקש לקיים דיון ממצה בנדון כדי להסיק מסקנות לעתיד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — לחבר הכנסת יואש צידון. בבקשה, חבר הכנסת רמון.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ראשית, אני רוצה להתוודות שער לפרשה הזאת לא ביקרתי מעודי את היועץ המשפטי לממשלה.

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
חבר הכנסת רמון, מתוודים על חטא.

חיים רמון (המערך):

הפעם אני רוצה להתוודות על מעשה טוב, לדעתי. לא ביקרתי, לא תקפתי, במיוחד לא את היועץ המשפטי לממשלה הזה — כי עם הקודם עוד התווכחתי ומתחתי עליו ביקורת — וזאת מתוך חרדה למעמדו, למעמד מערכת המשפט בישראל. כך עד לפרשה הזאת, ואומר מדוע.

ראשית, היועץ המשפטי לממשלה הזה גרם למכשלה גדולה בשלטון החוק בישראל בכך שסחב את העניין במשך שנים רבות כל כך. אנתנו התרענו בפניו על הדבר בוועדה לענייני ביקורת המדינה לא פעם אחת ולא פעמיים. אם מותר לי לצטט את עצמי — את עצמי מותר לי לצטט מדיוני ועדה — באתי ואמרתי לו ב־17 בפברואר 1987 — — —

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
חבר הכנסת רמון, יש לי שאלה אליך.

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת יאר לוי, אעריך מאוד אם הפעם אתה לא תפריע לי. אני אעריך זאת הפעם באופן יוצא מן הכלל.

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
— — —

חיים רמון (המערך):

חבר הכנסת יאר לוי, אני לא אשיב לך, אז למה אתה מפריע לי? אני לא שומע אותך ואני לא אשיב לך. חבר הכנסת יאר לוי, שמעתי שיש לכם בעיה עם "ערב שבת" ניקוד על הצעות, לא על קריאות ביניים, חבל.

יאר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
— — —

חיים רמון (המערך):

רי, חבר הכנסת לוי, די, תשאל אותי במזנון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

עכשיו מתנהל הדיון על מי מנוחות. הוא איננו רוצה להשיב לך, לכן אתה לא מקבל רשות לשאול.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

זו שאלה חשובה.

חיים רמון (המערך):

חשובה? שיגיש אותה בכתב.

אני אמרתי ליועץ המשפטי ב־1987, כאשר ביקרתי אותו, ואני מצטט: "אם תימשך דרך הטיפול בעניין כפי שהיא, אתם תגמרו את הטיפול בשנ"י 15, כאשר הגברת פרוקצ'יה תהיה במחוזי".

שר המשפטים ד' מרידור:

טעית.

חיים רמון (המערך):

טעמיה. היו לי שתי טעויות: ראשית, זה הסתיים בנוכמבר 1989 ולא ב-1990, ועל כך אני מתנצל פעם אחת; ופעם שנייה — על כך שלצערי הגברת פרוקציה עדיין בבית-המשפט השלום ולא בבית-המשפט המחוזי.

רוד ליבאי (המערך):

יש עוד הזדמנות לקדם אותה.

חיים רמון (המערך):

כן, יש הזדמנות לקדם אותה.

היה ברור לנו שכך עומד לקרות, ולסחבת יש השלכה, קודם כול, על האנשים עצמם. גם אם אני חושב שהם חטאו, וחטאו חטא כבד, הם בני אדם, ואסור שעינוי הדין שלהם ימשכו מ-1983 עד 1989. שנית, יש לכך השלכה על מערכת המשפט כולה, על כך שהיא חלוקה באוויר, על כך שיש אלמנט של אי-יודאות. לו היה הדבר הזה יוצא דופן, לו היה הדבר הזה לא-שגרתי — נוח. אבל אצל היועץ המשפטי לממשלה הזה, סחבת בקבלת החלטות מהותיות וחשובות הפכה להיות דרך עבודה. אין ספק, שדרך עבודתו המינהלית של היועץ המשפטי לממשלה היא בתחום הביקורת של שר המשפטים, הממשלה והכנסת, ואם הכישלון המינהלי שלו פוגע במהות המשפטית או בסדרי שלטון ומינהל תקינים — ומדובר בנושא משרה ייחודי כל כך כמו היועץ המשפטי לממשלה — הרי יש להסיק מכך מסקנות לגבי יכולת תפקודו.

הנקודה השנייה מתייחסת להנמקות. בהנמקות מתגלה עולמו המשפטי של היועץ המשפטי לממשלה. לו היה היועץ המשפטי לממשלה קובע את מה שקבע, אותה החלטה, בלי הנמקות, הייתי מביע תמיהה על כך שהוא לא נימק, אבל לא היה לי אליו מעבר לכך דבר וחצי דבר. לו היה מנמק את העובדה שהחליט שלא להעמיד אותם לדין בכך שלא יאה להמשיך לענות את אלה שעברו את העבירות-לכאורה שש שנים לפני הגשת כתבי אישום, ועד למשפט יעברו עוד שנתיים-שלוש שנים — ביחד כעשר שנים — גם עם זה הייתי יכול לחיות. אבל מה שהיועץ המשפטי לממשלה קבע הן נורמות, שעל-פיהן — כך אני צריך ללמוד — נהג כאשר הוא י שקול אם להעמיד לדין אנשים אחרים.

ואני אביא כמה דוגמאות: היועץ המשפטי לממשלה קובע, שמנהלי הבנקים נענשו דיים. מה זאת אומרת "נענשו דיים"? עונשם היה בכך שכהונתם הופסקה. ככל שידוע לי, כהונתם הופסקה עם פיצויים. לפי הקריטריון הזה אסור ליועץ המשפטי לממשלה להעמיד לדין אדם, קופאי, למשל, שמעל בכספי בנק ופוטרו מעבודתו, ועוד ללא פיצויים. יבוא אותו מועל ויגיד: מה אתם רוצים? פיטרו אותי מהעבודה, לקחו לי אפילו את הפיצויים, זה לא עונש מספיק? זוהי דוגמה אחת לנימוקים, וזו חייבת להיות נורמה משפטית. כך צריך לנהוג לגבי כל אדם אשר עבר עבירה פלילית לכאורה וסולק מעבודתו — לפי זה הוא לא יועמד לדין.

אבל, ליועץ המשפטי יש נימוק — נדמה לי כי חבר הכנסת יגאל הורביץ אוהב לחזור עליו: שכל עניין הווטו היה ידוע ונעשה בשיתוף פעולה עם רשויות המדינה וכו' וכו'. אני שמעתי אותך מתבטא בעניין הזה. אם אני טועה, אחזור בו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אני לא שפן, אני אומר את זה ואני מודה שאני אומר את זה.

חיים רמון (המערך):

מאה אחוז, ואני מסכים. אבל ועדת-בייסקי דנה בכך, התייחסה לכך וקבעה קביעה נחרצת, שאילולא הבנקאים לא היה הווטו בא לעולם. ואני אוסיף ואומר, שאילולא השפעתם של הבנקאים ולחצם שהווטו לא יופסק גם כאשר רשויות רצו להפסיק, או דנו בוזה, היה הווטו נפסק בשלב מאוחר יותר. הווי אומר, הבנקאים אינם קורבנות של הממשל, אלא הם היו המייסדים של הווטו, הם המציאו אותו והם מנעו מרשויות המדינה לרדת ממנו.

אבל, גם אם שיחפו רשויות המדינה פעולה — אני אחזור על דוגמה שהבאתי בעבר מעל הדוכן הזה. תארו לכם, רבותי חברי הכנסת, שיש באיזו שכונה תחנה למכר סמים. השכונה והעובדים שם נהנים מאוד מהעניין הזה. יש סמים, זה טוב, יתר טריפ, כולם נהנים, כולם מרגישים טוב. יש שם גם שוטר, והוא אפילו עושה סדר ליד תחנת ממכר הסמים. המפקד שלו יודע על כך ואומר לו: כן, תעשה שם סדר. האם יעלה על הדעת שלא להעמיד לדין את מי שמוכר שם סמים? זו הנורמה שחיה מכאן ולהבא, שאם שוטל או רשות כלשהי מועלים בתפקידם או ישתפו פעולה עם עבריינים, לא יעמידו את העבריין לדין? לפי דברי היועץ המשפטי, זה מה שצריך לעשות. אלה נורמות משפטיות. זו המדיניות המשפטית.

לא אמשיך לנתח את נימוקיו של היועץ המשפטי מעבר לזה, כי הדברים האלה כבר נעשו. אבל אם היפכו הנימוקים האלה למראי המקום של המדיניות המשפטית במדינת ישראל, אי לנו ואבוי לנו. הנימוקים האלה הופכים את כל סדרי שלטון החוק על ראשם.

לכן, אדוני שר המשפטים, אני פונה אליך כפי שפנית אליך שלוש בוועדה, ואני אומר לך, שעל שתי הרעות הללו, על הרעה של חוסר היכולת והסחבת בנייה ובקבלת החלטות ועל קביעת הנורמות חסרות היסוד האלה בדברי הנמקתו, על היועץ המשפטי הזה לסיים את תפקידו, לטובת שלטון החוק והמשפט במדינת ישראל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת חיים רמון. הצעה לסדר-היום באותו נושא לחבר הכנסת יואש צידון, ואחרי — לאחרונה בנושא זה, חברת הכנסת גאולה כהן.

יואש צידון (צומת):

כבוד היושב-ראש, כבוד שר המשפטים, עמיתי חברי הכנסת, 16 מיליארד שקל הם כנראה כסף קטן, שאינו מצדיק נוכחות באולם המליאה.

דברי אלה לא באים ללמד קטיגוריה או סניגוריה על היועץ המשפטי לממשלה, שבהחלטתו לא ביטא אלא נורמה שהשתרשה מזמן, בטרם מיניו לתפקידו כחיינו הציבוריים. הדברים באים לומר, כי דרוש חריש עמוק יותר. יש לעקור את הנורמה הקובעת, כי אף שכל האנשים שווים, יש מי ששוים יותר ועל כן נענשים פחות.

לנורמה הזאת היסטוריה ארוכה. בשנת 1945, בהיותי פלמ"חניק, איש המוסד לעלייה בצרפת, הייתי עד לכך, שאיש אחד מהמארגנים, לא פלמ"חניק מבצע, עשה בכספי ההוצאה ככתוך שלו. מששכתי ארצה בצוות אוניית המפעילים "תל-חי", דיווחתי לתומי למפקדת ההגנה. לתימהוני, נדרשתי להתעלם מהעניין. נאמר לי: אסור לגרום לדמורליזציה בציבור על-ידי גילויים כאלה ואסור לעודד את האויב הכריטי. מחננו חייב להופיע טהור. הדגש היה יותר ב"להופיע" מאשר

היועץ שגה, לדעתי, כשנע הדבקת סטיגמה שחיבת לדבוק בנורמה הקיימת ובמקיימה.

ב. איננו מחייבים את היועץ המשפטי לדעת כלכלה, אבל אנו מניחים כי הבנקאים מקצועם בכך. כשאמר שהבנקאים לא רצו לפגוע בציבור, האין זאת תמימות מוגזמת לקבל את טענתם זו? יש פעילות כלכלית שתוצאתה יצירת נכסים לאומיים: תעשייה, חקלאות, שירותים עסקיים. ניפוח בלונים, רבותי, ניפוח הולך ומתמשך — וזה התרגום של הביטוי "ויסות מניית" לעברית פשוטה — איננו יוצר נכסים לאומיים. ייעודו לנפח את האגו ואת הכיס של יחיד סגולה, וסוף הבלונים להתפרצן על חשבון הציבור. אם היועץ המשפטי אינו יודע עובדה זו כי אינו כלכלן או אינו מתעניין בפיסיקה, הוא חייב להניח כי הבנקאים כן היו והינם מודעים לעובדה זו, ועל כן הם ראויים לעונש.

ג. היועץ המשפטי מודה, כנאמר לעיל, בכך שהנוק שמנהלי הבנקים וחבריהם הסכו למדינת ישראל ולחושביה הוא ענק. למען שמירה על קנה-מידה נכון נזכיר, שהנוק בשיעור של 16 מיליארדי השקלים, כמותו כעלות 43.8 שנות אינתיפאדה, לפי אומדן משרד האוצר של מיליון שקל ליום. מי שגורס כי משקנו סובל מהאינתיפאדה, ייתן את דעתו על ויסות הבנקים. היש לעבור על כך לסדר-היום?

ד. לבסוף, היועץ המשפטי לממשלה טוען, שאין מנהלי הבנקים האשמים היחידים, וכי שותפים רבים להם בחוגי הממשל, הבורסה, רואי-החשבון וכדומה. הוא צודק, אבל אני איני מסתפק בכך שצרת רבים היא נחמה שלמה. יובא כל אלה לדיון וישיפטו, והיה ויימצאו אשמים, ידבק אות קלון למצחם לכל ימי חייהם על פשעם, כי גדול הוא.

צומת מציעה כי הנושא יועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט לבחינת האספקט האתי, האספקט הציבורי והאספקט המשפטי של פשעי שדידת עם שנעשו, והיא סבורה כי על היועץ המשפטי לבחון מחדש את עמדתו לאור הצעות שהוכזעו בכנסת בנושא זה. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה רבה. אני רק רוצה להעיר לך, חבר הכנסת צידון, שאתה יכול לבקש רק קיום דיון במליאה, לא בוועדה. השר יכול להציע אחר כך להעביר את הנושא לוועדה. זה הכלל. יואש צידון (צומת):
אדוני היושב-ראש, מכל מלמדי השכלתי, כדברך.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. רשות הדיבור לאחורונה בדיון זה, חברת הכנסת גאולה כהן. בבקשה.

גאולה כהן (התחיה):
אדוני היושב-ראש, קודם כול, גם אני רוצה לסייג את המחקפה על חריש, שלא התחילה בנושא זה, אלא בנושאים אחרים. יש הרבה מאוד ביקורת על היועץ המשפטי, בהרבה מאוד נושאים, אבל, לדעתי, יש מין תאוה לא כל כך בריאה לבקר אותו, וכל דבר שעובר את הגבול מקלקל את השורה. אני אומרת זאת דווקא מפני שגם אני בהחלט איני מקבלת את החלטת היועץ המשפטי בנושא זה.

חז"ל אמרו: "המרחם על אכזרים סופו שמתאכזר על רחמנים". כשחז"ל אמרו "המרחם", הכוונה היתה לא למוכן שאנו רגילים לו. אלא לכך שבגלל שיקול זה או אחר אדם חושב שצריך לדון מישהו לקולא, ואינו יודע שלפעמים הוא גוזר באותו רגע גזר-דין לחומרא לא על אחד אלא על רבים.

כ"להיות טהור". במצב המחתרתי שבו נמצאנו ובתכונת 19 שנותי, מצאתי את ההסבר הזה כסביר.

בשנים 1949—1950 היתה פרשה של מעילה רבת-ממדים, אינני זוכר את הנושא. הטיפול היה, שוב, כמטאטא, שטאטא את העניין אל תחת לשטיח. על כך העיר חברי לקורס טיס, משולם ספיר, הערה התקפה עד עצם היום הזה: הגונב 5 לירות הוא גנב שפל, הגונב 50 לירות הוא גנב, הגונב 500 לירות שולח יד, הגונב 50,000 לירות הסתבך באי-סדרים והוא משקיע פוטנציאלי. אז, כמוכן, טרם ידענו לספור במיליארדים.

70,000 אחוזי פירות 42 שנה מאוחר יותר, האמת של משולם ספיר עדיין שרירה וקיימת, כמוכן בתיקון הספרות. "לא תחסום שור בדישו" אמר אי-פעם אשכול, אמירה אומללה של איש יקר וישר, אדם גדול בהיסטוריה הישראלית. הוא אימץ לעצמו את הנורמה. מפיו של פנחס ספיר שמעתי אמרה אחרת: אתה חושב שאני לא יודע שגיימי לוי הוא נוכל? אבל בלעדיו לא הייתי מקים את נצרת-עילית. גם הוא אימץ לעצמו נורמה.

כלשון מבודחת יותר שאל אותי יום אחר עוד ויצמן, אם ידוע לי מדוע אל שומר, מקים התעשייה האווירית, אינו לומד עברית. משלא ענית, הוא הסביר: אל בא אל ספיר, מדבר אתו באנגלית. ספיר חושב שעומד מולו תורם, ועל כן נותן לאל את כל מבוקשו. בעברית הוא לא היה משיג זאת. גם זו נורמה.

במשך השנים נחקלתי בדוגמאות רבות ועצובות מאוד של נורמות משונות, גם ב"חסי עם שר שאיננו עוד עמנו, ועם גורמי ממשלה אחרים, אבל אין זה המקום ולא הזמן לדון בכך.

רבותי, כאמור, לא באתי לקטר על היועץ המשפטי אלא להתנגד לניסיון מחוספס למדי להפריד בין משפט לבין צדק. אצטט כמה נקודות מהחלטת היועץ המשפטי לממשלה מיום י"ד בחשוון התש"ן, 12 בנובמבר 1989, ואתייחס אליהן.

בעמוד 4 נאמר: "קשה להפליג בתיאור כל הרעות והנגעים הקשים שבאו על הכלכלה הישראלית ועל החברה הישראלית כעטיש של ויסות מניות הבנקים". בעמוד 5 מצטט מר חריש את ועדת-בייסקי: "במלים אחרות, הבנקאים לא התכוונו שהציבור יינזק, והדעה נותנת שבמשך תקופה מסוימת אכן סברו שהתהליך יוכל להימשך לאורך ימים — עמוד 342 לדוח בייסקי".

ועוד: היועץ מודה כי יש אספקטים פליליים כמעשיהם של מנהלי הבנקים — עמוד 5: "ממצאי חקירת המשטרה המונחים ביסודו של האישום אינם אלא כבואה לממצאי ועדת-בייסקי, ואך ניתן להם לבוש של פלילים בסעיפי החוק".

לבסוף, ציטוט אחרון ממסמך היועץ, עמוד 6: "האם אשמה זו רובצת גם לפתחם של מחוללי הוויסות, קרי הבנקאים, או שמא גם לפתחן של כל הרשויות הממלכתיות שיש להן נגיעה לבורסה ולכלכלה". אני מדלג וממשיך בציטוט: "קברניטי המשק לא עשו מאומה לתיקון העיוותים והקלקולים הנוראים" וכדומה — סוף ציטוט.

אינני משפטן. אני אורח, אחד מאלה ששומה עליהם לשלם את 8 מיליארדי הדולרים, 16 מיליארדי השקלים הדיים, שכחוכו בתרמית ובגנבה. בתור שכזה אני תמה:

א. האם לא הגיע הזמן לחסום שור ברישו ולעשות סדר בהפקרות שהשתררה כמשק, שבו גנב גדול הופך למשקיע פוטנציאלי שאסור לפגוע בו, בנפשו הרגישה וכגופו הערדי?

תקדים, שהוא דבר חמור מאוד, וכוה פתחתי. אולי במחאה הזאת יש משום פסילה של אפשרות שנומרות כאלה יהיו תקדים. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחברת הכנסת גאולה כהן. אבקש משר המשפטים להשיב על ההצעות.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, גבירתי ורבותי חברי הכנסת, היועץ המשפטי החליט וגם פרסם את הנימוקים להחלטתו. היועץ המשפטי איננו מעל לביקורת. היועץ המשפטי כפוף הן לביקורתו של בית-המשפט העליון בשבתו כבית-המשפט הגבוה לצדק, והן לביקורת ציבורית, אם היא נעשית בצורה מכובדת ועניינית.

ככל זאת, לא אתייחס היום לגוף החלטתו. משני טעמים. טעם אחד, נמסר לי שהוגשו היום שתי עתירות לבית-המשפט הגבוה לצדק כנגד החלטתו זאת של היועץ המשפטי לממשלה, ועתירה שלישית, או שהוגשה או שעומדת להיות מוגשת מחר. אינני חושב שמן הראוי שאביע דעה בנושא שלא נגמר, כאשר הוא עדיין בדיון וחל עליי הכלל של סוביידיציה תחת ידו של השופט. על-פי חוק בתי-המשפט, סעיף 42, אם אינני טועה.

הסיבה שמוזכרת יותר ואני אפרט אותה. יש אנומליה, מורשה כמי כל האנומליות, אבל מבורכת. מי אחראי לאכוף את החוקים? הממשלה. היא נבחרה על-ידי העם, על-ידי הכנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

הציע את החקיקה. לחוקק את החוקים זה אנחנו, אדוני שר המשפטים.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, לא נוח לי להתווכח עם אדוני, כמיוחד כשהוא יושב קרוב כל-כך אלי. כנראה דיברתי בקול חלש מדי, כי לא אמרתי שהממשלה מחוקקת. אמרתי אכיפת החוק.

כאכיפת החוק צריך הציבור לבוא בדברים ולבוא בטענות אל הממשלה שהוא בחר, אם החוק איננו נאכף. האחריות בידי הממשלה. בידי מי הסמכות לאכוף את החוק? — בידי היועץ המשפטי לממשלה. האם היועץ המשפטי לממשלה כפוף לממשלה לגבי החלטותיו הספציפיות? הוא איננו כפוף לממשלה. יש כאן הפרדה בין בעל האחריות לבין בעל הסמכות. לכאורה זה דבר מוזר, לכאורה זה דבר בלתי חקין, ובכל זאת אני רוצה להסביר מדוע הוא מחויב המציאות, אין מנוס ממנו. אסביר גם מה ניתן לעשות כאשר מתגלה פער גדול מדי בין אופן הפעלת הסמכות לבין דעתו של בעל האחריות בעניין זה.

מרוע אנחנו קובעים שהיועץ המשפטי יהיה עצמאי כהחלטותיו? מפני שאם הגוף האחראי על אכיפת החוק, דהיינו הממשלה המורכבת מאנשים פוליטיים, היא זו שתחליט את מי להעמיד לדין, אם אתם רוצים, גם את מי שלא להעמיד לדין. אנחנו נחיה במשטר שאיננו רוצים לחיות בו. אם אנחנו אומרים, ואנחנו אומרים, שהיועץ המשפטי צריך להיות אמין בעיני הציבור והחלטותיו ושיקוליו צריכים להיות אמניים, הם צריכים להיות, למשל, קודם כול, נקיים משיקולים פוליטיים. מפלגתיים. הם צריכים להיראות שיקולים לעניין, לא בגלל לחץ של הממנים אותו ואשר להם הוא כפוף, לא בגלל לחץ ציבורי.

אני תמיד בעד אחריות מנהלים, כעיקרון. אינני כלכלנית ולא בת כלכלנים, אבל לא צריך להיות כלכלן כדי לדעת, שיש משהו מקולקל בנומרה הזאת. כאמור, עקרונית אני תמיד בעד אחריות מנהלים, כן, צריך לפתוח לפעמים את חובת פנדורה, אם כי זה נשמע מאוד מאיים, כדי לנקות אותה. אם חובת פנדורה דורשת נקייה, צריך לפתוח אותה. מה גם שאסור לשכוח שזה תקדים. אם לא יעמידו לדין את אלה שגרמו הפסד של 8 מיליארדי דולר לציבור, האם יעמידו לדין אדם שגרם או שיגרם מחר לציבור הפסד של חצי מיליון דולר בלבד?

אני רוצה להתייחס לטענות המרכזיות שהשמיעו המחייבים את החלטת היועץ המשפטי, אחת לאחת.

שמענו שמנהל בנק המזרחי לשעבר, מר אהרן מאיר, אמר, שלמעשה הציבור לא הפסיד, כי הממשלה מימנה הפסדים צפויים. אבל מי כן הפסיד? מי שכן הפסיד הוא אותו ציבור שלא השקיע במניות, כי הוא זה שמימן אותם הפסדים שהממשלה מימנה.

היועץ המשפטי טוען, שבעצם גם אחרים היו אחראים. ענה על זה יפה מאוד ידידי חבר הכנסת יואש צידון. אומר היועץ המשפטי, שגם אחרים שהיו אחראים, כגון האוצר והפיקוח על הבנקים, לא נעשו. האם זו נורמה, שמאחר שהם לא נעשו, גם מנהלי הבנקים אינם צריכים להיענש? וזאת במקום לומר, שצריך להעניש גם אותם במקרה הזה, מה גם שגורמים אלה ידעו על הוויסות עצמו, אבל נדמה לי שהם לא ידעו על מיני פעילויות פליליות שעליהן צריך להעמיד את מנהלי הבנקים לדין. אינני בטוחה שכל המוסדות שהוא הזכיר ידעו גם על הפעילויות הפליליות האלה. על כל פנים, את זה איש עוד לא אמר, והם מכחישים זאת. אבל, אולי גם את זה צריך לחקור. למשל, העובדה שבנקים הכריחו אנשים שלא רצו בכך לקנות מניות. אנשים רצו לקבל אשראי בבנק, וכבנק התנו את מתן האשראי בקניית מניות. זה מעשה שלא ייעשה.

היועץ המשפטי גם אומר, שהם נענשו דיים. קודם נראה על מה הם נענשו דיים. הם נענשו על הוויסות, אבל לא נענשו דיים, ולא נענשו כלל על הפעולות הפליליות, ולא על זה דיימו. נניח שהם נענשו דיים על הוויסות. זו היתה אשמה שלהם, ועל כך הם נענשו דיים. אפשר לומר שזה עונש גדול, כשארם מסולק מעכשיו ולעתידי לבוא מכל פעילות בנושא, אבל היה מדובר באשמה מסוג אחר, לא באשמה זו, לא בדברים שניחוספו לוויסות, כפי שמונה אותם ועדת-בייביסקי ומר חריש אינו מכחיש אותם. הווי אומר, העונש שהם עשו כשהודחו מתפקידיהם היה, כאמור, רק לגבי פעם הוויסות.

ועוד. בואו נראה את העונש הזה — וגם לזה התייחסו חבר הכנסת יואש צידון ואחרים. בואו נראה אם העונש הזה כאמת כה חמור. הם עזבו כשהם טעונים בפיצויים ובפנסיות, ואני יודעת שעד היום יש כל מיני ויכוחים והסדרים של כל מיני מנהלים, שעדיין עסוקים בנושא הפנסיות, אם אפשר לקצץ את הפנסיות, פחות או יותר. לאחר שהם יצאו, איננו מוצאים אותם בתור של המוכבלים, בתור הארוך שאנחנו רואים, של מחוסרי העבודה. הייתי אומרת, להיפך, הם ממשיכים להיות מקובלים למדי בעולם העסקים.

אדוני היושב-ראש, אני לא בטוחה שיש הרבה סיכויים לבג"ץ. נכון הוא שאי-אפשר לשלול מהיועץ המשפטי שיקול דעת. והיה ויתברר, שאין אפשרות שבג"ץ ישוב לרדן בזה או שהוא יחזיר את החלטתו, אני חושבת שעצם העובדה שהנושא הזה מועלה כאן על-ידי רבים מחברי הכנסת, מכל סיעות הבית, כבר בזה יש אלמנט של מחאה. דיברתי קודם על הנושא של

שר המשפטים ד' מרידור:
האחד הוא חוק סדר-הדין הפלילי, והשני הוא חוק-יסוד:
הממשלה, ולפיהם, לדעתי, סמכויות מסוימות שניתנו או לשר
המשפטים ולממשלה אינן קיימות עוד היום. אבל, מעבר לזה,
אני רוצה לקרוא לחברי הבית, וטוב שידעו את זה גם
מהפרוטוקול — מי שיקרא אותו — שוב נאמר לגבי סמכותו
ועצמאותו של היועץ המשפטי לממשלה.

אחרי שדנה הוועדה בעניין זה היא אומרת: "תשובתנו היא
אפוא, שהיועץ המשפטי לממשלה חייב להפעיל את סמכויות
העונשין הקנייות לו מתוך שיקול דעת עצמאי וכלי להיות כפוף
להוראות או למדיניות של הממשלה או של שר המשפטים".
זאת קבעה אחת.

כתוב גם, שהיועץ המשפטי לממשלה רשאי, ולפעמים
חייב לשאול בעצת הממשלה או שר המשפטים או שרים
אחרים באמצעות שר המשפטים לגבי עניינים בעלי חשיבות
מדינית, ציבורית, ביטחונית. ופה יש שאלה של הפעלת
הסמכות הזאת על-ידי היועץ ועל-ידי שר המשפטים.

אני מעיד על עצמי, שקבעתי לעצמי כלל, למעט ככל
האפשר במתן עצות ליועץ המשפטי לממשלה, לעשות זאת רק
כשאין מנוס מכך. מדוע? מפני שאני חושב, שאתח המכות
הקשות שהוכחה המערכת מבחינת אמון הציבור היא הטענה
של הפוליטיזציה, שאנשים פוליטיים נותנים עצות. אנחנו
יודעים איך עשויה להיראות בעיני הציבור עצה של הממונה
לאיש שהוא ממונה עליו. קוראים לזה עצה, לפעמים זה יכול
להיקרא במלים אחרות. לכן, דעתי היא שיש למעט עד כמה
שאפשר במתן עצות ליועץ המשפטי לממשלה בנושאים של
העמדה לדין ועיכוב הליכים, אלא אם מדובר על מדיניות
כוללת.

כך אני נוהג. כך נהגתי גם במקרה זה. שותחתי עם היועץ
המשפטי לממשלה לפי יוזמתו בעניין זה. הוא שמע ממני
דברים כלליים, לא אחוזר עליהם כאן. לא נתתי לו הנחיות או
הוראות כיצד לנהוג במקרה הזה. שותחתי על המקרה
בדרך-כלל. אני חושב שנוכח נהגתי, מן הטעם שהסכרתי כאן.

מה תעשה ממשלה שהיועץ המשפטי שלה פועל בניגוד
גמור לתפיסת עולמה, או שהיא חושבת שהיועץ המשפטי
לממשלה איננו מתאים לתפקידו ואיננו ראוי למלא אותו?
להערכתך, הדרך היא כמעט תמיד לא מתן עצות במקרה ספציפי
— תבוא הממשלה ותאמר ליועץ: אדוני, תודה רבה, לא נראה
לנו מה שאתה עושה, נחליף אותך בחברך הטוב מכך בעינינו.
החלטה כזאת היא החלטה של הממשלה כולה. בדרך-כלל היא
יכולה לבוא על-פי המלצת שר המשפטים או שר אחר. זו
החלטה הפתוחה לביקורת ציבורית, שגם היא לגיטימית, וזאת
הדרך העדיפה לממש בה את אחריות הממשלה לנושא שאין
לה בו סמכות, היא עדיפה מהדרך השנייה.

ומה לגבי האחריות הפרלמנטרית של הממשלה כלפי
הכנסת בעניין זה? אומרת ועדת-אגרנט בדין-וחשבון שלה את
הדברים הבאים, בין היתר: "גם האחריות הפרלמנטרית
המשתפת של הממשלה באשר למעשיו ולמחדליו של היועץ
המשפטי בתחום העונשין היא אחריות מצומצמת, ודין זה חל
גם כאשר לאחריות הפרלמנטרית האישית של שר המשפטים
בסוג זה של עניינים". אני עומד כאן וניצב בפניכם כמי
שאחראי אחריות פרלמנטרית, אם כי אחריות פרלמנטרית
מצומצמת כלשון הוועדה, והצמצום נובע מתוך הקביעה של
הסמכות והאחריות שהזכרתי קודם, ובתוקף זה אני מסביר את
מה שהסכרתי עד עכשיו.

אני רוצה לומר בעקבות כמה דברים שנאמרו כאן, היועץ
המשפטי צריך להיות חזק דיו, כדי להתעלם לחלוטין מדעת
הציבור לגבי השאלה, אם להעמיד לדין אדם או להימנע
מלהעמיד אותו לדין. יכול להיות מצב, כשהציבור כולו אוהב
מישהו מאוד ומעניק לו מעין היתנות ואומר: האיש הזה אומנם
עשה את העבירה, אבל לא כדאי להעמיד אותו לדין, הוא גיבור
גדול, הוא איש מצוין. גם אם 99% מהציבור חושבים כך, על
היועץ המשפטי לממשלה להתעלם לחלוטין מדעת הציבור. גם
ההיפך הוא נכון. יכול להיות שהציבור, ברובו הגדול, חושב
שצריך להעמיד לדין ולמצות את הדין, תסלחו לי על הביטוי:
רוצים לראות דם; גם מזה היועץ המשפטי לממשלה צריך
להתעלם לחלוטין. המקום היחיד שבו נכנסת דעת הקהל לתוך
שיקוליו הוא באותו חלק של האמון. צריך היועץ המשפטי
לממשלה להתנהג כך ולהיראות כמתנהג כך, ששיקוליו הם
שיקולים נכונים, שוויוניים, לפי העניין.

קבענו חלוקה בין סמכות לאחריות בגלל הסיבות
שהזכרתי כאן. עכשיו נשאלת השאלה: מצד אחד הממשלה
אחראית לאכיפת החוק; מצד שני אין לה סמכות לאכוף את
החוק באופן פרטני. האם אנחנו, שרשאים לבקר את היועץ
המשפטי לממשלה, האם אנחנו, אנשים פוליטיים המבקרים
את היועץ המשפטי לממשלה, האם ראוי שנעשה את זה לפני
החלטות ספציפיות שלו ואחריהן, או שנימצא מוזיקים בכך
מאוד? יכול להיות דיון על ההחלטה הזאת היום, ואם אני
אשיב לגוף העניין: ניכנס לוויכוח: ויכול להיות מחר דיון על
השאלה מטעם גוף פוליטי אחר, מדוע החלטת העמיד לדין
איש מסוים בבית-המשפט המחוזי בירושלים, כי הוא נאשם
בהריגת ערבי והוא גר בחברון. במקום אחר ישאלו, מדוע
החלטתו להעמיד לדין את אייבי נתן. זאת שאלה שעלתה פה
היום, וכבר היתה הצעה לסדר-היום על עצם החוק והעניין
שקרוך בו. לכאורה הכול לגיטימי. אני לא מדבר על הסמכות.
יש סמכות לבקר, לפעמים יש חובה לבקר גם כן. השאלה היא,
כיצד עושים זאת, ואם ראוי לעשות זאת בצמידות למקרה
קונקרטי ואולי להפעיל בכך מעין לחץ: ידע לו היועץ המשפטי
שאנחנו, אנשים פוליטיים, יושבים מעל ראשו. אני מעלה את
השאלה, כי היא שאלה קשה.

חבר הכנסת פנחסי הציג דוגמה מן העבר, כאשר היועץ
המשפטי לממשלה, איש ידוע ומכובד, החליט, שהוא לא מביא
לדין אנשים שעוברים עבירות מסוימות. אני חושב שליועץ כזה
רשאת הממשלה לומר: אדוני, לא. זאת החלטה של מדיניות,
שאנחנו לא מסכימים לה. אינך רוצה, תודה רבה אדוני, התכבד
ושב בביתך. זאת התערבות לגיטימית.

בשנת 1963 מסרה ועדה בראשותו של שופט בית-המשפט
העליון לשעבר ונשיאו לשעבר, השופט שמעון אגרנט, חוות
דעת, והיא קבעה כמה קביעות לגבי מעמדו של היועץ המשפטי
לממשלה בשני נושאים: העמדה לדין ועיכוב הליכים.
קביעותיה מחייבות את הרשויות בישראל, ובכללן הממשלה
הזאת, עד היום. הייתי רק מוסיף, כפי שעשיתי גם בוועדת
החוקה, חוק ומשפט שלשום: שינוי מסוים חל בחוקים מאז.
שני חוקים חוקקו מאז.

היו"ר מ' וירשובסקי:
זה היה אתמול, אדוני השר, פעם שנייה שעושים את
הטעות הזאת. עבר זמן, אבל זה היה רק אתמול.

שמעון שטרית (המערך):
הרבה דברים הורחשו מאז.

פרסם החלטה. נימוקיה עמה, נימוקיו פורסמו, הם פתוחים לדין, היו שתמכו בהם, היו שהתנגדו להם. אני מציע להסתפק בכך. אם תסתפקו בכך — מה טוב. אם לא — אציע להסיר את ההצעה מסדר-היום. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. קודם כול אשאל. חבר הכנסת תופיק טובי, האם אתה מסתפק בהודעתו של השר?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אם יתר החברים מסכימים — אני מסכים.

שמעון שטרית (המערך):
הם לא כאן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת טובי, האם אתה מסתפק בהודעת השר?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מסתפק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת חיים אורון?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת תיכון?

קריאה:

הוא לא באולם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פנחס?

רפאל פנחס (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
מסתפק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת רמון?

חיים רמון (המערך):

מסתפק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת צידון?

יואש צידון (צומת):

מסתפק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת גאולה כהן?

גאולה כהן (התחיה):

מסתפקת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אם כך, יצטרפו להצביע רק על ההצעה שלי, כי אני לא מסתפק בהודעה. יצטרפו גם להצביע על ההצעה של חבר הכנסת תיכון.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אני מבקש לדבר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תוכל לבקש להסיר את ההצעה שלי מסדר-היום. אני בחלט אתן לך דקה לעשות זאת. חבר הכנסת הורביץ, בחפץ

אני רוצה לבקש מן היושבים כאן, כפי שחלק מהם עשו בדבריהם, והיו גם שהזכירו את הדברים במפורש, לעשות מאמץ גדול של ריסון עצמי, לא בחוקף חוק, לא מפני שאין להם סמכות, אלא מפני שרצוי וראוי לרסן מאוד את עצמנו בהתקפות או בביקורת חריפה ובוטה על היועץ המשפטי לממשלה. טעמו של דבר הוסבר היטב קודם לכן.

ישאל השואל, מדוע זעקו אנשים פוליטיים אלה או אחרים במקרה זה ולא זעקו במקרה אחר, שאני האזור התרעתי וכעסתי עליו? והוא גם יתקשה לפעמים להסביר מדוע אנחנו, אנשים פוליטיים, המתערבים כפי שאנחנו מתערבים, החלטנו להתערב כאן ולא שם; האם אנחנו נוהגים באמת-מידה של השוויון שאנחנו דורשים ממנו? — זו שאלה קשה. לכן צריך להיזהר מאוד.

יחד עם הזהירות, אין לי ספק, שהדין לגיטימי, ונשמעו בו דברים שהם חלק מהדין הציבורי הפתוח. אתמול היה בוועדה דיון סגור. אין מנוס מחילופי הדברים האלה במסגרת המערכת של שלטון החוק, של הממשלה והאזרחים, של הפיקוח הציבורי והפרלמנטרי.

אני רוצה להעיר הערה אחת שלא לגוף ההחלטה; מן הטעם שהזכרתי קודם, או משני הטעמים, לא אתייחס לגוף העניין אלא להיקפו. הוזכרו כאן מספרים, מיליארדים רבים. אני יכול לומר, שלא היתה המלצה, למיטב ידיעתי, להעמיד לדין בשל עצם הוויתור או העבירה של רכישת מניות על-ידי חברה בכספיה שלה. אין ספק, נדמה לי, על-פי דוח-ביסקי וגם על-פי השכל הישר, שאין קשר ישיר בין העבירות שעליהן דובר ועליהן היתה ההמלצה לבין הסכום הגדול של 7 או 8 מיליארדי דולר. הסכום הזה הוא תוצאה של מדיניות שוועדת-ביסקי תיארה אותה, שנעשתה באמת כמשך שנים רבות ובאמת בידיעת הרשויות. הוזכר כאן, שהוגשה לכנסת הצעת חוק מלווה שלום-הגליל, מטעם הממשלה, ובה נאמר במפורש, ששר האוצר פוטר מניות של ויסות בנקאי ממלווה שלום-הגליל. זאת אומרת, זה עבר את הכנסת ואת הייעוץ המשפטי של מי שהגיש את ההצעה הזאת. אם יש אשמה כלכלית או סיבה כלכלית — זה כל התהליך הזה, שנעשה בידיעת כולם, ולא עליו מדובר, אם היה צריך להחליט כך או אחרת. ואמרחי שלא אכנס לגוף העניין.

אני מבקש, למען הדיוק, שלא לקשור את כל מפולת המניות והנזק העצום למדינה — ומה זה למדינה? — לאזרחים המשלמים את הכסף — לבין העבירות שבהן דובר במקרה שלנו.

לאור הדברים האלה אני מבקש להציע לחברי הכנסת שהעלו את ההצעות להסתפק כאן בדברי תשובתי. אני רוצה להסביר בשני משפטים מדוע. יש שתי ועדות שאפשר להעביר אליהן את הדיון כאן, ויש אפשרות לדון במליאה. נדמה לי, שלא ראוי לחזור ולדון במליאה בנושא. הדבר נעשה, הדברים נשמעו. ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת קיימה אתמול דיון ארוך וממצה, ואם מותר לי, בענווה הראויה, להגיד: גם מעניין מאוד ועמוק. רבים מן החברים התבטאו, וגם אני השבתי כמה דברים. הוועדה גם רשאית להמשיך בדיוניה. אין צורך להעביר לה לדין מחורש מה שהיא כבר עשתה. יש ועדה אחרת, הוועדה לענייני ביקורת המדינה, הדנה בין כך ובין כך, כפי ששמענו, וממשיכה לדון בעניין.

לכן אינני חושב שצריך להעביר את הדיון הזה לוועדה. אני חושב שהדיון התקיים. הדברים נשמעו. היועץ המשפטי

לב הייתי מאפשר לך לדבר. אבל מכיוון שהשר מציע להסיר את ההצעות מסדר-היום, אתה לא יכול להציע להסיר את ההצעה, כשממילא זו ההצעה היחידה הקיימת.

יגאל הורביץ (הליכוד):
אני מבקש דקה.

דוד ליבאי (המערך):
מה ההצעה של היושב-ראש?

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני מבקש שהעניין יועבר לוועדה.

קריאות:
אתה לא יכול.

היו"ר מ' וירשובסקי:
זו היתה בקשתי, אך היות שאיני יכול, אני מוכרח להעלות את ההצעה שהנושא יכלל בסדר-היום של הכנסת ויהיה דיון במליאה.

אברהם בורג (המערך):
אני מבקש הצעה אחרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
חבר הכנסת הורביץ, אני נותן לך דקה כדי שלא תגיד שלא נתנו לך לדבר דקה בנושא, שאני יודע שהוא קרוב אליך. אני מבקש ממך לדבר מהמקום.

יגאל הורביץ (הליכוד):
אני אדבר כמיקרופון.

לא התכוונתי לפגוע כיושרו של חבר הכנסת וירשובסקי. אני כבר 20 שנה בכנסת, והשתרלתי שלא לפגוע בשום אדם. לכל אחד מאתנו יש קבילות, גם לך וגם לי, בתחום שעסקנו בו, הן בעשייה ציבורית והן בעשייה בביחננו. אבל, אם יש לי ביקורת עליך ועל הדברים שלך, ואני רוצה להסתייג מהם, היא על איפה ואיפה שלך. היועץ המשפטי הקודם ליווה את כל מהלך הדברים כמשך שנים, ולא שמענו ממך מלה. מהיועץ המשפטי לא שמענו מלה. מי שמיניתי אותו לרשות לניירות-ערך, מר טוניק המנוח, אדם שהיה נאמן עלינו וגלגל את כדור השלג, ובצדק — מלה לא שמענו ממנו על הנושא הזה. התקופה שלי היתה שלוש שנים לפני כן, ואני לא רוצה ללמד זכות על עצמי.

רבתי, אני לא שפן ואני לא רוצה שאחרים יהיו שפנים, ובמקרה זה כוונתי גם גם לדרג הציבורי. הכנסת ידעה על כל יסות המניות, שהגיע לממדים האלה — ועדת הכספים של הכנסת, ועדת החוקה, חוק ומשפט, הוועדה לענייני ביקורת המדינה, אתה, חבר הכנסת וירשובסקי. מה אתם מעמידים פנים עכשיו?

היו"ר מ' וירשובסקי:
לא, לא, חבר הכנסת הורביץ.

יגאל הורביץ (הליכוד):
עוד דקה, עוד רגע אחד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת יגאל הורביץ, נתתי לך אפשרות להתבטא כי ראיתי שבנפשך הדבר. היתה לך דקה, אף שלפי התקנון לא היית יכול לדבר. אני מבקש ממך שתפסיק.

יגאל הורביץ (הליכוד):
תן לי עוד חצי דקה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
לא, לא, לא, אני מבקש שתפסיק. אתה יכול להודיע בהודעה אישית כל מה שאתה רוצה. אני לא אתן לך.

יגאל הורביץ (הליכוד):
לא, אתה יכול לתת לי עוד חצי דקה. בנושא הזה דיברו שבעה אנשים. תן לי חצי דקה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
חצי דקה, נראה מה זה חצי דקה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

7 מיליארדי דולרים לא הלכו לכיסי אנשים. ניפחו גיפוח מלאכותי של 0.4%, 0.5%. כל יום רצו אחד אחרי השני — כל מניות הבנקים. הציבור ניפח לעצמו כביכול זכויות בבנקים, כאשמת הבנקים.

שמעון שטרית (המערך):
מה זה "הציבור"?

היו"ר מ' וירשובסקי:
לא יהיה ויכוח.

יגאל הורביץ (הליכוד):

באה הממשלה, ובגלל חולשתה לא היה לה האומץ להגיד לציבור: רבותי, קרה מה שקרה. תקבלו בשביל הכסף הזה קרן והצמדה לפי תוכניות החיסכון, לא משלמים 7 מיליארדי דולרים, נקודה. אנחנו אשמים. מה אתם רוצים מהבנקאים? גם אנחנו.

היו"ר מ' וירשובסקי:
חבר הכנסת הורביץ, תודה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
הצעה אחרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
הצעה אחרת למה? יש שתי הצעות לסדר-היום. אני אומר לך מה המצב העובדתי ברגע זה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
אני מבקש להסיר את הצעתו של חבר הכנסת וירשובסקי.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אתה לא יכול. אתה יכול לעשות אחת משתיים: אתה יכול

לבקש להעביר את הצעתו של חבר הכנסת דן תיכון לוועדה; הודיעו לי מהמוכירות שחבר הכנסת שטרית כבר ביקש זאת. אם אתה רוצה להסיר את הצעתי, אתה לא יכול, כי השר מציע להסיר אותה. אם אתה רוצה להציע להעביר את הצעתי לוועדה, זה מותר לך. יש לך דקה, ועל זה אתה צריך לדבר. אתה צריך להגיד לי מה אתה רוצה לעשות. רשות הדיבור לחבר הכנסת שטרית.

שמעון שטרית (המערך):
ביקשתי מסגנית מזכיר הכנסת לתקן ולבקש שיעביירו את הצעתו של חבר הכנסת וירשובסקי לוועדה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
הסדר הקולקטיבי הושב על כנו.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר המשפטים, אני רוצה לומר, שביקורת ציבורית על החלטה בנושא חשוב כל כך שקיבל היועץ המשפטי היא לגיטימית גם כשהיא נוקבת, גם כשהיא נאמרת כלשון קשה וגם כשהיא מוצגת כמחאה אמיתית על

הנושא לוועדה, וכמובן — הצעת שר המשפטים להסיר את הנושא מסדר-היום.

אני מעמיד להצבעה, קודם כול, את הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי, הרוצה לקיים דיון במליאה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו מצביעים על הצעתו של חבר הכנסת טובי. זוהי הצבעה מס' 10.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה לכלול את הנושא

בסדר-היום — 3

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום — 14

נמנעים — 1

ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר הכנסת ת' טובי בסדר-היום נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בעד הצביעו 3, נגד — 14, נמנע — 1. הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי לא נתקבלה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על שתי ההצעות שנתרו, של חבר הכנסת דן תיכון ושל חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, אני במקרה זה. מי בעד העברת ההצעה לוועדה, אני מציע לוועדת החוקה, חוק ומשפט. זוהי הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את

הנושא לוועדה — 8

נגד — 9

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הנושא שהעלו חברי הכנסת ד' תיכון ומ' וירשובסקי לוועדה לא נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בעד — 8, נגד — 9, אין נמנעים. אני יכול להגיד שזה 9 מול 9. מבחינה טכנית אני לא יכול להצביע.

בנימין נתניהו (הליכוד):
אני לא הצבעתי.

היו"ר מ' וירשובסקי:

גם אז זה לא היה עובר.

שמעון שטרית (המערך):

אני מבקש הצבעה חוזרת.

קריאות:

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, דעתי ברורה בנושא הזה. אני חושב שתוצאות ההצבעה ברורות. ההצעה לא נתקבלה ולא הועברה לוועדה.

קריאה:

מה עם ההצעה של חבר הכנסת דן תיכון?

מחלוקת אמיתית קיימת כציבור. חובתו של היועץ המשפטי להקשיב, ולא צריך להגיב כפי שהוא הגיב — לומר, בין השאר, שאחזה אותו פלצות, ובתוך החלטתו לומר את שאמר על הביקורת הציבורית שכבר נכתבה.

אם מדובר על מה מותר ומה אסור ומה גבולות הכנסת וחברי הכנסת, מותר גם לנו למסור שדרים מה יכול יועץ משפטי לכתוב בהחלטה שלו.

איננו משוחררים מהחובה להביע את מחאתנו על הדינמיקה הנוצרת בהחלטה מסוימת, במיוחד כשהיא באה בעקבות חקירה ממלכתית שיומה הכנסת הזאת, ולא הרשות המבצעת.

אני מסכים לכך שהביקורת צריכה להיות מתוך התחשבות ועירנות מקסימליות כלפי הצורך לשמור על מעמדו, עצמאותו ואי-תלותו של היועץ המשפטי, אבל תוך הדגשה של האחריות הציבורית שיש לכל נושא משרה ציבורית ולא לה הממונים עליו כלפינו, בכפיפות לכל אותן הסתייגויות ששר המשפטים עמד עליהן היום וגם אתמול.

אני מציע להוסיף על הצעתו של חבר הכנסת וירשובסקי, שיתקיים דיון. בלאו הכי יתקיים דיון. למה לא יתקיים דיון גם על-סמך המלצה של הבית הזה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ויינשטיין מבקש להעביר את הצעתו של חבר הכנסת דן תיכון לוועדה. אני רוצה להודיע, שקיבלתי הודעה מחבר הכנסת טובי, שהוא חוזר בו מהסכמתו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא הסכמתי. אמרתי שאחר כך אחליט.

היו"ר מ' וירשובסקי:

זו פרשנות. אני רושם לפני, שאתה עומד על כך שהנושא ייכלל בסדר-היום.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, הנושא הנדון הוא בעל חשיבות עליונה. הייתי מבקש להסב את תשומת לב הבית ואת תשומת לב שר המשפטים לכך, שאנחנו שש שנים לאחר הדרמה הזאת, שנים אחדות לאחר דוח-בייסקי, ועדת-בייסקי המליצה על שורת חוקים, שיש לחוקקם כדי שהדרמה הזאת לא תחזור, ומבחינה זו אנחנו נמצאים בפיגור רב.

אחת הבעיות המרכזיות של הכנסת, שלנו היא, כיצד לוודא שהדרמה הזאת לא תחזור, וכיצד תהיה מוסדרת מערכת הבנקאות, שיש בה סכסוכות של הציבור במיליארדים. מבחינה זו יש לעשות הרבה. אני מסב את תשומת לבו של משרד המשפטים לכך שיש צורך בתנופת חקיקה ובתנופת עשייה בתחום הזה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבין שאתה מבקש להעביר את הנושא לוועדה.

חיים רמון (המערך):

היו"ר מ' וירשובסקי:

הוא יכול היה להתבטא אך ורק במסגרת הזאת.

חברי הכנסת, אני מודיע בזאת שאני מסכים לכך שהצעתו הועבר לוועדה. יש לנו שלוש הצעות: הצעתו של חבר הכנסת תופיק טובי לקיים דיון במליאה, שתי הצעות להעביר את

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני הצבעתי את שתי ההצעות.

שמעון שטרית (המערך):

אני בעד הסדר התקין. אדוני היושב-ראש, למען הפרוטוקול, לא אמרת: דן חיקון.

קריאה:

הוא אמר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני רוצה לברר אם בפרוטוקול רשום אם אמרתי, ההצעה שלי ושל חבר הכנסת דן חיקון.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מודה על כל העזרה. אני מרכין את ראשי לפני הדמוקרטיה, ואני מאחל לנו שגם אחרים המופקדים על כך יעשו אותו הדבר.

טו. הצעה לסדר-היום

חיוב תשלום לאשפוז ילדים אוטיסטים

יש לציין, כי האוטיסטים הם למעשה נכים של 100%. הזקוקים למסגרת אחזקה וטיפול משחר ילדותם ועד יום מותם. ההורים נושאים ממילא בנטל נפשי ופיסי כבד מנשוא במשך כל שנות ילדותם והתבגרותם של הילדים. לבסוף, כאשר ילדיהם מגיעים לבגרות והם לזיקנה, הפתרון שהמדינה יכולה להציע להם הוא אשפוז הילדים לכל ימי חייהם בבתי-חולים לחולי נפש.

בעולם יש אולי פתרונות מתקדמים יותר, אך לישראל הם עדיין לא הגיעו. בארצות-הברית, למשל, דואגת המדינה לפתרון כעיית האוטיסטים במעונות מתאימים.

האגודה הלאומית לילדים אוטיסטים הקימה את המעון הראשון והיחיד עד כה בישראל לאוטיסטים. עם זאת, עדיין נותרו מתבגרים ובוגרים אוטיסטים רבים מחוץ למעון. הן עקב חוסר היכולת לאכסן בו את כל האוטיסטים הזקוקים לפתרון והן בגלל מצבם הקשה של חלק מהם הזקוקים למוסדות סיעודיים, כלומר לבתי-החולים.

גם כאשר יוקם מבנה נוסף, עדיין לא יהיה בכך כדי לתת פתרון לכל ציבור האוטיסטים. לכן נראה, כי במצב הנוכחי יהיו אוטיסטים רבים שיוזקקו גם בעתיד לבתי-החולים.

העיוות שבמצב השורר בישראל כתחום זה הוא אפוא כפול: הממשלה לא מקימה מעונות לאוטיסטים בקנה-מידה נרחב, והמעון היחיד שהוקם נבנה על-ידי האגודה לילדים אוטיסטים, שמשאביה מצומצמים מאוד, ואילו על אותם הורים לאוטיסטים, שאין אפשרות להסדיר בעבורם מעון מתאים, מטילים כעת דמי אשפוז ששום משפחה אינה יכולה לעמוד בהם. כפי שאמרתי קודם, מדובר בסכום של 107 שקלים ליום.

האמת היא, שעצם הצורך לאשפוז אדם לכל חייו, כפי שהדבר קורה אצל אוטיסטים כל עוד לא מצאה הרפואה כלים לשיקומם, שומט את יסודות הצדק וההיגיון מהדרישה לחייב את הוריו בתשלום דמי אשפוז, ועוד בקנה-מידה כזוה. ואגב, מה יהיה עם אוטיסט שהוריו נפטרו, האם יושלך לרחוב?

יש לזכור, כי הנטל שבו נושאת המשפחה של האוטיסטים קשה מנשוא גם כלי הגזירה החדשה. המשפחות משלמות כיום בעבור הצדק וההיגיון המשחקים והטילים של האוטיסטים. אם יאלצו עכשיו לשלם גם בעבור האשפוז, מי ישלם בעבור כל היתר?

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לא ייתכן שהמדינה תנער חוצנה מאלה שבניהם נולדו אוטיסטים וזקוקים לאשפוז לכל ימי חייהם. ההוראה שעליהם לשלם דמי אשפוז אינה הגיונית, אינה עומדת במבחן המציאות, ואני פונה לשר

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוכרים לנושא הבא, הצעה לסדר-היום מס' 1733, בנושא: חיוב תשלום לאשפוז ילדים אוטיסטים — מאת חבר הכנסת שמואל הלפרט.

קריאה:

מי משיב?

היו"ר מ' וירשובסקי:

שר הבריאות. אני מקווה ששר הבריאות יגיע. אם הוא לא יגיע — נדון בלעדיו.

חבר הכנסת הלפרט, אתה רשאי, כמובן, להעלות את ההצעה שלך.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):

לפי הפרוטוקול אני יכול להעלות אותה גם אם השר לא נמצא כאן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה רשאי. אני רוצה לאפשר לך להחליט, אם אתה רוצה להעלות אותה בהעדר שר ובהעדר משתתפים.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):

כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בבקשה.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לאחרונה קיבלו הוריהם של ילדים אוטיסטים המאושפזים בבתי-חולים לחולי-נפש הודעות על החלטת משרד הבריאות לחייבם לשלם סכום של עד 107 שקלים ליום כדמי אשפוז ילדיהם.

דרישות אלו מבוססות אומנם על החוק לטיפול בחולי נפש ועל התקנות שהותקנו על-פיו, אך אין ספק, כי אם בוחנים את העניין לעומקו, יש לעשות הכול כדי לבטל את ההוראה ולדאוג לכך שההורים לא ישלמו בעבור האשפוז.

המצב העוכרתי, כפי שנמסר לי, הוא שחלק מציבור האוטיסטים במדינה מאושפזו בבתי-חולים לחולי נפש, כהיעדרו של פתרון אחר לבעייתם.

בעוד הילד האוטיסט מוחזק בביתו, פרט למקרים חריגים, ובשעות היום מבקר בבתי-ספר מיוחדים הקשורים לאגודה הלאומית לילדים אוטיסטים, הרי המתבגר והבוגר האוטיסטי אינו יכול להישאר בבית עקב הבעיות הקשות, לעתים עד כדי הרס חיי המשפחה, העלולות להיגרם מהמשך שהותו בבית.

והציע להעביר את הנושא לוועדה. הנושא חשוב, ואני חושב שכן הראוי לבדוק אותו בוועדה.

אני רוצה להביע את צערי ותחושת האין-אונים שלי, שבנושא חשוב כל-כך שר הבריאות לא היה בנמצא.

חברי הכנסת, יש לפנינו רק הצעה אחת: להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת שמואל הלפרט לוועדה. אני מבין שזו וועדת העבודה והרווחה?

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אין התנגדות, אין חולק על כך. מדובר בוועדת העבודה והרווחה. אנו עוברים להצבעה. נא להצביע, הצבעה מס' 12.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את	7 —
הנושא לוועדה	אין —
נגד	אין —
נמנעים	אין —
ההצעה להעביר את הנושא לוועדת העבודה והרווחה נתקבלה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ברוב של 7, ללא התנגדות וללא הימנעות — — —

שר הבריאות י' צור:
איחרתי.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אדוני שר הבריאות, אתה גם איחרת הערה חריפה של היושב-ראש.

שר הבריאות י' צור:
אני מתנצל. האם אפשר למסור הודעה אישית?

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני חושב שאפשר. אני רק רוצה להגיד, אדוני השר, שההצעה הועברה לוועדת העבודה והרווחה פה אחד, והובעו צער ותערומת על שבנושא חשוב כל-כך השר לא נכח.

שר הבריאות י' צור:
אני אקל על חברי הכנסת את התלונה: א. אני מקבל את התלונה: ב. אני רוצה להודיע, שבמשך הזמן הזה ישכנו עם נציגים של ההורים. הגענו להסכמה עם הורי הילדים ושחררנו אותם מכל מה שקשור בתשלום.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני מבין, חברי הכנסת, שזו היתה הודעה אישית. זה היה ניצול הסמכות של השר להשתתף בריון. אומנם זה היה אחרי ההצבעה, אבל אנחנו רושמים זאת לפנינו.

טז. הצעה לסדר-היום

היערכותה של ישראל לקראת 1992

סדר-היום של ישיבה זו — היערכותה של ישראל לקראת 1992. יש שתי הצעות לסדר-היום בנושא, הראשונה של

הבריאות לשקול את ביטולה בהקדם. אפילו יצריך הדבר התקנת תקנה מיוחדת.

לכן אני מבקש, אדוני היושב-ראש, לקיים דיון במליאה בנושא זה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. כיוון שאין שר שישב על ההצעה — — —

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
אני מוכן להשיב.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אתה יכול רק להסיר את ההצעה מסדר-היום או שאתה יכול להציע, אם אתה רוצה, להעביר אותה — — —

שמעון שטרית (המערך):
הוא יציע להסיר את ההצעה, ואני אציע הצעה אחרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
יכולים להציע, במסגרת דקה, להעביר לוועדה. בכקשה, חבר הכנסת ורדיגר.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
מאחר שאין שר באלם, אני מציע שנקבל את ההצעה שיהיה דיון במליאה, והנושא ייכלל בסדר-יומה של הכנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
חבר הכנסת ויינשטיין, אני מבין את הסנטימנטים שלך. אנחנו חייבים לעשות לטובת העניין. האם טובת העניין דורשת שיהיה דיון במליאה, האם טובת העניין דורשת ליבון נושא רגיש? ההערה שלך נרשמה.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מציע להעביר את הצעתו של חבר הכנסת הלפרט לוועדה.

ראשית כול, אני רוצה להזכיר לעצמנו, שהיום זו כבר הפעם השנייה שאנו עומדים בפני מצב, שהשרים הנוגעים בדבר לא נמצאים במליאה, לא משיבים על שאלות ולא על הצעות לסדר-היום, והדבר הזה הוא חמור מאוד בעיני.

לעצם העניין, הנושא של ילדים אוטיסטים ושל האוכלוסייה האוטיסטית הוא בעיה קשה מאוד. בוועדת העבודה והרווחה, ואני חבר בה, נתקלנו בנושא הזה פעמים מספר, נפגשנו עם ההורים, גם ביקרנו במוסדות. לצערנו הרב, יש איזה פיגור אצלנו, נוסף, לא עלינו, על הפיגור השכלי אצל אותם אומללים: יש איזה פיגור אצלנו בכל הנושא הנוגע לאותה אוכלוסייה אומללה.

לכן, אדוני היושב-ראש, היות ששר הבריאות אינו נמצא כאן, אני מציע שהנושא יועבר לוועדת העבודה והרווחה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני מודה לחבר הכנסת ורדיגר. אני מודה לו על שהוא קם

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא הבא, והוא אחרון על

בעיית התקינה היא בעיה שולית לכאורה, אבל אירופה הולכת לסטנדרדיזציה של תקנים, לררישה לעמידה בתקנים המוכרים על-ידי מוסדות אירופיים בלבד ובעבור יצרנים אירופיים בלבד. השאלות הן: באיזו מידה אנו, בישראל, מייצרים ונייצר לפי התקנים שלהם? האם לתעשיות שלנו תהיה נגישות ישירה לשינויים בתקנים? וכדי שתהיה נגישות יש צורך בזרימה שוטפת של מידע על התהפוכות והשינויים בתקנים באירופה. ובאיזו מידה מוסדות תקינה שאינם ממלכתיים יהיו גורמים המעכבים את התעשייה הישראלית מלהיכנס לשוק החדש? וכך, במקום חומות מכס מפלות, העדר תקינה מתאימה אצלנו יגרום לעיכוב כניסת ישראלים לשוק. יש, אם כן, צורך חיוני בגישה ישראלית למקורות המידע, הפצתם של התקנים כאן, על מנת שהתעשייה שלנו תוכל להיערך בהתאם לכך.

בעיה מרכזית נוספת קשורה לתחום הקניות הממשלתיות, המהוות, אדוני היושב-ראש, כ-15% מן התוצר המקומי הגולמי של השוק, כשרק חלק מזערי מהן מוענק לגורמים שמחוץ למדינה המוציאה מכרו. הקהילייה האירופית שיפיה לאחרונה את הכללים, וכך תהיה נגישות למכרזים הממשלתיים לכל מדינה. בפני ישראל תיפתח לכאורה האפשרות להיכנס לתחום החשוב הזה, אך כדי למצות חלק מן הפוטנציאל, יש צורך במנגנון יעיל למיון ולהפצה של המכרזים הממשלתיים בקרב היצואנים הישראלים. ונניח שהמידע יזרום, ונוכל להשתתף במכרזים ואף לזכות בחלק מעוגת הזומנות, האם כניסתנו לשם לא תחייב אותנו לחשוף את עצמנו בתחומים שאנו סגורנו את עצמנו בהם בפני העולם החיצון, בענפי הייצור הביטחוני, הטלקומוניקציה, תעשיות מתחכמות ועוד?

ואם נפתח עצמנו לתחרות חיצונית רחבה יותר, האם נוכל להיות סמוכים ובטוחים שתוצרתנו אומנם תירכש על-ידי הפירמות האירופיות, פירמות הענק? פרמית מכרזים ראשי הקהילייה האירופית, שהם גורמים הערבי. למעשה, בפועל, יש מעין חומ מצד פירמות רבות, שכמעט אינן רוכשות ממוצרנו בענפים מסוימים. הם אומרים, שזוהי תוצאה של תחרות חופשית, ואילו אנו יודעים שהסיבה היא אחרת.

לכן צריכה להיות פעולה מדינית מצדנו, צריך להיות טיפול ברמה הגבוהה ביותר, תוך הבטחת ביצוע, כי הבעיה תחריף כאשר חברות ענק ממוזגות תפעלנה באירופה.

יש בעיה נוספת, והיא כבר פגעה בנו, אדוני סגן השר. במכרזים ממשלתיים של ארצות הקהילייה נדרשים הזוכים להתחייב לכלול במוצר הזוכה רכיבים המיוצרים באירופה, וזאת כדי להגן על התעשייה המקומית. אצלנו, מפעל מקומי ידוע רצה להגדיל את הייצור ב-100 מיליון דולר נוספים לשנה, אך מאחר שכיום אין בהירות לגבי מדיניותה של הקהילייה ואין יודעים אם אירופה מאוחדת תכבד כרוזו וכלשוננו את ההסכם שיש לנו עם השוק האירופי או חתכיב הגבלות חדשות — בגלל חוסר הבהירות ובעיות נוספות הקשורות באידיעה, נמנע המפעל הרב-לאומי מהשקעה, ואנו מפסידים בינתיים מאות מקומות עבודה חדשים ומאבדים אפשרות לתפוקה שתית של 100 מיליון דולר, ומדובר במפעל אחד.

אירופה עוברת מהפכה במחשוב ויש הצופים ביטול הניירת במהול משלושי יבוא וייצוא, ועשיית הפעולה באמצעות מחשבים. ומהי היערכותנו שלנו לתמורות המפליגות האלה?

באירופה מתחוללים מיוזגים של חברות קטנות ובינוניות. לחברות ענק בעלות כושר שיווק רחב, וברור שהן זוכות ותוכינה לעדיפות טבעית בתחרות עם חברות בינוניות וקטנות.

חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, הצעה מס' 1679, והשנייה של חבר הכנסת שמעון שטרית, מס' 1682. חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, בבקשה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעוד זמן קצר, אולי קצר מדי מבחינתנו, בשנת 1992, תפקוד את אירופה רעידת אדמה כלכלית, שחשנה את מפתה הכלי היקר, כאשר 320 מיליון צרכנים בעלי כוח קנייה אדיר, הרוכשים, בין השאר, 30% מכלל היצוא הישראלי, יתאחדו לשוק מפותח ומודרני אחד, שאין בתוכו עוד חומות והגבלות, אך יש בו תנועה חופשית של כוח-אדם, סחורות, שירותים והון.

אנו בישראל, המתאפיינים עתה בהעדר היערכות מתאימה לבאות ובהתרוצצות פנימית, עלולים להיקלע למחדל — מושג שנוגד במלחמת יום-הכיפורים — שיפחית את היצוא שלנו לאירופה בכ-500 מיליון דולר לשנה ויביא לאבטלה ולזעזועים חברתיים, שלא ידענו כמותם מאז קום המדינה.

אירופה הורסת חומות, ואילו אצלנו נבנו חומות של אטימות וניכור בין משרדים ממשלתיים, המתנגחים ביניהם בשאלה הגורלית מאוד מאוד — מי מהם יהיה אחראי לטיפול בסוגיה.

ההצעה לסדר-היום, שאני מתכבד להעלותה ככנסת היום, קרוב לשעה השחיים-עשרה, כשיש עוד זמן לפעול, מיועדת לא רק להחריע אלא גם לדחוף את הממשלה ואת המשק, על שלווחותיו בענפים ובמפעלים, לתנופת מחשבה ועשייה מואצת יותר ולהריסת חומות ההתנצחות בתוך המשרדים על פוסט-טויה, סמכויות ואכזות באשר לטיפול בסוגיה המורכבת הזאת.

עם הריסת החומות, שעדיין נותרו בין המדינות, חברות הקהילייה האירופית, ייהנה המשק האדיר הזה מיתרונות שיש לגודל ומהורדה משמעותית בעלויות, שתביא לכניסת מתחרים חדשים לשוק.

כל תעשייה, ובכללה תעשיית ישראל, תמצא עצמה מתמודדת מול שוק תחרותי יעיל יותר. המוצרים שלנו עלולים להיות יקרים יחסית למוצרים האירופיים. חברות ישראליות עלולות לאבד עמדות כשל כניסתם של המתחרים החדשים ובשל ההתארגנות החדשה של תע-ענפים, שבהם יתחוללו מיוזגים ושינויים בבעלויות.

המתייעלים באירופה עצמה עשויים להגביר את התחרות בשוקי חוץ, ובהם הם עשויים לפגוש בישראלים יעילים ועמידים, או, חס וחלילה, במתחרים ישראלים המאבדים לקוחות כזה אחר זה.

הקריאה להתייעלות איננה חדשה. אפשר לכאורה לשאול את השאלה: הרי מאז קום המדינה כלונו מטיפים וחותרים להתייעלות, צועדים צעד אחד קדימה וצעד אחרון ושוכ קדימה. אם כן, מה נשתנה הפעם? הפעם התייעלותנו צריכה להתמודד מול אירופה מאוחדת, מול ארצות-הברית של אירופה. על התעשייה להתמודד גם עם השאלה השיווקית, האם לפעול באמצעות חברות-בת בייצוא, חברות שיווק, או בשיתוף פעולה עם חברות אירופיות, כי זה המפתח בחלק מן התחומים בטכנולוגיה מתקדמת.

אך גם אם נתייעל, נפחית את שיעורי הריבית ונגיע למחיר הון בדומה לזה שבשוקים הבין-לאומיים, עלולים אנו לעמוד בפני בעיות מינהליות, לכאורה, שתבאנה ותגורמה לחסימות בפעילותנו באירופה. אמנה אחדות מהן.

הבין-לאומית. זאת, על-ידי הבנת תהליך איחוד אירופה, מעקב אחריו, ניתוח והפקת תועלת מהסיכויים והתמודדות עם הסיכונים הצפויים ממנו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אבקשן לסיים. הדברים כרוכים, וההאזנה, לצערי —

—
אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני כבר מסיים. עדיין לא אמרתי מה קורה אצלנו. אומר את המשפטים האחרונים. ובכן, מה קורה אצלנו? ועדה במשרד התעשייה והמסחר ישיבה במשך עשרה חודשים על המדוכה, מאז אוגוסט 1988. היא פרסמה דוח ובו המלצות להיערכות. או החל ויכוח, מי יוביל את הנושא בממשלה. סיוור של סגן שר האוצר באירופה הוליד מסמך, שבו יש, בין השאר, מסקנה, שהאחריות המיניסטריראלית ראוי שתהא בידו. שר האוצר נתן לפני שלושה-ארבעה חודשים את ברכתו להצעה, ומדוע לא? מדוע לא להפקיד את הסוגיה בידי סגנו? או התנגדו שר התעשייה והמסחר ושר הכלכלה והתכנון. משרד החוץ מבקש אבהות מסוימת. נעשה ניסיון להביא את הסוגיה למועצה החברתית-הכלכלית. הוצע שוועדת שרים בראשות ראש הממשלה תטול את הטיפול. בינתיים הקימו התעשיינים ועדה, וכך גם לשכת המסחר, ויש מחקרים של פרופסורים. כולם כאילו עוסקים בנושא, ואין יד מכוונת והמחדל כשעור.

אני מציע לדון בנושא במליאה.

יו. הצעה לסדר-היום

הסכמי אירופה — 1992

אנחנו נצטרך לפעול בשני תחומים עיקריים: האחד — תחום הייצור והשיווק, ויש להיערך לקראתו: השני — תחום היחסים המדיניים-הכלכליים, לרבות היערכות בהסכמים נאותים לטפל בשינויים הצפויים. ואולי, כפי שאומר בסוף דברי, יהיה עלינו לגבש לאלה את עמדתנו העקרונית בשאלה: האם להגיש בקשה לחברות מלאה בשוק האירופי המשותף או בקהילייה האירופית? זאת שאלה שאסור לנו לברוח ממנה, כי היא עומדת לפתחנו. יש רשימה ארוכה של ארצות שהגישו בקשות, ואנחנו ניאלץ לקבוע עמדה. לא שמעתי דיון משמעותי בשאלה הזאת. מעבר לשאלה של היערכות — גם בסוגיה המדינית הזאת, מה עמדתנו בשאלה הזאת.

בפתח דברי אני רוצה להזכיר, שלי באופן אישי היה ניסיון עגום מאוד במאמצי לברר את שאלת התקינה, שהזכיר חבר הכנסת ויינשטיין. התקינה קופחה על-ידי כך, שאותו תקציב שיועד לה הועבר לדבר אחר: כדי שלא להיות קונטרבוורסלי אני לא רוצה לספר למה, אבל הוא הועבר לדבר אחר. זאת אומרת, עד כדי כך רואים בתקינה בין-לאומית עניין חסר חשיבות, שכאשר הוקצב כסף והיה רשום בתקציב, העבירו אותו למטרה אחרת. זאת ההתייחסות לשאלה העומדת בפנינו, איך אנחנו נערכים לקראת איחוד הקהילייה האירופית.

מה בעצם קובע החוק הזה? החוק הזה, שנתקבל ב-1 ביולי 1987, הוא אמנה בין מדינות, אבל הוא נקרא Single European Act — חוק אירופה אחת. החוק הזה קובע, שלמעשה כל המדינות, הכוללות היום 323 מיליון תושבים באירופה, ייהפכו יחידה מדינית בעלת אחדות דברים רבים מאוד. תשימו לב לכך ששינוי לא רק את

רואים שם כניסה של חברות זרות לשותפויות עם חברות אירופיות, כדי לזכות בהקלות במסים וביתרונות אחרים. מעניין הדבר, שכניסת החברות הללו לשותפויות באירופה נובעת אף היא מהעדר ידיעה בממשלותיהן, בארצותיהן, על הנעשה. השאלה היא כיצד תוכל התעשייה הישראלית, המאופיינת על-ידי חברות קטנות ובינוניות, להיערך לשינויים במבנה. אין ספק בכך שחוק המיוזגים שלנו איננו מתאים למצב זה.

עניין זה מביא אותנו לשאלה נוספת: האם חוקי הפיקוח על מטבע חוץ, עם הנוקשות היחסית שלהם, מתאימים לתנאים של סחר חופשי עם פתיחות? התשובה שלי שלילית לחלוטין. חוקים בסיסיים, חוק המיוזגים, חוק ההגבלים העסקיים, חוקי הפיקוח על מטבע חוץ, ואחרים ראויים שייכנסו למערכת.

אשר לתחום הביטוח, תחום נוסף, ובכן, למדינות אירופה חברות ביטוח מקומיות, המבטחות יצואנים מפני סיכונים מסחריים. בעתיד, לאחר 1992, לא תהיה מניעה שחברה בריטית תבטח יצואנים צרפתים, ולהיפך. איך נתמודד עם הפתיחות החדשה הזאת? האם חברות ביטוח תוכלנה לחדור הדרית לשווקים, ואנו נמשיך להגן על משק הביטוח שלנו ולא נאפשר כניסתם של מבטחים מאירופה אלינו?

מניח כאן, אדוני היושב-ראש, תחומים אחדים בלבד, כדוגמאות מאפיינות. תקצר היריעה מלמנות את כולם. המשק התעשייה בישראל חייבים אפוא להכין את עצמם לתחרות גוברת, הן בשוק האירופי והן בשוק המקומי. מלות המפתח הן התייעלות ותחרותיות של התעשייה בזירת הסחר

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. לחבר הכנסת שמעון שטרית הצעה לסדר-היום מס' 1682; באותו נושא.

שמעון שטרית (המערך):

היו"ר מ' וירשובסקי:

רק העייפות והעובדה שהתפקידים הפרלמנטריים לא אפשרו לי לאכול ארוחת צהריים הביאו לטעות הזאת. חבר הכנסת פרופסור שמעון שטרית, בבקשה.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני סגן שר החוץ, כנסת נכבדה, כפי שאמר חברי חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, צפויות לנו התפתחויות רציניות באירופה, ובעקבותיה במשק העולמי בכלל.

נודמן לי לבקר באירופה בחודש האחרון ולבקר בבית-המשפט האירופי. התרשמתי מהאווירה לקראת איחוד אירופה, שאמור להתקיים על-פי חוק האיחוד האירופי — ובכוונה קראו לו "חוק האיחוד האירופי" — שיחול בראשית 1993.

כדי להדגים את ההתפתחות הזאת, אני רוצה להזכיר, שהיום הדרכונים באירופה נושאים כותרת: European Community, ואחר כך: The republic of Italy; זה לא רק איטליה, אלא קודם כול מציניים שהיא חלק מהקהילייה האירופית.

ואין לשכוח את ההתפתחויות במזרח-אירופה. מזרח-אירופה היא שוק רעב למוצרי תעשייה, ואין לו כסף לשלם תמורתם. התשובה — הם יציעו תוצרת חקלאית כתשלום על היצוא האירופי אל מזרח-אירופה. התוצאה תהיה שוב קושי.

הווי אומר, יהיה קושי לא רק בשל השתלכות ספרד. אולי גם המשק הפורטוגלי יראה בעוד כמה שנים סימנים דומים לזה של המשק הספרדי. והשאלה היא, איך אנחנו פועלים, איך אנחנו נערכים.

נרמה לי, שהבית הזה, לא רק כמי שנותן מסרים ובקשות לממשלת ישראל, אלא כמי שיש לו אחריות לאומית, חייב לומר מה מדינת ישראל כמשק לאומי צריכה לעשות. וכשאני מדבר על משק לאומי, אני מתכוון לסקטור התעשיינים, לסקטור החקלאים, לכל הסקטורים, של השיווק, של הייצור. הוא חייב להעביר לכול את גודל החשיבות של נתינת הכתף והיד.

כסיום דברי אני רוצה לחזור לשאלה שעוררתי בהתחלה. אוסטריה הגישה בקשה לחברות מלאה בקהילייה האירופית. בנורבגיה ובשכריה יש מחלוקת רצינית, אבל יש דיון; אנשי העסקים בעד, הפוליטיקאים מהססים. לא נראה לי ששבדיה היא מועמדת טבעית. האירופים לא ירצו לשלב גורם שרוצה להיות נייטרלי; גם לא אוסטריה. אבל גם טורקיה הגישה בקשה, גם מרוקו. ואם ימצאו הסדר עם מרוקו, ימצאו הסדר גם עם ארצות המגרב.

בשנת 1959 כבר היתה לנו נציגות. המשכנו בהסכם מ-1964, אחר כך בהסכם מ-1970 ובהסכם מ-1975, ובפרוטוקולים של אוקטובר 1988. את כל הדברים האלה עשינו. עלינו להמשיך לפעול. אפילו אם לא ימהרו לטפל בבקשה שלנו, האוריינטציה שלנו מבחינה כלכלית-מדינית חייבת לקבל בדיקה מחודשת לקראת גיבוש. אני אישית חושב, שאנחנו צריכים לגבש עמדה בעד הגשת בקשה לחברות מלאה. זה יקל עלינו גם כשנגיע להסדרים של חיבור וסידור פחות מאשר חברות מלאה.

אני מציע לקיים על כך דיון במליאה. אם יציע סגן השר להעביר זאת לוועדה, לא אתייחס לכך בשלילה. אבל, יכול להיות, שדווקא דיון על הנושא במליאה הוא חשוב, שכן יהיה בו כדי לעורר הדים בכיבור. כי זו איננה רק בעיה ממשלתית, זו בעיה ציבורית ולאומית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת שטרית. אני רואה כמה הנושא הזה מהדהד במליאה. אני קורא לסגן שר החוץ להשיב על שתי ההצעות. בבקשה.

סגן שר החוץ ב' נתיניו:

אדוני היושב-ראש, ההצעות לסדר-היום של חברי הכנסת ויינשטיין ושטרית נוגעות בנושאים חשובים מאוד. זה נכון, שהמציאות הכלכלית שבה אנחנו נמצאים עומדת להשתנות מן הקצה אל הקצה. להערכתנו, לא רק המציאות הכלכלית עומדת להשתנות, אלא גם המציאות הפוליטית. זאת אומרת, איחוד אירופה יביא לא רק לאחדות כלכלית אלא גם, בהדרגה — אני הייתי אומר שזה קורה כבר היום — לאיחוד מדיני. למשל, אנחנו רואים שהקהילייה האירופית, בנושאים שאינם נוגעים ישירות לכל מדינה ומדינה, מאמצת עמדה אחידה בנושאים משניים, למשל, בנוגע למזרח התיכון. וזה לא לטובתנו.

כדי לדון גם באתגרים הכלכליים החשובים שציניחם וגם

ההיבטים של ביטול חומות מכס והסרת מגבלות וחופש תנועה של עובדים, של שירותים, של הון בנושא הקניה, בנושא הרמוניזציה של חוקי עבודה, של חוקי סביבה, יש 270 חוקים, Regulations, שהשוק האירופי צריך לחוקק אותם כדי שיהיה אחידות. השוק האירופי כבר גמר 100, ועוד ידונטויה.

מעבר לזה, הם קבעו שההחלטות במועצת השרים יתקבלו ברוב, לא צריך שיתקבלו פה-אחד. הם קבעו שלפרלמנט האירופי תהיה סמכות רחבה, ונא להקשיב היטב למשמעות הדבר. בפרלמנט האירופי מעמדנו המדיני לא כל כך טוב. וזכרו מה קרה לפרוטוקולים שלנו, כמה חודשים נדרשו כדי לאשר אותם. בקטע המדיני יש מסגרות מינהליות לשיתוף פעולה אירופי בתחום מדיניות החוץ. מוכן שיש, כפי שהזכרתי, ביטול החומות הפיסיקות, החומות הטכניות, עובדים ושירותים וכו'.

מה צפוי למשק הישראלי בעקבות החוק הזה, שיופצל למעשה בראשית 1993? קודם כול, אנחנו צפויים לתחרות קשה הרבה יותר בכל התחומים, כתוצאה מכניסת מתחרים חדשים. והתחרות, כפי שכבר נאמו עליידי חבר הכנסת ויינשטיין, משמעותה שהגופים יהיו יותר תחרותיים. יותר יעילים, ויכולו להציע למשק באירופה מחירים יותר נמוכים משלנו. זאת אומרת, שאנחנו נצטרך לייעל את עצמנו כדי להיות בעלי יכולת להציע מחירים יותר נמוכים משאנחנו מציעים עכשיו.

צפויה גם החמרה בכדיקה, בנהלים. כי אם יש ליברליזציה בתוך השוק בין המדינות, תהיה החמרה לגבי הדרישות להיכנס לתוך השוק, ועם זה נצטרך להתמודד.

שאלת התקניה היא אפילו מסוכנת יותר מכפי שנראה, כי יהיו תקנים בין המדינות עצמן. השאלה היא, האם זה יחול על מדינות שלישיות, או שכל מדינה שלישית תצטרך להתמודד גם עם התקן האירופי וגם עם התקנים הלאומיים ככל מדינה. זו שאלה פתוחה. יפה עשה חבר הכנסת ויינשטיין שהזכיר זאת. אנחנו צריכים להתמודד עם הנושא הזה.

אבל יש גם סיכויים. למשל, תחום הרכישות-הממשלתיות יפתח, כפי שהוזכר.

נרמה לי אפוא, שאנחנו צריכים לשאול את עצמנו, איך מנצלים את ההזדמנויות החדשות האלה, איך מתייעלים, איך נערכים. כפי שכבר אמרתי, אני מרגיש מאוד לא נוח. באירופה כבר עושים את זה. אמרתי שכבר גמרו 100 מתוך 270 חוקים. את החוקים שלהם הם כבר גמרו. האירופים כבר עובדים, חברות מוקמות. השברים מקימים חברות באירופה.

חשוב לדעת לא רק מה הממשלה עושה; חשוב גם לדעת האם המשק עצמו מודע לאחריות שלו כלפי עתידנו בשוק הזה. כ-32% מהיצוא הכולל של מדינת ישראל הוא לאירופה. מה אנחנו עושים? אינני מדבר רק על ממשלת ישראל. כל משק המדינה חייב להטות שכם, להיחם, לפעול, כדי שלא נעמוד בפני שוקת שבורה, ולא נהיה ערוכים להתמודד עם אותם שינויים חשובים שיתרחשו:

בתחום החקלאי — קיבלתי תזכיר מצבי אלון, הנספח החקלאי שלנו בלונדון. הוא מדבר על תחרות קשה מאוד, הנובעת מכניסתה של ספרד לשוק האירופי. התקדמות שילובה של ספרד כמשק של הקהילייה האירופית מהירה הרבה יותר משחשבו. היא התקדמה מאוד לא כספקית, אלא כצרכנית של מוצרי תעשייה אירופיים. עד כדי כך שהאירופים הולכים לקצר את תהליכי השתלבותה. משמעות הדבר היא, תחרות קשה יותר ליצוא החקלאי.

וככל שנכשיר את הקרקע, נכשיר בסך-הכול את הקרקע למשק הישראלי. אם ימשיך המשק הישראלי לחשוב כמונחים של הגנחה, של מזנופוליס מוגנים על-ידי הממשלה, הוא לא יפתח את התחרות הדרושה בעולם המשתנה הזה. אני יודע שאין מודעות מספקת בקרב הסקטור הפרטי שלנו, גם בתעשיות השונות שלנו. לא לעולם חוסן; המסגרת של הגנה ממשלתית זאת או זאת, מכסים כאלה או כאלה פשוט לא תחזיק מעמד. היא לא תחזיק מעמד בעוד שלוש שנים, זה יבוא במהירות עצומה.

לכן, ההצעה שלי היא לדון, במיוחד במישור הכלכלי, אבל גם במישור המדיני — הוא חשוב לא-פחות. ההצעה שלי היא, לקבל את הצעתו של חבר הכנסת שטרית, ואכן לפתוח את הדיון, להעביר את הדיון הזה למליאת הכנסת, במגמה לתת תודה מקסימלית לציבור, ובמיוחד בקרב ציבור הכלכלנים שלנו. על חומרת הדבר, על דחיפות הדבר, על הרה-ארגון הדרוש גם בדרג הממשלתי וגם בדרג הכלכלי-הפרטי.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לסגן השר. אני מבין שיש הצעה אחת, שהיא על דעת הכול. אין הצעה להעביר את הנושאים לוועדה, אלא בגלל חשיבות הנושא — לקיים דיון במליאה.

שושנה ארכלי-אמולוניו (המעריך):

יש הצעה להעביר לוועדה, אבל, אם יש הסכמה — בסדר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מאחל לדיון, שיהיה בהרכב מלא יותר ממה שהיה היום. מי בעד ההצעה לכלול את הנושאים, שהעלו חברי הכנסת ויינשטיין ושטרית, בסדר-היום של הכנסת? מי נגד? זוהי הצבעה מס' 13.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה לכלול את	
הנושאים בסדר-היום	— 6
נגד	— אין
נמנעים	— אין

ההצעה לכלול את הנושאים שהעלו חברי הכנסת א' ויינשטיין וש' שטרית בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, תם סדר-היום. היה לפנינו עוד נושא גדול וחשוב — ישראל והתהפכות המדיניות במזרח-אירופה ובגרמניה. אבל, בהסכמתו של היושב-ראש — הוא נתן אותה באופן חד-פעמי, ללא כל קשר עם גישתו העקרונית לקיים את הדיונים הדחופים באותו שבוע — בגלל האזכרה לחבר הכנסת מיכה רייסר, זיכרונו לברכה, הוחלט הפעם לדחות את הנושא לישיבה הבאה, ובכך תם סדר-היום של ישיבת הכנסת היום.

הישיבה הבאה תקיים כיום ב', כ"ב בחשוון התש"ן, 20 בנובמבר 1989, בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

באתגרים המדיניים שאינם פחות חשובים, החלטנו במשרד החוץ על פתיחת שגרירות נפרדת, לתיאום הפעילות הכלכלית והמדינית מול השוק האירופי. מינינו שגריר בכיר נפרד לטובת העניין. הוא יגובה כיועצים המתמחים בנושאים השונים, בכלל זה בנושאים הכלכליים, ואלה ייקבעו לפי הצורך.

שר החוץ ביקר בכריסל פעמיים בחודשים האחרונים. ביקור ראשון — לפגישה מדינית עם שרי החוץ של אירופה, וביקור שני — למפגשים עם ראשי נציבות השוק, למשל עם ה-דלור. הוא הגיע לפגישה ואמר דברים מעניינים ביותר.

בפגישה של המועצה לשיתוף פעולה בין ישראל לבין הקהילייה האירופית במאי 1989, בראשות שר החוץ, הוחלט על מיסוד הדיאלוג בין שני הצדדים בנושא ההיערכות לקראת המפגש הפורמלי הראשון במסגרת זו יתקיים ב-29 בנובמבר. משלחת בין-משרדית בראשות משרד החוץ מגבשת את הנושאים שיעמדו על הפרק בעת הדיונים עם נציגי הקהילה האירופית.

בנושא המדיני — בכנס השגרירים בכריסל דיברנו על כמה וכמה פעולות, לרבות עידוד הקמתו של לובי יהודי-אירופי, שיוכל לדון גם בנושאים מדיניים וגם בנושאים כלכליים, כפי שקיים, למשל, בארצות-הברית. שם יש לובי פרו-ישראלי. אנחנו מעדיכים, שההתמסדות של אירופה תחייב אותנו לקיים לובי כזה בכמה וכמה מוסדות, והוא הולך ומתארגן.

בהמשך לפעילות הזאת ולמדיניות הזאת אנחנו עומדים לכנס, בחודש הבא, כנס של אנשי משרד החוץ העוסקים בצד ההסברתי, של כל הדוברים, כל אנשי ההסברה באירופה, ובו נדון על חרייה חזקה יותר לאירופה בנושא הזה.

כדי לאפיין את הצד המדיני אומר, שב-20 השנים האחרונות התמקדה ישראל בפעילות מדינית בארצות-הברית, לא כלי הישגים. בנינו שם כל מיני גופים, בסיסי תמיכה, שהם לנו היום לעזר רב. עם כל הבעייתיות שאנחנו מכירים אותה, יש היום לישראל בארצות-הברית נכסים מדיניים, הסברתיים וכלכליים, ואלה לא רק שאינם מבוטלים, אלא כל העולם מכיר בהם כנכסים ראשונים במעלה של ישראל.

מה שאנחנו עשינו ב-20 השנים האחרונות, עשו גם מדינות ערב באירופה במידה רבה. לדעתי, הן מוססו וקרעו הרבה מרקמת התמיכה שהיתה לנו באירופה, ויש צורך להחזיר את הגלגל הזה ולהתחיל להתארגן לקראת מציאות חדשה באמצעים שונים, שאנחנו רגים בהם, ואני מקווה שנוכל לרווח עליהם לכנסת בסוף החודש הבא.

האגף הכלכלי של משרד החוץ, עם הוועדות במשרדים המקצועיים — למשל, הוועדה הבין-משרדית במשרד התעשייה והמסחר — עורך עכשיו תוכנית כלכלית ספציפית, שתדון בסוגיות הבין-לאומיות שאתם מדברים עליהן.

אני רוצה להעיר את הערת האישית, משום שאני חושב שהדוברים צודקים לחלוטין: הבעיה איננה רק בעיה של הממשלה; היא איננה רק בעיה של משרד החוץ. משרד התעשייה והמסחר ומשרד האוצר, כי כל מה שאנחנו נעשה

נספחות

א. סדר-היום לשיבות קי"א - קי"ג

- א. שאלות בעל-פה.
 ב. שאלות ותשובות.
 ג. הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 9), התש"ן - 1989 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ד. הצעת חוק ניירות ערך (הוראת שעה), התש"ן - 1989 (קריאה ראשונה).
 ה. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), התשמ"ח - 1988 (קריאה ראשונה).
 ו. הצעת חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם) (תיקון מס' 7), התש"ן - 1989 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ז. הצעת חוק מימי חופין (תיקון), התשמ"ט - 1989 (קריאה ראשונה).
 ח. הצעות לסדר-היום.
 ט. הצעת חוק הגבלת הפרסומת למוצרי טבק לעישון (תיקון), התשמ"ט - 1989 (קריאה ראשונה).
 י. מחירי התחבורה הציבורית - הצעת חבר הכנסת א' גמליאל.
 יא. הצעת חוק האזרחים הוותיקים, התשמ"ט - 1989 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יב. הצעות חוק אכיפת פסקי-חוק (תיקון מס' 3), התשמ"ט - 1989 (קריאה ראשונה).
 יג. הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 30), התשמ"ט - 1989 (קריאה ראשונה).
 יד. עבריינותם של ערבים מיהודה, שומרון וחבל-עזה בתחום ה"קו הירוק" - הצעת חבר הכנסת א' לין.
 טו. הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 4), התשמ"ט - 1989 (קריאה ראשונה).
 טז. דרך קבלת ההחלטות וביצוען בכל הקשור לעליית יהודי מרוקו - הצעת חבר הכנסת ש' דיין.
 יז. הסכם תוספת היקר - הצעות חברי הכנסת ר' כהן, א' פורז, ח' רמון, א' מזרחי וי' שמאי.
 יח. זיהום המים בצפון הארץ - הצעות חברי הכנסת מ' וירשובסקי, ת' טובי, י' צבן וע' סולודר.
 יט. החלטת מועצת המנהלים של חברת חשמל למקם תחנת כוח בצפון - הצעת חברת הכנסת ש' ארבלי-אלמוזלינו.
 כ. עומס המשכנתאות - הצעת חבר הכנסת ח' אורון.
 כא. הריסת בתים בעיירות הפיתוח בדרום - הצעות חברי הכנסת ש' אלוני, ע' פרץ וא' גמליאל.
 כב. ייבוא פועלים מחוץ-לארץ - הצעות חברי הכנסת ח' אורון, מ' בר-זוהר וע' לנדאו.
 כג. הגליל - בסדר-העדיפויות הלאומי - הצעת חבר הכנסת מ' גולדמן.
 כד. רצח מושב אריאל - הצעות חברי הכנסת ח' אורון, י' שריר, ע' סולודר, י' נאמן, צ' הנגבי, יצ' לוי, ש' דיין ור' איתן.
 כה. שיפור יחסי ערבים-יהודים בתחומי ה"קו הירוק" - הצעת חבר הכנסת ע' ברעם.
 כו. התקפות יהודים על ערבים ועל נבחרת ציבור - הצעות חברי הכנסת ד' צוקר, א' פורז, ת' טובי, י' שגיא, ע' פרץ, י' ביבי, ע' דראושה.
 כז. תנאי העבודה במפעל טקסטיל דימונה - הצעת חבר הכנסת א' בן-מנחם.
 כח. תעסוקה הולמת לקצינים בכירים הפורשים מצה"ל - הצעת חבר הכנסת ד' מגן.
 כט. הצעות חוק של חברי הכנסת.

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות קי"ב וקי"ג

- 35-40. הקמת יחידה של מתנחלים במסגרת צה"ל - הצעות חברי הכנסת ש' אלוני, ג' כהן, א' פורז, א' בורג, ר' פנחסי וע' לנדאו.
 41-43. שטחי אש של צה"ל בנגב - הצעות חברי הכנסת ע' סולודר, ע' לנדאו ויצ' לוי.
 44-45. הוועד למען החייל - הצעות חברי הכנסת ד' מגן ויא' לוי.
 46-49. רצח חייל מילואים באש חיה ברצועת-עזה - הצעות חברי הכנסת ח' מירום, י' שגיא, ח' פורת וש' הלפרט.
 50. העסקת ילדים ובני נוער במופעים מפקפקים הפוגעים בנפש הילד - הצעת חבר הכנסת יצ' לוי.
 51. הוזלת מחירי הדירות - הצעת חברת הכנסת ש' ארבלי-אלמוזלינו.
 52. מאסרו של אייבי נתן - הצעת חבר הכנסת א' אליאב.
 53-60. החלטת היועץ המשפטי לממשלה שלא להעמיד לדין את ראשי הבנקים בקשר לוויסות מניות הבנקים - הצעות חברי הכנסת ת' טובי, ח' אורון, מ' וירשובסקי, ד' תיכון, ר' פנחסי, ח' רמון, י' צידון וג' כהן.
 61. תשלום לאשפוז ילדים אוטיסטים - הצעת חבר הכנסת ש' הלפרט.
 62. היערכותה של ישראל לקראת 1992 - הצעת חבר הכנסת א' ויינשטיין.
 63. הסכמי אירופה - 1992 - הצעת חבר הכנסת ש' שטרית.

ג. הצעת חוק בתי־המשפט (תיקון מס' 9), התש"ן — 1989

1. תיקון סעיף 37

בסעיף 37(ב) לחוק בתי־המשפט [נוסח משולב],
התשמ"ד — 1984¹ —

[נוסח חדש]², שאינן פשעים, ולמעט לעניין
עבירה לפי סעיף 64 לפקודה האמורה.

(5) ערעורים בעניינים המנויים בחלק ב' של
התוספת הראשונה שיקבעם שר המשפטים
בצו, בהתייעצות עם נשיא בית־המשפט
העליון ובאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט
של הכנסת.

(1) בפסקה (1), במקום "בתוספת הראשונה" יבוא
"בחלק א' של התוספת הראשונה".

(2) אחרי פסקה (3) יבוא:

"(4) ערעורים על פסקי־דין של בתי־משפט שלום
ושל שופטי תעבורה, לעניין העבירות
המפורטות בסעיף 25(א) לפקודת התעבורה

2. תיקון התוספת הראשונה

האמור בתוספת הראשונה יסומן "חלק א'".

¹ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198; התשמ"ה, עמ' 138; התשמ"ו, עמ' 36, 216 ו־221; התשמ"ז, עמ' 45; התשמ"ח, עמ' 186; התשמ"ט, עמ' 48 ו־87.
² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 7, עמ' 173.

ד. החלטה בדבר תיקון טעות בחוק הבזק (תיקון מס' 6), התשמ"ט — 1989

(לפי סעיף 10א(ב) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח — 1948)

במקום "(ב), (ג) ו־(ד)" יבוא "(ב) עד (ו)", ובמקום "(ה),
(ו) ו־(ז)" יבוא "(ה) עד (ט)".

בחוק הבזק (תיקון מס' 6), התשמ"ט — 1989, שפורסם
בספר החוקים 1285, התשמ"ט, עמ' 104, בסעיף 5(2),

ד ב ר י

בעת שילוב שלושת סעיפי המשנה בסעיף 6 כג הקיים,
שמנה ערב פרסום החוק 6 סעיפי משנה, השתכש סדר
האותיות, ומוצע לתקן.

סעיף 5 לחוק הבזק (תיקון מס' 6), התשמ"ט — 1989,
מתקן את סעיף 6 כג לחוק הבזק, התשמ"ב — 1982, באופן
המוסיף לו שלושה סעיפי משנה.

ה. הצעת חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם) (תיקון מס' 7),

התש"ן — 1989

1. תיקון סעיף 5

(2) במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב) הצעת מועמד המוגשת מאת סיעה של
הכנסת או סיעה של המועצה היוצאת,
תיחתם בידי בא־כוח הסיעה או ממלא־
מקומו; הצעת מועמד המוגשת מאת שתי
סיעות או יותר של הכנסת או של המועצה
היוצאת תיחתם בידי בא־כוחן של כל אותן
סיעות או ממלאי־מקומם."

בסעיף 5 לחוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות
וסגניו וכהונתם), התשל"ה — 1975¹ —

(1) בסעיף קטן (א), אחרי "הכול לפי המספר הקטן
ביותר" יבוא "כל סיעה או יותר של הכנסת".

¹ ס"ח התשל"ה, עמ' 211; התשל"ו, עמ' 151; התשל"ח, עמ' 137; החש"ם, עמ' 160; התשמ"ג, עמ' 142;
התשמ"ד, עמ' 6; התשמ"ח עמ' 86.

ו. הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (תיקון — עולים חדשים), התשמ"ט — 1989

(הצעת חבר הכנסת י' צבן)

1. תיקון סעיף 20

(2) היותו אסיר־ציון;

(3) היותו ניצול רדיפות;

(4) היותו הורה שכול;

(5) טעמים רפואיים ומשפחתיים.

ובלבד שהגבלת תקופת השירות של העובד לא תעלה
על־פי שניים משנות שירותו בפועל.

בחוק שירות המדינה (גמלאות) [נוסח משולב],
התשל"ל — 1970¹, אחרי סעיף 20 (ד) יבוא:

(ה) עובד כאמור בסעיף קטן (ד) הזכאי להגדלת
שירותו מכוח סעיף 100 (ב), יהיה זכאי גם להגדלה
לפי אותו סעיף בגלל אחד מאלה:

(1) שירות מחתרתי בחוץ־לארץ;

¹ ס"ח התשל"ל, עמ' 56; התשמ"א, עמ' 55.

ד ב ר י ה ס ב ר

אם בעולה חדש, כאמור, מצטרפות לזכותו לפנסיה מוגדלת על-פי תיקון מס' 27 הנ"ל, גם הזכות לפנסיה מוגדלת על-פי סעיף 100 (ב) הנ"ל, אין אפשרות לצרף זכות לזכות, והגמלאי יקבל במקרה זה רק גמלה אחת מבין השתיים המגיעות לו, למרות העובדה שהמקורות לזכויות אלה הם שונים.

מוצע כואת לאפשר הגדלת תקופת השירות לגמלאי עולה חדש, כאמור, לצורך חישוב הפנסיה שלו, על-ידי צירוף שיעור ההגדלה מכוח תיקון מס' 27 הנ"ל לשיעור ההגדלה מכוח סעיף 100 (ב) לחוק, ובלבד שהשיעור המצורף של הגדלת תקופת השירות לא יעלה על-פי שניים משנות השירות בפועל של אותו גמלאי.

תיקון מס' 27 לחוק שירות המדינה (גמלאות), שהתקבל ביוזמת חברת הכנסת חייקה גרוסמן, שהוסיף את סעיף 20(ב) לחוק, מאפשר לגמלאי עולה, העונה על הקריטריונים שנקבעו בסעיף, לקבל גמלה שלא תפחת מ-35% ממשכורתו הקובעת עבור 10 שנות עבודתו הראשונה בשירות הציבורי.

עולה חדש יכול שיהיה זכאי, בגין סיבה מיוחדת, כגון מצבו הבריאותי או היותו ניצול רדיפות הנאצים, להגדלת תקופת השירות, לצורך חישוב הפנסיה שלו. מעבר לשנות עבודתו בפועל (וזאת מכוח סעיף 100(ב) לחוק ועל-פי קריטריונים שנקבעו בתקשי"ר), על-פי המצב החוקי הקיים,

ז. הצעת חוק-יסוד: זכויות האדם
(הצעת קבוצת חברי הכנסת)

שההודעה על מעצרו תימסר ללא דיחוי לאדם הקרוב אליו; וכן הוא זכאי לפגוש עורך-דין לאלתר, אלא אם כן זכות זו מושהית מכוח הוראה של חוק ועל-פי צו של בית-משפט מטעמים של שמירה על ביטחון המדינה או על חיי אדם או לצורך סיכול פשע.

1. ערך האדם וכבודו

מדינת ישראל מושתתת על הכרה בערך האדם; אין לפגוע בערך האדם וכבודו.

2. פיתוח אישיות

כל אדם זכאי לחופש הפיתוח של אישיותו, ככל שאין בכך לפגוע בזכויות הזולת.

3. ביטחון אישי וחירות

כל אדם זכאי לחיים, לביטחון אישי ולחירות.

4. שוויון לפני החוק ואיסור אפליה

כל בני האדם שווים לפני החוק. אין ההפללות בין אדם לאדם מטעמי גזע, מין, לאום, עדה, ארץ מוצא, דת, וזם דתי, השקפה, מעמד אישי או חברתי, השתייכות פוליטית או מכל טעם אחר.

5. איסור עונש מיתה

(א) לא יהא עונש מיתה.

(ב) על איסור זה, אפשר שהחוק יקבע כי יוטל עונש מיתה בשל מעשה שהוא פשע השמדת עם או פשע כלפי האנושות.

6. הגנה על חיי אדם וכבודו

כל אדם זכאי להגנה כחוק על חייו, על שלמות גופו ונפשו, ועל כבודו כאדם. אין לענותו ואין להשפילו.

7. חירות אישית

(א) אין מגבילים חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהגליה, בגירוש, בהסגרה, או בכל דרך אחרת, אלא מכוח הוראה כחוק ובהליכים הקבועים על-פיו, וזאת בתנאים של משטר דמוקרטי.

(ב) אין מוציאים אדם אל מחוץ לתחום שיפוט המדינה, שלא על-פי החלטת בית-המשפט, או לאחר שניתנה לו הזדמנות לפנות לבית-משפט.

8. זכויות עציר

מי שנעצר, יודיעוהו מייד על סיבת מעצרו, הוא זכאי

9. הליך משפטי

(א) כל אדם, בקביעת זכויותיו וחובותיו האזרחיות ובכירור כל אישום פלילי נגדו, זכאי למשפט פומבי והוגן שיערך כלי השהיה בפני ערכאה שיפוטית כלת-חלויה ונטולת פניות, שהוקמה בהתאם לחוק; וכן שמורה לו זכות הערעור.

(ב) הערכאה תידון בפומבי. אולם היא רשאית להחליט על עריכת דיון בעניין מסוים, כולו או מקצתו, בדלתיים סגורות, לביטחון המדינה או הציבור, או להגנה על שלומו של קטין או על פרטיותו של כצל דין וכל אדם אחר ששמם הוזכר בדיון.

10. חזקת זכאי

כל אדם הוא כחזקת זכאי כל עוד לא הורשע בדיון.

11. מניעת הפללה עצמית

כל אדם זכאי שלא להפליל עצמו אם כדיבור, אם בכתיב ואם כמעשה.

12. זכויות נאשם

מי שהוגש נגדו כתב אישום בבית המשפט, יימסר לידיו כתב האישום, ויניתנו לו השהות והתנאים הדרושים להכנת הגנתו באמצעות עורך-דין.

13. מניעת הפללה למפרע

(א) אין מביאים אדם כפלילים בשל מעשה או מחלל שלא היו עבירה על-פי חוק בשעת המעשה או המחלל.

(ב) הוראה זו לא תחול על חוק הבא לעשות דין בנאצים ובעזוריהם או להעניש בשל מעשה שהיה פשע השמדת עם או פשע כלפי האנושות.

14. צנעת הפרט

כל אדם זכאי לצנעת חייו הפרטיים ואורחותיהם ככל שאין בכך לפגוע בזכויות זולתו.

15. רשות היחיד

(א) כל אדם זכאי להגנה על רשות היחיד.
(ב) אין נכנסים לרשות היחיד של אדם ללא הסכמתו, ואין עורכים בה חיפוש אלא באחד מאלה:

- (1) מכוח צו של בית-משפט.
 - (2) לפי ההליכים שייקבעו בחוק;
- א. להצלת חיי אדם או למניעת ביצועו של פשע;

ב. כשקיימת סכנה מיידית לביטחון המדינה;
ג. כשיש סכנה מיידית לבריאות הציבור;
ד. לשם אכיפת חוק;

16. חיפוש בגוף אדם

אין עורכים חיפוש בגופו של אדם או בכליו, אלא על-פי הרשאה מכוח חוק או על-פי צו של בית-משפט.

17. סודי-שיח מכתבים ותקשורת

אין פוגעים בסודי-שיחו, במכתביו ובתקשורתו של אדם אלא על-פי חוק.

18. חופש המצפון, האמונה, הדת והפולחן

(א) לכל אדם זכות לחופש המצפון האמונה, הדת והפולחן.

(ב) לא יגביל חוק את חופש הפולחן ולא ירשה להגבילו אלא במידה שיש צורך בכך, בתנאים של משטר דמוקרטי, לביטחון המדינה, או להגנה על בריאות הציבור או על זכויות הזולת.

לא תהיה כפייה מטעמים של דת או של התנגדות לדת.

20. עדות דתיות

הוראות בדבר ארגון של עדות דתיות, זכויותיהן וחובותיהן ייקבעו בחוק או על-פי.

21. חופש דעה

לכל אדם זכות לחופש הדעה.

22. חופש הביטוי

(א) לכל אדם זכות לחופש הביטוי והיצירה האמנותית.

(ב) לא יגביל חוק זכות זו אלא במידה שיש צורך בכך בתנאים של משטר דמוקרטי, להגנה על המשטר הדמוקרטי, להגנה על ביטחון המדינה להגנה על שלום הציבור להגנה על זכויות הזולת ושמו הטוב או להבטחת קיומם של הליכי שיפוט תקינים.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (ב), ההוצאה לאור וההפצה של עיתונים, ספרים או פרסומים אחרים לא תהא מותנית בהשגת רשיון מאת השלטונות ולא תהא כפופה לצנזורה.

23. חופש המדע והמחקר

(א) לכל אדם זכות לחופש המדע והמחקר.
(ב) לא יגביל חוק זכות זו אלא אם יש צורך בכך, בתנאים של משטר דמוקרטי, לשם שמירה על ביטחון המדינה, על בריאות הציבור וחיי אדם, או לשם הגנה על זכויות הזולת, או על ערכי תרבות המקובלים בחברה נאורה.

24. חופש האספה התהלוכה וההפגנה

(א) הכול זכאים לקיים אספות, תהלוכות והפגנות בדרכי שלום.

(ב) אין מגבילים זכות זו אלא מכוח חוק הבא לשמור על שלום הציבור ועל סדרי הממשל הדמוקרטי.

25. חופש ההתאגדות וההתארגנות

(א) לכל אדם זכות לחופש ההתארגנות וההתאגדות.

(ב) אין מגבילים זכות זו אלא בחוק הבא להגן על קיום המשטר הדמוקרטי, על שלום הציבור וביטחון המדינה.

(ג) אין כופים על אדם חברות בארגון או באיגוד כלשהו, אלא מכוח חוק הבא להגן על מקצוע.

26. זכות השביתה

(א) לכל אדם הזכות לשבות.

(ב) אין מגבילים זכות זו אלא לפי חוק הבא להגן על המשטר הדמוקרטי, על ביטחון המדינה ובמסגרת דיני העבודה.

27. חופש העיסוק

כל אדם זכאי לעסוק בכל עבודה, עסק, מקצוע, ומשלוח-יד, אין שוללים ואין מגבילים זכות זו אלא בחוק או על-פי.

28. הגנה על הקניין

(א) לכל אדם זכות לרכוש נכסים, להחזיק בהם ולעשות בהם כחפצו.

(ב) לא תוגבל זכות זו אלא בחוק הבא להגן על טובת הציבור.

(ג) לא יופקע נכס ולא תוגבל זכות בנכס, אלא אם הדבר דרוש לצורכי ציבור ואם ניתנו בתמורה פיצויים נאותים.

29. חופש התנועה

(א) לכל אדם זכות לחופש התנועה.

(ב) כל אדם זכאי לנוע בארץ, לבחור בה את מקום מגוריו ולצאת ממנה.

(ג) לא יגביל חוק זכות זו ולא ירשה להגבילה אלא במידה שיש צורך בכך, בתנאים של משטר דמוקרטי, לביטחון המדינה או שלום הציבור ובריאותו, או להגנה על זכויותיהם של אחרים.

(ד) אין מגבילים את זכותו של אדם לצאת מן הארץ אלא על-פי צו של בית-משפט.

34. סיג לעניין סמכויות שירות בצה"ל, במשטרה ושירות כתי"הסוהר

שום סעיף בחוק זה לא יתפרש כפוגע בסמכויותיהם של צבא-ההגנה לישראל, של חיל המשטרה ושירות כתי"הסוהר לקיים על-פי חוק משמעת ושיפוטי ייחודי — הכול בהתאם למקובל בתנאים של משטר דמוקרטי.

35. נוקשות החוק

אין לחוקק חוק העומד בסתירה לחוק זה, ואין לתקן חוק זה אלא בהוראה מפורשת בחוק, שנתקבלה ברוב של שבעים חברי כנסת.

36. תוקף דינים

דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק יסוד זה והוא סותר הוראה מהוראותיו, לא יהיה לו תוקף בתום שלוש שנים מיום תחילתו של חוק יסוד זה.

ד ב ר י ה ס ב ר

הכנס לא התקיים, והממשלה טרם החילה את דין הרציפות על חוק זה.

הואיל והכול ערים היום יותר מתמיד לצורך החינוכי בחוק-יסוד: זכויות האדם, והצעה זו היא הטובה ביותר בתנאים הקיימים, יש לזרז חקיקתה בכנסת זו.

ח. הצעת חוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם (הצעת חבר הכנסת א' רובינשטיין)

7. חופש הביטוי

לכל אדם חופש הביטוי וכן החופש לפרסם דעות ומידע ברבים, בכל דרך.

8. חופש היצירה והמחקר המדעי

לכל אדם חופש היצירה וחופש המחקר המדעי.

9. פרטיות

אין נכנסים לרשות היחיד ואין עורכים חיפוש בביתו של אדם, על גופו, בגופו ובכליו, אין פוגעים בסוד-שיחו של אדם בכתביו וברשומותיו.

10. כשרות משפטית

כל אדם כשר לחיובים, לזכויות ולפעולות משפטיות.

11. הגנה על קניין הפרט

אין פוגעים בקניינו של אדם.

12. חופש העיסוק

לכל תושב החופש לעסוק בכל עבודה ובכל משלח-היד.

13. חופש האספה

לכל תושב החופש לקיים אספות, תהלוכות והפגנות למטרות חוקיות ובדרכי שלום.

14. חופש ההתאגדות

לכל תושב החופש להתאגד למטרות חוקיות ובדרכים חוקיות.

30. כניסה לארץ

כל אזרח ישראלי זכאי להיכנס לישראל.

31. מניעת גירוש

לא יגורש אזרח ישראלי מישראל.

32. יציבות החוק

על אף האמור בכל דין אחר, אין בכוחן של תקנות שעת-חירום, לשנות חוק זה, להפקיע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים.

33. תקפות דיני חירום

שום סעיף בחוק זה לא יתפרש כפוגע בתוקפו של דין שתחילתו לשמור בשעת-חירום על סמכויות חירום שהיו בחוק ערב קבלתו של חוק זה — הכול בהתאם למקובל בתנאים של משטר דמוקרטי.

הצעת חוק זו היא פרי עבודה מאומצת של הוועדה לחוקי יסוד בכנסת העשירית. נוסח זה הוכן והושלם לקריאה שנייה ושלישית, ומטעמים לא ברורים נדחתה השלמתו כרגע האחרון על-ידי שר המשפטים, תוך הבטחה לכנס במיוחד את הכנסת העשירית לסיום הליכי החקיקה.

1. עקרונות יסוד

זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכוברו ברוב העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל.

2. שוויון לפני החוק ואיסור הפליה

הכול שווים לפני החוק; אין מפלים בין איש לאשה ואין מפלים בין אדם לאדם מטעמי דת, לאום, גזע, עדה, ארץ מוצא או מכל טעם אחר, והכול כשהטעם אינו מנין העניין.

3. שלמות הגוף וכבוד האדם

אין פוגעים בגופו של אדם ובכבודו כאשר הוא אדם.

4. חירות אישית

אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם, אם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת.

5. חופש התנועה

(א) לכל תושב החופש לנוע בארץ כרצונו, לבחור בה את מקום מגוריו ולצאת ממנה.

(ב) כל אזרח ישראלי הנמצא בחוץ-לארץ זכאי להיכנס לישראל.

6. חופש האמונה והדת

לכל אדם חופש האמונה הדתית וכן החופש לקיים את עיקרי אמונתו ומצוות דתו.

15. זכות לפנות לערכאות
לכל אדם הזכות לפנות לערכאות שיפוטיות לשם הגנה על זכויותיו.
16. אדם בחזקת זכאי
כל אדם בחזקת זכאי כל עוד לא הורשע בדיון.
17. אין עונשין אלא אם כן מזהירין
אין עונשין אדם בפלילים בשל מעשה או מחדל שלא היו עבירה על-פי חוק בשעת המעשה או המחדל.
18. תחולה
כל-רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את זכויות היסוד של האדם.
19. פגיעה בזכויות יסוד — כיצד
אין פוגעים בזכויות יסוד של האדם אלא בחוק ההולם מדינה דמוקרטית ובמידה שאינה עולה על הנדרש.
20. סייגים
(א) חוק זה אינו חל על דיני איסור והיתר לנישואין וגירושין.
(ב) מותר לפגוע בזכויות יסוד לפי חוק יסוד זה למשרתים בצבא-הגנה לישראל, במשטרת ישראל, בשירות בתי-הסוהר ובארגוני הביטחון האחרים של המדינה, וכלבד שפגיעה תיקבע לפי חוק ומטעמים של ארגון, סדר, משטר או משמעת.
(ג) אין לעשות שימוש בזכות מוכוונת של האדם כמטרה לפגוע בקיום המדינה כמשטר הדמוקרטי או לדכא זכויות אדם.
21. יציבות החוק
אין ככוחן של תקנות שעת-חירום לשנות חוק-יסוד זה, להפריע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים; ואולם בשעה שקיים במדינה מצב של חירום בחוקף אכזרה לפי סעיף 9 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח — 1948¹, מותר להתקין תקנות-שעת-חירום שיהא בהן כדי לפגוע בזכויות יסוד לפי סעיפים 5(א), 7, 9, 11 עד 14, וכלבד שהפגיעה תהיה לתקופה ובמידה שלא יעלו על הנדרש.
22. תוקף דינים
אין בחוק-יסוד זה כדי לפגוע בתוקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק-היסוד; ואולם הוראותיו של דין זה יפורשו ברוח חוק-היסוד זה.
23. נוקשות החוק
אין לשנות חוק-יסוד זה אלא ברוב של שני-שלישים של חברי הכנסת.
24. תיקון חוק-היסוד: השיטה
בסעיף 15 לחוק-היסוד: השיטה² סעיף קטן (ד) יסומן (י), ולפניו יבוא:
(ד) בית-המשפט העליון ישב גם כבית-המשפט לחוקה, וכשכתו כאמור ידון בשבעה שופטים או במספר בלתי זוגי גדול יותר, כפי שורה נשיא בית-המשפט העליון.
(ה) כל אדם רשאי להשיג לפני בית-המשפט לחוקה על תוקפו של חוק או על תוקפה של הוראה שבו, מן הטעם שהחוק לא נתקבל ברוב הדרוש לקבלתו או שלא נתקיימו בו כל הוראותיו של סעיף 19 לחוק-יסוד: זכויות היסוד של האדם; לא ישיג אדם על תוקפו של חוק אלא אם נפגע במשירין ממנו.
(ו) התעורר כהליך לפני רשות שיפוטית ספק בדבר תוקפו של חוק מאחד הטעמים האמורים בסעיף קטן (ה), ומצאה הרשות השיפוטית שאין בידה לפסוק בעניין שלפניה בלי להכריע בשאלת תוקפו של החוק ושלא ניתן להסיר את הספק האמור ולקיים את תוקפו של החוק, תביא את השאלה לפני בית-המשפט לחוקה.
(ז) בית-המשפט לחוקה לא ידון בעניין שהובא לפניו לפי סעיפים קטנים (ה) או (ו), אלא לאחר שבית-המשפט העליון קבע שנחיימו לכאורה התנאים האמורים בסעיפים קטנים (ה) או (ו), ושהעניין ראוי לדיון, וזולת אם הובא לפניו העניין מבית-המשפט העליון.
(ח) פסק בית-המשפט לחוקה שחוק או הוראה שבו אינם תקפים, תחול קביעתו מיום פסק-הדין ואילך, וזולת אם הורה בית-המשפט הוראה אחרת, ועל העניין שלפניו.
(ט) אין משיגים על תוקפו של חוק או הוראה שבו, ואין דינם בשאלת היקפם, אלא מן הטעמים וכדרכים האמורים בסעיף זה.

¹ ע"ר חוס"א עמ' 1.
² ס"ח התשמ"ד, עמ' 78.

ד ב ר י ה ס ב ר

האמונה, שלפיה נברא האדם בצלם אלוים. מתפיסה זו נשאב עקרון השוויון בין כל בני האדם וההכרה בערך האדם וכבודו.

נוסחה של הצעת החוק הוא העתק מילולי של הצעתו של שר המשפטים כפי שפורסמה בציבור. חקיקת חוק זה מתעכבת כמשך שנים רבות מפאת מחלוקת קואליציונית. בשל חשיבותו הרבה של החוק אנו מציעים לפתוח כהליכי חקיקתו ללא דיחוי נוסף.

הצעת חוק-היסוד: זכויות היסוד של האדם הינה פרק נוסף במסכת החקיקה הקונסטיטוציונית בישראל. החוק נועד להבטיח חירויות בסיסיות של הפרט, דוגמת השוויון בפני החוק, חופש התנועה, חופש האמונה והדת, חופש הביטוי, חופש ההתאגדות ועוד; ערכים מרכזיים אלה אינם מעוגנים כיום בחקיקה, ולפיכך יציבותם וחסינותם לאורך זמן אינה מובטחת די צורכה.

אחת התרומות הגדולות של היהדות לתרבות העולם הינה

ט. הצעת חוק שטח המדינה וגבולותיה, התשמ"ט — 1988.
(הצעת חבר הכנסת ר' איתן)

שנתקבלה ברוב של 75% מהמשתתפים בהצבעה, ובלבד שבשעת ההצבעה היו נוכחים לפחות מחצית מחברי הכנסת.

5. ביטול

סעיף 11ב' לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח — 1948 בטל.

תוספת (לסעיף 1)

שטח ארץ-ישראל כולל:

1. ארץ-ישראל על-פי גבולות המנדט הבריטי.
2. רמת-הגולן, על-פי חוק רמת-הגולן, התשמ"ב — 1981.

1. שטח המדינה וגבולותיה

השטח שבו חלה ריבונותה של מדינת ישראל הוא ארץ-ישראל ורמת-הגולן, בגבולות המתוארים בתוספת.

2. מימי חופין

שטח המדינה כולל את מימי החופין.

3. תחולת המשפט

המשפט, השיפוט והמינהל של המדינה, יחולו ככל השטח שבריבונותה.

4. סייג לשינוי גבולות

אין לשנות את גבולות המדינה אלא בהחלטת הכנסת,

י. הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון — בוררות לפי דרישת הנפגע), התשמ"ט — 1989
(הצעת חבר הכנסת א' פורז)

בפסק-דינו להטיל את הוצאות הבוררות כולן או מקצתן על הנפגע.

19. ערעור

(א) על פסק-בורר לפי חוק זה ניתן לערער בפני בית-משפט מחוזי בדרך שמערערים על פסק-דין של בית-משפט שלום בעניין אזרחי.

(ב) כערעור על פסק-בורר יהיו לבית-המשפט המחוזי הסמכויות שיש לו כערעור אזרחי על פסק-דין של בית-משפט שלום.

19. דין פסק-הדין

פסק-דין של בית-משפט בערעור, דינו כדין פסק-דין שניתן בערעור על פסק-דין של בית-משפט שלום.

19. ביצוע ותקנות

שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע להפעלתו, ובין היתר לקבוע את סדרי הדין כתובענות המתבררות על-ידי הבורר.

1. הוספת פרק ב/1

בחוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים התשל"ה — 1975¹, אחרי סעיף 9 יבוא:

פרק ב/1: בוררות לפי דרישת הנפגע

א. בוררות

הנפגע רשאי להביא את תביעתו לבירור כהליך של בוררות בהתאם לחוק הבוררות.

ב. קביעת הבורר

הבורר ייקבע בהסכמה בין הנפגע לבין המבטח, ובאין הסכמה — על-ידי בית-המשפט.

ג. דיני ראיות

בוררות לפי חוק זה תתנהל על-פי דיני הראיות החלים בבתי-המשפט.

ד. פסק-בורר מנומק

פסק-בורר יהיה מנומק.

ה. הוצאות

המבטח יישא בהוצאות הבורר; ואולם רשאי הבורר

¹ ס"ח התשל"ה, עמ' 234.

ד ב ר י ה ס ב ר

כדי להקטין את העומס בבתי-המשפט ולאפשר לנפגעים לקבל את המגיע להם במהירות, מוצע לאפשר לנפגע בתאונת-דרכים, לברר את המחלוקת עם חברת הביטוח, בשאלת גובה הפיצוי המגיע לו, במסגרת של בוררות. על חברת הביטוח תוטל חובה להסכים לבוררות.

חלק גדול מאוד מהתיקים התלויים ועומדים בבתי-המשפט הן תביעות המוגשות בגין נזקי גוף שנגרמו כתאונות-דרכים. חוק הפיצויים לנפגעי תאונות-דרכים, שהטיל אחריות מוחלטת, לא פתר את הבעיה, משום ששאלת גובה הפיצויים נשארה פתוחה. התוצאה היא שאלפי תביעות בגין תאונות-דרכים תלויות ועומדות בבתי-המשפט במשך שנים.

הנטל שיוטל על בתי-המשפט המחוזיים כתוצאה מהצורך לשמוע ערעורים יהיה קטן בהרבה מהנטל הרובץ כיום, מה גם שיש להניח שחלק גדול מהתביעות יסתיימו בפשרה במהלך הבוררות.

בדרך-כלל על פסק-בוררות אין ערעור, ואולם על-מנת לאפשר ביקורת על פסקי-הדין של הבוררים, ועל-מנת לעודד נפגעים לפנות לבוררות מוצע, כי על פסקי-הדין של הבוררים ניתן יהיה לערער בפני בית-משפט מחוזי.

יא. הצעת חוק הפרשנות (תיקון — תקציב), התשמ"ט — 1989: (הצעת חבר הכנסת י' ביבי)

"10א. תקציב

מקום שנקבעו בחוק הוראות בדבר תקציב של גוף פלוני משמעו, שתקופת התקציב תהיה לשנת כספים, ושהגוף לא יהיה רשאי להוציא כספים בתקופת התקציב אלא אם כן קוימו ההוראות שנקבעו כאמור."

1. הוספת סעיף 10א

בחוק הפרשנות, התשמ"א — 1981,¹ אחרי סעיף 10 יבוא:

¹ ס"ח התשמ"א, עמ' 302.

ד ב ר י ה ס ב ר

בעניין הנדון או בהקשרו דבר שאינו מתיישב עם ההוראה. כך יישמר תוקפן של הוראות כגון אלה של סעיף 206(ה) לפקודת העיריות, לאמור:

"(ה) החלה שנת הכספים והמועצה או השר לא אישרו את הצעת התקציב, תהא העירייה רשאית להוציא בכל חודש, כל עוד לא אושרה ההצעה כאמור, סכום השווה לחלק השנים-עשר מן התקציב השנתי הקודם, בתוספת סכום שאישר השר בהתחשב בהתייקרויות ובנסיכות מיוחדות אחרות, וזאת לגבי אותם סעיפים שפורטו בתקציב הקודם."

ויש להניח כי לפי הצורך ייקבעו הוראות ספציפיות מסוג זה לגופים סטטוטוריים אחרים.

אין בחוקי מדינת ישראל הוראה כללית המתנה הוצאה מכספי גוף ציבורי בקיומו של תקציב שנתי המרשה אותה. יתירה מכך, לגבי גוף שיש בעניינו הוראות בדבר תקציב או בדבר הכנתו או אישורו, אין הוראה כללית המתנה הוצאה מכספי אותו גוף במילוי אחרי אותו הוראות.

רשות השידור פועלת — ומוציאה כספים — זאת השנה השנייה כלי שאושר תקציבה ¹כנדרש.

מוצע שגוף סטטוטורי, שיש לגביו הוראות בדבר תקציב, הכנתו או אישורו, לא יהיה רשאי להוציא כספים כלי שקוימו אותן הוראות. קביעת ההוראה במסגרת חוק הפרשנות מגבילה את תחולתה למקרה שבו "אין הוראה אחרת לעניין הנדון, ואין

יב. הודעת שר המשטרה בעקבות מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא: "תנאי המעצר בכלא שכם" *

לכבוד

חבר הכנסת ד' שילנסקי

מכובדי,

רוצחים והתנאים בו הינם על-פי החוק והנהלים המקובלים. מדיניות זו תימשך גם בעתיד.

סעיף 3 — שבי"ס הגביר את הפיקוח בנושא זה.

כ ב ר כ ה,
חיים בר-לב
שר המשטרה

למכתבך מיום 3 באוגוסט בעניין מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא: "תנאי המעצר בכלא שכם" ברצוני להודיעך כי:

סעיף 1 — מקובל.

סעיף 2 — נפתח אגף מיוחד בבית-סוהר פלילי לאסירים

העתק: נציב השב"ס.

* הונחו כיום א' באב התשמ"ט — 2 באוגוסט 1989.